

მუზეუმი

საქართველოს მუზეუმი

კოლხეთის ეთნოგრაფიკა

თავისუფალი

1922

თბილისი

ნ° 2

ილიონი

F/10999
მე 788

ი. გრიშაშვილი	მეძეოთი მაგიდაზე
ტყეანთი გრანელი	სიღვთის გარდაცვლა
ხარკიტონ ვარდოშვილი	მოგაბრის საცხელი
ნინო თარიშვილი	შენი წიგნი
მარიჯან	შასქის ჩიანჭურქუნს
ი. გვადლიშვილი	მეგულს ცყვი
ს. ფაშალიშვილი	მინიონ
დათა ავლაძე	კაცებს მკვლელი
გარდელი	მკვლელთაშა
შალვა ამირანაშვილი	მეტოქუნის მსაფრთხი
ქონსტანტინე განსახურდია	პრიციკა და მეზომეცემა
აღ. გლივანი	ანატოლ ფრანსის Les dieux ont soif
ლუდვიგ მარკუზა	ნიცე და შვინდმეტრა
კახიშირა ელშვიტი	ქცხურესიონინიზმი
დამნა შენგულაია	გალაქციონ ცემიბე
პროფ. გრ. წარეთელი	პეტელი

ბიბლიოპროცურია

ი. გრივანვილი.

გოგონი ქაშიჯა

აღმოსავლეთმა ეს ბებუთი შხამით შემოსა.
სისხლი დასწურა საქართველოს ტკბილ საწნანელში.
მითხრეს: ტფილისში როს იხილო მტრების შემოსვლა —
იბრძოლე აბჯრის დაცვეთამდე ბებუთით ხელში.

არ ვიცი ჩემი სურვილები სად დაივანებს —
ვისუნთქო კალმის სინოყიერით, თუ სისხლის ომიო?
დღეს მე ჩიტები შემოვარტყი ჩემს აივანებს
და მზე ავაფსე გამოუტყნობ პოეტურ ნდომით.

ანტონიოსმა მარგალიტი გახსნა ლვინოში
და კლეობატრას მიაწოდა ტანწვრილი კიქა.
გაიბრღვა გული, როგორც ზარი შიომღვიმისა
და სიყვარულმა სამარეში ველარ იქექა.

რა ვქნა! ანდერძი წინაპართა ვერ დავაფსე.
უმოქმედობა შემომეველო როგორც ღრუბელი.
რა იქნებოდა: ამ-ბებუთით კუბოს დაფაზე
ვამეკრა მაინც ერთი მტერი დასალუპელი.

დავიცე გულში? მაგრამ ვშიშობ სისხლი არ იყოს.
სიბრძნის პერანგი გადავიცვა გველივით ქრელად?
ვიბრძოლო? ბებუთს აღარა სურს მტერი გარეკოს:
ჩემს მაგიდაზე ასვენია წიგნის საქრელად.

ტერენტი ბრანელი.

სინოქსლის პრაქსია

წითელი მზე აელვარდა მინებთან.
მოდის ჩუმი და ცისფერი ღამე.
უიმედო გულის ძგერა მინელდა,
შენ, წმინდაო მაცხოვარო, ამინ!

გამიარა ჟრუანტელის აღმა,
სადღაც ქარი გადაფრინდა ნაპირზე.
გული მიდის, არ ვიქნები ალბად,
მწუხარება ჩემი მკრთალი ნაბიჯი.

ჩაესვენა სურვილებს გროვა.
როგორც შორი იმედების სერია.
ეხლა უფრო დაფიქრების დროა,
დაშვებული შეცდომები ბევრია.

ჩემი სახე რომ ყვითლდება, ვხედავ,
შორეული ყვავილებიც ხმებიან.
სამარისკენ აცილებენ ცხედარს,
და მუსიკის მგლოვია რე ხმებია.

ო, ეს გული, ისევ გული მტკივა.
სიჩუმეა უსულდგმულო ველების.
რაჭაირი ნაწამები მივალ,
მიმაქვს ჩემი დაკრეფილი ხელები.

წითელი მზე აელვარდა მინებთან.
მოდის ჩუმი და ცისფერი ღამე.
უიმედო გულის ძგერა მინელდა,
შენ, წმინდაო მაცხოვარო, ამინ!

ხარიტონ ვარდოშვილი.

მთვარის სასილა

ღამაზი ცალი ხელი.
მარჯვენა ლოყაზე ხალი..
ლურჯი სუმბული: ყელი.
ხართ იისფერი ქალი.

როს გაიშლება ვარდათ
თვალეზი უცოდველი,
ჩნდებით პროსპექტზე მარტო
როგორც დამფრთხალი შველი.

ტანი: ახრილი ალვად
მკერდს — სათნოების ჯვარი.
გშვენით ქართული გავლა
სიღარბაისლე გვარის.

თეთრ ყვავილებად მაშინ
გერხევათ სამოსელი.
და ფერხთა სულისთქმაში
გაივლის ვნება ცხელი.

ეს ნიაგია ნელი
თქვენგან მოკლული თვალის.
უსათუთესი, — მწველი —
ხართ იისფერი ქალი...

თქვენზე ოცნება მკრთალი
ჟამი გავლილი ასე...
თქვენ — იისფერი ქალი,
უცნობი სიძვირფასე.

გაქროლებული სული.
მარადიული თრთოლა.
თეთრი სიზმრების რული
და მოჩვენება მხოლოდ.

ამბობენ: თითქოს ივნისს
დაწვა სურს თქვენი თვალის.
გული გაქვთ თურმე ყინვის
და ხართ საცოლე მთვარის.

ნინო თარიშვილი.

შენი შიშნი

აღერსით უხვი ხავერდის პირი.
თვალი ცისფერი. სახე ნარცისის.
დაუთოვლელ ფიქრის სიტყვები ძვირი.
ვეტრფი მკრთალ ხელებს, მაგრამ არ იცის.

შორსა ვარ შენზე — მებვევი დარდათ.
ცრემლით გაშენებ სევდის აკლდამებს,
ვიგონებ ტფილისს. იხსნება ფარდა.
ველარ გაუძლებ, რა ვქნა, აქ ლამეს.

ვიგონებ ელლეს „პატარას“ თარგმანს —
ლიმილს რომ ვსვამდით მარწყვის თასებით.
წარსულის ლანდი დღევანდელს არ ჰგავს
და ცა ელვარებს ვერცხლის თასმებით.

მარტო ვარ! მარტო მტრედისფერ წიგნით.
სიყვარულს ვატან ლექსებს პრობლემად.
ოცნების ბორბალს შევყევი შიგნით —
მე და ეს წიგნი დაფრჩით ობლებად.

შირზანი.

მარიჯან.

პანუსი ჰინაურებს

მე სხვის სუფრიდან ანამცეცებს არ ვარ ჩვეული.
დღეს კი ცხოვრება იფარგლება სხვა წახანაგებით.
ისევ ვარჩიე ვიდუმლო ამხანაგებით,
რადგან კვლავ მიყვარს საფირონი და ფარჩეული.

დღევანდელ ნადიმს არა ვწყალობ, არ ვარ წვეული,
მაგრამ როს ჰაერს დაარხევენ ახალ ჰანგებით
იქ სხვები მივლენ ბინძურ სახით და პერანგებით:
მე კი დედაჩემს მივაჩნევარ როგორც რჩეული.

ო, ნუ დამძრახავთ რომ უარეყოფ მე ამ გვარ თემას.
ვციდულობ ხშირად წითელ მიხაკს, თეთრ ხრიზანტემას,
რომ ჩუმი სევდით ჩავალამო თვალის ხავერდი.

გამშრალ ცრემლებით მოვაშორე ჩემს სულს ლაქები,
არა ვსთქვი ლოცვა სხვა ყაიდის, სხვისი საქები
და ამიტომაც მე ამდენხანს არათერს ვწერდი.

ი. მკვდილიშვილი.

ქაქულ შაქაში

ისევ ტყეში ვარ, ჩემ ზღაპრულ ტყეში!
მთათა მწვერვალნი ჰზომავენ ღამეს
და დედამიწის მკუმუნვარე ლეში
ისეა, თითქო იტყვისო რამეს.
მარტო დავეძებ ჩემ ნეტარ წარსულს,
დედის ნანასთან ტყეში რომ გაჰქრა
და მას შევჩივი, რომ ეხლა მკვდარ სულს
სიკვდილის მეტი აღარა მაქვს-რა.
გზა, ბილიკები ჩემგან ნაკვერი
ბალახს მოუცავეს, წყალს წაუღია
და ისე მიმზერს სუსველაფერი,
თითქო რაც მერქვა, აღარა მქვია...
ტყეში ვარ, ტყეში, ჩემ ზღაპრულ ტყეში,
მთათა მწვერვალნი ჰზომავენ ღამეს
და დედამიწის მკუმუნვარე ლეში
ისეა, თითქო იტყვისო რამეს.
აქ იცინოდა გვირილა თეთრად;
აქ მღერდა სული, მსურსო ვმწერობდე;
აქვე ბერ წიფლებს მკერდზე აეკრათ
ლურჯი ფათალო ხმელ კენწერომდე.
აქ ფრინველების ნიჭიერ მგოსანს
გაჰქონდა კენესა დლითა თუ ღამით
და ვერ აძლობდა მთას გვირგვინოსანს
ახალ-ახალი ჰანგების გამშით.
ვით არ ვიტყოდი აქ მე გულს მთელად!
ან ვით ვიტყოდი, ბარს მოვესურნე,
სადაც ყურს ახშობს განუწყვეტელად
ტიკინობელა — სიცხის მეზურნე.
ბრთხილს, ცეცხლიანს და თვალ-გაუსწორებს,
სმენის რადიო მედგა ყურებზე
და ვბოულობდი მეხბორე ხბორებს
ფაჩა-ფუჩსა და ნათეხურებზე.

შუადღეს, როცა მზე მიაღწევდა
მის ხელმწიფების უმაღლესობას,
მთის წყაროსაკენ გული გამწევდა.
რომ ცივი წყალი ხარბად ესო მას..
და შემხედებოდა იქ ფშავლის ქალი,
მეტყოდა: „ვაჟავ, შენს კენესამეო,
ხომ არ გინახავს გზად მიმავალი
ბერწ-ხბოიანი თური სამეო?“...
„არა ქალაუ“—ვეტყოდი მეცა
და დაესხდებოდით ორნივე წყაროზე.
მერე მეტყოდა: „როგორ იმხეცა
წუხელ ბუნებამ მთელ სამყაროზე!
როგორ ელავდა! როგორა ჰქუხდა!
მეხი რარივად აპობდა ხეებს!
ძალლების ყეფა გაგვიმარწუხდა
ქობში ავდრისგან შერეკილ ტყეებს!“...
„ჰო, ვიტყოდი მეც: წუხელ ლელეში
დაუბეუნია დათეს ერთი კაცი,
და ეხლაც თურმე იქ გდია ლეში,
ნიაღვარისგან ვერ წანატაცი“...
და შეეჩიოდით ერთმანეთს სევდით.
იგი მე მყავდა, იმას მე ვყავდი,
და ასე ზაასს გაეავარძლებდით,
ვიდრე კვლავ ხბორებს არ დაეკარგავდი...
ეხლა?.. გათავდა!.. ტყეში ვარ, ტყეში!
მთათა მწვერვალნი ჰზომავენ ღამეს
და დედამიწის მჭმუნვარე ლეში
არც ისმენს რასა, არც ამბობს რამეს!

ს. ფაშალიშვილი

ქინძი

გაუთუხს მაღალად

იცი ქვეყანა, სად ღიმონი ჰყვავის საამოდ,
სადაც ფოთლების სიბნელეში ღვივის ნარინჯი,
როს მტრედის ფრთებით დაეშვება მუქი საღამო
და ფირუზის ცით მოირხვევა ზეფირი დინჯი,
სვია და სურო ცად იწევენ კენწეროებით,
სადაც ღრუბლები გადივლიან ვით წეროები

წყნარად და ამოდ...

იცნობ იმ მხარეს?

იქითკენ წამო, საყვარელო, იქითკენ წამო...

იცნობ შენ იმ სახლს, მარმარილოს სვეტებზე რომ დვას,
სადაც ნაკვეთი ჩუქურთმები შუქს მოუქარგავს;
სადაც ანთია დარბაზები მზის ბრწყინვალეობით,
და როს შევდივარ მის სიღრმეში სხივ-ნაკრძალები.

ქანდაკებანი მიცქერიან შურის თვალებით

და მისტიური მღელვარება სულში იალებს

სანეტარ-წამოდ.

იცნობ იმ მხარეს?

იქითკენ წამო, საყვარელო, იქითკენ წამო...

იცნობ შენ იმ მთავს, რომლის წვეტსაც ცა მზით ჩასცქერის.

სადაც ნისლები დაკიდულან უზანგობათ

და გზას უკრავენ ველურ ჯორცხენს ქაჯთა ბრბოები,

და კლდის სიპებზე აღმასის ცვრებს ამტვრევს ჩანჩქერი,

სადაც ბინადრობს გველაშაპი უძველეს თესლის,

სად ჯურღმულიდან მგზავრს მიმავალს ქამანდებს ესვრის

ქინკა ბებერი, უცხვირპირო და უწამწამო...

იცნობ იმ მხარეს?

იქითკენ წამო, საყვარელო, იქითკენ წამო...

დათა აგლაძე.

ქაიხი გეგლევი.

რა მიზეზმა გამოიწვია არ ვიცი, მაგრამ ბავშვობის დროიდან ხსოვნაში ჩამრჩა ერთი ხმა: „და იშვა რაინდი შუბლ გაციებული, და მოჰკვდა რაინდი ჭრილობით გულში“...

მას შემდეგ ძალიან დიდმა და გრძელმა ხანმა განვლო.

ბევრჯერ მინახავს სისხლით შეღებილი სახე შეიდი წლის ბიჭიკოსი, როცა ფრთამალი მერცხლის დასაქერად გაქეუულს ფეხი წამოუქრავს რისთვისმე და შუბლ გაციებულს ცრემლი აუღესნია სისხლში: ბევრჯელ მინახავს ტყეში ან შარა გზაზე ავაზაკებისაგან მოკლული ქაბუკი, რომელსაც თეთრსა და ძალოვან მკერდზე ალუბლის ფერი ხაზით ეტყობოდა პირბასრი ხანჯლის კვალი; ბევრჯელ გაუსვენებით ჩემს თვალწინ შავი კატაფალკში შებმული შავი ცხენებით მიცთავდა უნდა, რომელსაც თურმე სიცოცხლის დასასრული უფერულს საკანში უნახავს, ნათლად მდიდრული პალატებისა, სიცოცხლის დასაწყისში რომა სცხოვრობდა, რადგან გამარჯვებული რაყიფი მოექალა სიყვარულით გონება დახშულს; ბევრი მინახავს სიკვდილი, სიკვდილი უფერული და უშნო, მაგრამ მაინც იმავე ძალით ეუფლებოდა ჩემს ხსოვნას ეს უაზრო და უცნაური თქმა... ყოველთვის, როცა დავინახავდი ახოვანსა და სახენათელ ვაჟაკს, როცა ყვითელი ხავერდის ქულაჯაში გამოწყობილი და ბრინჯაოს ფერი სახის ახალგაზრდა გაივლიდა ჩემს ახლო, მოსხლეტილი წელზე ნახევარ მთვარესავით მოხრილი და ოქროს სევადიანი ხმლით, ან ხორსნის ხანჯლით. ყოველთვის მომაგონდებოდა რაინდი, რომელიც იშვა შუბლ გატეხილი და რომელიც მოჰკვდა გულში ჭრილობისაგან.

და მიკვირდა...

რა კავშირი აქვს ნეტავი, თუნდაც აი იმ მოყმეს, დღეს რომ ლურჯა ჩააქროლა ჩემი სარკმელის წინ, ვილაცა რაინდთან შუბლ გატეხილი რომ დაბადებულა...

ან იქნებ უნებური მოწონებით იმიტომ დაენათესავე ჩემს გონებას მოკლე ამბავი რაინდისა, რომ მე თვითონ მაჩნია მალალსა და ამაყს შუბლზე კვალი ჩემი ყრმული სიკვლქისა, როცა მწიფე ალუჩის მოსაწყვეტათ გაწვდილმა ხელმა დამძლია და წვეტიანი ქვა განებანე უცოდველი სხეულის სისხლში?.

ეჰ, კარგი იგო სიყმაწვილე!..

არა და არა, თუმცა შუბლ გატეხილი ვარ, მაგრამ მე ხომ დაბადებით არ დამყოლია ეს ქლე, როგორც ჩემი ხსოვნის გმირს?

თუმცა დიდის წადილითა მწაღს საშუალო საუკუნეთა რაინდობა, მაგრამ არასოდეს არ მინატრნია სიკვდილი.

ცივი რკინისაგან, არასოდეს მომისურვილებია ტრფობისა და ვნების სასახლეს, ჩემს გულს, შეჰრეოდა ცივი ფოლადი...

მე მიყვარს, როცა თვალის მომჭრელი ელვარებითა ჰკაშკაშებს მისი სხივზე ოქროს ტარში ჩასმული პირი, მე მიყვარს მისი სისინი, როცა მაგარი მკლავით სასიკვდილოდ ჩეკონება შრშით ფერმკრთალ მსხვერპლს, მე მიყვარს ჟრუნტელის მომგვრელი მისი სიბასრე, მე მიყვარს ქარქამ მოცილებული იარაღის გულადობა — მაგრამ მეშინიან მისი სიმკაცრისა და მაფრთხობს მისი სიტიტვლე, ურცხვი და ბედითი.

არა, თუმცა შუბლ გატეხილი ვარ მეცა, მაგრამ არა მსურს სიკვდილი ქრილობიანი გულის! მე მირჩევნია ქარის ქროლვით ატაცებული იალქონი ჩემი ნავიცი იმავე ქარის სიმძაფრით დაითხრიწოს, აქაფებულმა ტალღამ მოიტაცოს ჩემი სხეული და ფრთხილად გადასცეს ზღვის ძირს მრავალნაირი, ლამაზი და ულამაზო თევზების საკვებად...

არა, მე არ ვიცი, რა მიხეზმა გამოიწვია, რომ ჩემი ბავშვობის დროედგან ხსოვნაში ჩამრჩა ერთი თქმა: „და იშვა რაინდი შუბლ გატეხილი, და მოჰკვდა რაინდი ქრილობით გულში“.

არ ვიცი, და ასეთის უცოდინარობით ელოლიავენბდი საკვირველ ფრასას მრავალ დღეთა განმავლობაში. თანდათანობით ჩემ საყვარელ აზრად გარდაიქმნა იგი, და ჩემი მდიდარი ოცნების უთვალავი ფერებით ვამშვენებრბდი, ვალამაზებდი და ვაუკეთესებდი. მარტივი და უბრალო, როგორც სილამაზე, ჩემის წყალობით შეიკაზმა ძვირფასეულობით, და ჩემს წარმოდგენაში უხილველი და უცნობი რაინდი ჰბუმბეროზობდა მთელი მსოფლიოს სილამაზით. მე ვფიქრობდი, რომ გულადობითა და უშიშარობით შეპყრობილი მისი გული აღსახეე უნდა ყოფილიყო უკეთილშობილესი განცდით; მე ვფიქრობდი, რომ სიმშვენიერე და თვალწარმტაცი უბადლობა მისი აღნაგისა თანდაყოლილი უნდა ყოფილიყო გრძობის ზეციერი სიწრფელით, და თუ ალობდა დაწურული რქაწითელივით მისი ბაგე, და თუ ჰტკბილობდა ღუღემურავით მხერა იმის თვალთა, თუ ვარდის ფერი დაჰკრავდა ხავერდოვან სხეულს თუ სიზმრისებური სიკვალუცემხოლოდ იმიტომ, რომ ზღაპრული ხემწიფის ზღაპრული სასახლის ბაღის ყვავილთა სიცოცხლით გაფურჩქნილი გული რკინის მეკრდს ქვეშ...

დიად, უცნობი რაინდის მოკლე და უცნაური ამბავი მე ავზარდე დაუსრულებელს ისტორიათ, და ჩემი თანტაზიის საუკეთესო ტანსაბურველი მივართვი ძღვნად, და ტახტად — ჩემი გული, სხვა თვალთაგან დაფარული, თავადური კეთილშობილებით.

უნახესი აღერსით და უსამხლო სიფრთხილით შევინახავდი ჩემი შემოქმედების საიდუმლოებას, და არავისათვის მიოქვამს, არსად გამოიმძღავნებია, რომ საღდაც, ოდესღაც სცხოვრობდა რაინდი ნაკვთად ლომი და პირბადრი, როგორც ტარიელი, როგორც რამინი. ან რათ ვიტყოდი?

განა ცოტაა ქურდბაცაცა, და ხელმწიფე?
რომ განეცარცვა ჩემი საგანძური?

და მართლაც არსად მითქვამს, გარნა ერთხელ რომელიღაც სპარსულს სასადილოში, ქართული ღვინით დამთვრალმა, ნების წინააღმდეგი ხმინად გავიშეთრე ჩემს ხსოვნაში ჩახლართული, ჩემი საუკრელი თქმა. მაგრამ უყურადღებო დარჩა, რადგან ჩემზე უფრო მთვრალნი იყო ჩემი ამქარი... .. ამის შემდეგ ძალიან დიდმა და გრძელმა ხანმა განვლო.

მე უკვე ვერცხლი ამერია გიშვრში, და აღარც ის ხალისი მაქვს, როგორც მაშინა მქონდა...

ბევრი რამ ვიხილე, ბევრი რამ განვიცადე, ბევრი რამ ვიახლე და ბევრი რამ ვიმოივო.

ვინ არა ყოფილა ჩემი მეგობარი. ვის არა ჰლირსებია ჩემი ალერსი და ჩემი კოცნა, მხურვალე და მწველი? მაგრამ ყოველთვის ორი მსოფლიო მქონდა. ყოველთვის ხარკს ვაძლევდი ჩემს ოცნებას ცალკე, და ჩემს სიკბაბუკეს ცალკე.

ვერასოდეს დაეახლოვე ერთი მეორეს!..

და აი, ეხლა, ჩემს წინ შენა დგებარ ოცი წლის კბაბუკი, რომელმაც მხოლოდ ოცჯერ განიცადე სიმშვენიერე ახალგაზრდობისა. ჩემს წინ. შენა დგებარ ახოვანი და ტანადი, როგორც კვიპაროსი. ჩემს წინ შენა დგებარ შეუღარებელი, უცილო და ნათელი, როგორც ქეშმარიტება, როგორც დღის კრთომა სპეტაკი თოვლით დაფენილი წალკოტში, როგორც მიცვალეზული მეფის ასულის ბაგეზე ღიმილა და მკედარი სიამოვნება... ჩემს წინ შენა დგებარ, გეყურება კბაბუკო, შენა დგებარ, რომლის სიცილი, მსგავსია ნარგიზის სიცილისა, რომლის ღზენა, თავაშვებული სიოს ქოროლითა და შემოდგომის სიმდიდრით ევლება მაყურებელს თავს...

აბა მითხარი რა გწადს?

— ტილოზე გადავიტანო შენი სხეულის სიმშვენიერე, რომ ძალგედენ დასტებე შენივე სრულყოფით?

კარგი.

აბა, გაიძრე სამოსი, საჩინო ჰყავი სიტიტვლე შენი ხორცისა. დადექი, ხალჩებით მორთული ჩემი ოთახის აი იმ კუთხეში, სადაც მაროსავით გაუშლია ფოთოლი პალმას, ხუჭუჭა თმაზე შემოაგრკალე მაგნოლია ვვირგვინათ, და წითელი შვინდის მშვილდი მოჰხიდე შვინდისავე ისრის გასატყორცნათ...

აი ასე, საუცხოოა!

შენ შეუღარებელი სიუყეტი ხარ კუბიდონისათვის, რომელიც აფროდიტას შეჰყვარებია. შენი სხეული თეთრია, როგორც თეთრი ქარვა, და უფრო თეთრი, ვიდრე სითეთრე სპილოს ძვლისა. შენი გადაშლილი მკერდი ისეთი სიმღიერითა ჰფეთქს, როგორც ვეზუვი; და ატლანტიის ოკეანეს ტალღაზე უფრო მუქია ფერი შენი თვალთა სიღრმისა...

აბა, დავიწყოთ... აი ასე, საუცხოოა!

მე ვიცი ალბათ, ყოველ ღამე გეწვევა ხოლმე საიქიოს სიმსუბუქით ფერია, რომელსაც ნეტარების ფერია ეწოდება, და რომელსაც წა-

მოსხმული აქვს საბურველი წმინდა ქსოვილისაგან და შემკული სი-
ზმრის ყვაილებით. მე ვიცი, ალბად, ყოველ ღამე დაეუფლება შენს
სურვილს განცხრომა მპყრობელის მბრძანებლობით, და მაშინ ბრო-
წეულისებური შენი ბაგე ინამება ვნების წინწყლებით, და აე-ხო-
ბა ეტმანება შენს სიყმაწვილეს. მთვარეული ქვის სიმკრთალე და-
უტაცნია შენს თითებს, სირაქლემას ფრთების მსგავსად იშლება შე-
ნი კულული. როგორც მთის ჩანჩქერი, ისეთი მრავალხმიანია შენი კის-
კისი, და უძლეველობა გარშემოჭრტყმია შენი სხეულის ხავერდოვანს
ნაკვეთებს. როგორც თეთრი მიტკლის სუღარა მიცვალებულს. შენ
საუცხოო სიუფეტი ხარ რაინდისათვის. მაგრამ მოიცადე...
შენს მარმარილოსებურს შუბლს რათ დასჩნევია პირისფერი მუქი
ზოლნი ჩემთვის უცნობი ჭდე?! დაბადებთვე ასე დაგვილია?
კარგი...

მაშ, იცი, მე დიდებული ხელოვანი ვარ. ჩემი ნიჭი იუპიტერის ნიქსა
სჩრდილავს, და ჩემს ყალამს ძალუძს აჰსახოს უხილავს მრავალფე-
როვანება: ჩემი მზგავსი ხელოვანი არ უნახავს დედამიწას, და ჩემგან
ტილოზე გადაღებულს მახინჯ სახესაც კი მილოსელი ვერერას კმაყო-
ფილებით უცხოვრნია დიდხანს: უცილოდ მე დიდი ხელოვანი ვარ,
და აი, მე მწადს ტურფა და უზადო შენი სხეულისა და პირის ანა-
რეკლი გადავიღო საკუთარი ოცნების ფერებით, საკუთარი გულით
ქარვანზე, ნუ გაიოცებ. ამისთანა პორტრეტი მე უკვე შევქმენი, მა-
გრამ მე მინდა შენ პირველი იყო, რომელსაც გამოვაქვეყნებ უგუ-
ნურთა და გონიერთა სამხერად... შენი გამონაკეთული ტანი, ბევრით
უფრო კარგია ვიდრე პოსედონის ზღვის ქათისებური სხეული; შენი
გულმკერდი ბევრით უფრო კარგია, ვიდრე ჰერკულესისა, — და იცი,
რაც უფრო დიდხანს ვიმზერ, მით უფრო მომწონხარ... მეგონი, შეგი-
ყვარე კიდევ... შენ უფრო კარგი ხარ, ვიდრე ჩემი სსოვნის რაინდი,
რომელიც შუბლგატეხილი დაიბადა და მოჰკვდა ჭრილობისაგან...

საკვირველია!.. ჰო, ჩემს მზეს გეფიცები, შენ უფრო მიყვარხარ, ვი-
დრე ის შორს მყოფი რაინდი.

მაგრამ არა, მოითმინეთ: თუ შენს გულს უშიშარსა და შეუდრეკელს
უკეთილშობილესი განცდა ეუფლება; თუ ჩემგან მოწონებული, შენი
სილამაზე დამარცხებულია შენი სულის სილამაზისგან; თუ სუსტია
შენი სხეული, მე რომ დამიმონავა, შენი გულის სიძლიერესთან, — მა-
შინ გადავივიწყებ ჩემს რაინდს და ხელით უქნარი, ძვირფასი, ტილო
ჩემი საჩქურისა სამოთხის სიმშვენიერით მხოლოდ შენს სხეულს გა-
დაიღებს... აბა, ჩამოდი პედესტალიდან, რბილს ხალოჩაზე, მომი-
ხლოვდი და მომიშვირე შენი მკერდი, რომელიც საამურია თეთრი
ხავერდით...

ნუ შეგაშინებს ავაზაკისებური დიდი დანა, მე რომ მიჭირავს ხელში.
მე ისე ფრთხილად შეგეხები, ისე უმტკინეულოდ გაეაპობ ერთს წუთს
შენს გულს, რომ ვერც კი გაიგებ, განა ძნელი რომ ყოფილიყო ჭრი-
ლობა, კლეოპატრა გაჰხედავდა გულის ალერსს, ან საშიში რომ ყო-
ფილიყო სისხლის დენა მაცხოვარი დაჰყაბულდებოდა ჯვარცმას? არა
— სულ ადვილია, უფრო ადვილი, ვიდრე ამბორი, და მით უმეტეს
ისეთი დიდი ხელოვნისაგან, როგორც მე ვარ...

ი, ასე. მომიანლოვდი, საუცხოვო! მე დარწმუნებული ვარ, თეთრი გვირილის მკერდს, სადაც ვარდის კოკორივით, — ქალარა და ნორჩი კოკორივით, — გამონასკულა ძუძუ, ისევ მოუხდება ქრილობა, როგორც თლილი ქვის მზგავსს შენ შუბლს დაბადებით თან დაყოლილი ქდე- ჩემი ხსოვნის რაინდიც ასეთი იყო! შენ ნუ სწუხარ, მე ხელი იმი- ტომ მითრთის, რომ ვლელავ ვიდრე ვიხილავდე შენი გულის სიმშვე- ნიერეს... აბა, დავიწყით... ერთი, ორი, სამი... ტსსს, ითქრიალა სისხლმა. საუცხოვოა.

როგორც რთველში წითელი ყურძნისაგან წითლად შეღებილი ნაეის კიღარ, ისე აწითლდა ჩემი დანის ტარი და ცეცხლის სითბოთი და- კიდრა მჩქეთარე სისხლმა მთელს სხეულში, როგორც ძირში გადა- ქრილი ჩინარი ისე შეირბა აყრილი შენი ტანი და მთელი სიმძიმით დაეცა სპარსულ ხალიჩაზე... ადექი, ჩქარა ადექი, თორემ დალაქაე- დება ჩემი საყვარელი ხალიჩა; ადექი, თორემ დარჩება კვალი ჩვენი საიდუმლოსი... შენ არა გწადს ადგომა? — მაშ კარგი. იწყე. მაგრამ მე ვერაფერს ვხედავ შენს გააობილს მკერდში, გარდა სიბნელისა, და საზარელი ოშხივარი აწუხებს ჩემს ყნოსვას... ნუ თუ მომატყუა გრძნობამ, ნუ თუ მილაღატა გონებამ, ნუ თუ შევეციდი თქრში და სისულელე იყო ჩემი ოცნება?! სად არის მარჯნისებური სიწითლე შე- ნი გულისა, სად არის მოწყულთა და ვარდის თფრი ქარვის სიმშვე- ნიერით შემკული შენი გრძნობა, სად არის, მითხარი, სად არის, მთე- ლი სილამაზე შენი სულისა?... მე ვერაფერს ვხედავთ გარდა შავ ნარევი სისხლისა, და უფსკრულის საშინელებით დაულია პირი ქრი- ლობას შენს მკერდზე... რაო, რა გინდა? გიშველო! აბა როგორ გიშველო, როცა მე თვითონ უმწყეო ვარ. რაო, ჰკედები?!

მოჰკვდი. მოჰკვდი რადგან, რალაცა მოჰკვდა ჩემშიაც. მე არ ვიცი, ამიერიდან რწმენა საკუთარი სურვილისა, მე არ ვიცი ამიერიდან ოცნება მძლავრი და ლალი, როგორც თავისუფლება, მე არ ვიცი სიტკბო სილამაზისა, მე არ ვიცი არაფერი, არცა მსურს ვიცოდე... მე, დიდი ხელოვანი ვარ, განებივრებული და ძლევამოსილი ქურუმბი გან- მარტოებული ტაძრისა, რომელსაც ყოველდღე და ყოველ წელიწადს ეახლება ათასი და ათიათასი მლოცველი, მე რომელიც ვწინასწარ- მეტყველობდი ხსნისა და წარღვნის წუთებს, — მოვტყუედი, შევეციდი და კაცის მკვლელი ვაგჭხდი. დიად, კაცის მკვლელი, რადგან აი, ეხ- ლა, ჩემს წინ შენა გდიხარ ოცი წლის ქაბუკი, რომელმაც ახალგაზრ- დობის ოცდამეერთე განცდაზე იგემა სიბასრე გონება შემოლილი ბე- ბრის დიდი დანისა. ჩემს წინ გდიხარ ახოვანი და ტანადი, როგორც ალვა, როგორც კვიპაროზი. ჩემს წინ შენა გდიხარ შეუდარებელი, უცილო და ნათელი, როგორც ჰეშმარიტება, — მაგრამ ცივი ხარ, რო- გორც დეკემბრის ლამე და მდუმარე, როგორც უპატრონო სასახლე. ვეღარავინ იხილავს შენს სხეულის სილამაზეს, ვეღარავინ დასტკებდა შენი სურნელებით, მუშქისა, ამბარის, ნარდისა და ვარდისწყლისე- ბური სურნელებით, — ვეღარავინ ისიამოვნებს შენი შორეული ამბო- რით და ახალგაზრდა ვაჟკაცის სურვილი დაშორებული მანძილის გა- დალახვით ვეღარ შემოგვევლება თავს როგორც ნოეს მტრედი... მიყუ- რე, მე ესტირი, მე სახეს ვიხოკ, მე მოვთქვამ, მე ვგლოვობ, მე ცრემლს ვაფ- რქვევ, — რადგან ბებერი ვარ, გონებაშემოლილი და კაცის მკვლელი.

საბუნებისმეტყველო

2. მკვლევართა.

სოფელ ვარდისუბანში მკვლევლობა მოჰხდა. მთელი სოფელი შემოთვალეს იყო. ყოველ-დღე, სამუშაოს გათავების შემდეგ, გლენკაცები ჯგუფ-ჯგუფად გროვდებოდნენ, ბუბუნდნენ და საშინელი მკვლელობის ამბავს მრავალჯერ ერთმანეთს უმეორებდნენ. თუ რომელიმე მათგანს შემთხვევით იმ სახლის გვერდით მოუხდებოდა გავლა, სადაც მკვლევლობა მოხდა, ფეხს აუჩქარებდა და თავ-ჩაღუნული გაივლიდა, რომ ცნობის მოყვარეობას არ დაემლია და უცაბედად არ მიეხედნა იქითკენ, სადაც ადამიანის სისხლი დაიღვარა და ცოდვა დატრიალდა. მკვლევობას, როგორც იმ დროინდელი პოლიციული ქრონიკა გადმოგვცემდა, რომანტიული ხასიათისა იყო: სოფლის ერთს დედაკაცს, რომელსაც ლამაზი ქალის სახელი ჰქონდა დავარდნილი, ღამე მესობელი შეუვარდა. გაუპატიურება უნდოდა. დედაკაცმა ხასიათის სიმტკიცე გამოიჩინა, შეურაცმყოფელს გაუძლიანდა, ლოგინიდან უცაბედად გამოღებულ ქმრის დანით მოჰკლა და მერე სოფელი შეჰყარა საშველად. ამ ოჯახს კარგად ვიცნობდი. ქმარი მუყაითი, მხნე და პატიოსანი კაცი იყო. ღარიბი ოჯახის შვილი, — მაგრამ ცოლ-შვილს მაინც კარგად ინახავდა. მათს მშვიდობიანსა და მყუდრო ცხოვრებას არაფერი არღვევდა. უბედურება მოულოდნელად და მეხვიდა დაატყდათ თავსა. პირველი შთაბეჭდილების საშინელობა წუთებმა რომ გაიარა, ჩემთან ჩამოვიდნენ და შეველა მოხოვეს. ვუშველე. ნაცნობმა ვექილმა უსასყიდლოდ იკისრა საქმის წარმოება სასამართლოში, სადაც წინდაწინვე ყველაფერი მომზადებული, — პატიოსნებისთვის თავ-დადებული დედაკაცის გასამართლებად. სასამართლომ მკვლელი გაამართლა, და ოჯახიც ჩვეულებრივ შრომას შეუდგა.

მაგრამ გარეგნულად მყუდრო ცხოვრებას მკვლევლობის შემდეგ საშინელი დალი დააჩნდა. სოფელმა ოჯახი აითვალწუნა. დედაკაცები ადამიანის მკვლელს აღარ ჰმეზობლობდნენ, გაუბრბოდნენ და განაპირებულს ჰყავდათ. თვით მკვლელებს ერთავად თავ-ჩაღუნული, თავშალ აკრული და დაღონებული ლანდივით დაიპარებოდა სოფლის ორღობეებში. თანდათან გახდა, ჩვეულებრივი წითური ფერი დაეკარგა. მეწუხებულმა ქმარმა შემომჩივლა: თვალ-ცრემლიანი თავის გაჭირვებას მიაბნობდა და დახმარებასა მოხოვდა.

ჩემთან მოჯამაგირედ ვადმოვიყვანე. ქვეითა სართულში ოთახი მივეცი. ვურჩიე დროებთ თავისი უბნისთვის მოჰშორებოდა და ცოლ-

შვილით ჩემთან დასახლებულიყო. მარტოხელა კაცი ვიყავი და მუ-
ყაითი ოჯახის ჩამოსახლება ჩემი მეურნეობისთვისაც სასარგებლო
იყო. ერთი წელიწადი იცხოვრეს ჩემთან. ერთი წლის შემდეგ კი
ისევე თავის უბანში გადასახლდნენ. სოფელმა თანდთან მკვლელობა
დაივიწყა და ათვალისწინებულ ოჯახსაც შეურიგდა. მკვლელი ვი-
მინც დაღონებული დადიოდა. „სისხლი აწუხებსო“, ამბობდნენ სოფ-
ლის დედაკაცები.

დრო გამოშვებით დედაკაცი ჩემთან ჩამოდიოდა. იმ თანაგრძნობის-
თვის, რომელიც უბედურობის დროს აღმოვეჩინე, რძესა, კვერცხებ-
სა და კარაქს მიზიდავდა. ჩუმად ამოვიდოდა კიბეზე, უსიტყვოდ აივ-
ნის მოაჯირზე ძღვენს დასდებდა და ისევე ჩუმად გაბრუნდებოდა.
რამდენჯერმე დალაპარაკება ვცადე, მაგრამ პასუხი არ გამცა. ერთ-
ხელ, საღამო ჟამს, ჩვეულებისამებრ, აივანზე ვიჯექი და ჩამამავალი
მშის სხივებით ღამიანად აფერადებულ გადაჭიმულ მინდორს გადავც-
ქერიდი. ყვითლად აბიბინებულ ყანებს გვერდით მწვანედ გადაჭიმუ-
ლი სიმინდი მისდევდა, შუაში აქა-იქ ანეულად გადახსული მინდ-
რები შავად იჭრებოდა და შორიდან ყველაფერი ეს, ჩამამავალი
მშის სხივებში, მშვენივრად მოქარგულ ხალიჩად მოსჩანდა.

ბუნების ამ საუცხოვო სანახაობით ისე ვიყავი გატაცებული, რომ
ვერც კი შევამჩნიე დედაკაცი როგორ ამოვიდა და ჩვეულებისამებრ
აივანის მოაჯირზე ჯამით კარაქი როგორ დასდგა. კიბეზე რომ ჩა-
მოდიოდა, მხოლოდ მაშინ დავინახე. ერთხელ შემომხედა და მიი-
მალა.

უცბად თავში რალაც უცნაურმა აზრმა გამიბრინა. არის შეხედვა,
რომელსაც შეუძლიან თქვენი აზრთა მიმდინარეობა ძირიან-ფესვიან-
ნად შეარყიოს და სრულიად ახალი მიმართულება მისცეს. არის შე-
ხედვა, რომელიც ერთბაშად, მოულოდნელად სრულიად სხვანაირ არ-
სებად დაგანახვებით იმას, ვისაც ეს შეხედვა ეკუთვნის. რალაც იდუ-
მალი ძაფებით ადამიანის სულის მოძრაობა მხოლოდ ერთის შეხედ-
ვით ახალ გამოხმაურებასა ჰპოულობს თქვენს სულში და ის, რაც
თქვენთვის ამ შეხედვამდე დაფარული და შეუცნობელი იყო, გასა-
გები და თვალსაჩინო ჰხდება. დედაკაცში დავინახე რალაც, რასაც
დღემდის ვერა ვხედავდი. გულის სიღრმეში იგი რალაც საიდუმლოს
ატარებდა, საიდუმლოს, რომელიც იმის მეტმა არავინ იცოდა, და
რომელიც მის ღამაზს დიდს შავს თვალებს ღრმა მწუხარების გამო-
მეტყველებას აძლევდა.

ერთს კვირა დღეს დედაკაცმა ისევე ჩამომიტანა ძღვენი. ეხლა მეტის
ცნობის მოყვარეობით გადავავლე თვალი, როდესაც კიბეზე ამოვიდა.
შემომხედა, გაწითლდა, თავი ჩალუნა და ხმა ამოუღებლევ გაბრუნდა.
მას შემდეგ აღარ ჩამოსულა: ძღვენი ეხლა ქმარს მოჰქონდა.

ამ გარემოებამ ცნობის მოყვარეობა უფრო გამძლიერა. დედაკაცის
უკანასკნელი შეხედვა აჩრდილივით დამდევდა და მოსვენებას არ მა-
ძლევდა. მის გულში საიდუმლო იყო დაფარული, დიდი საიდუმლო
და მინდოდა ეს საიდუმლო გამეგო. დიდიხანს ვებძაძოდი ჩემს თავს,
მაგრამ ბოლოს ცნობის მოყვარეობა, მართა, და მეტ-მეტად მხოლოდ სო-
ფლისკენ გავემართე. საზაფხული ამდრო მკლავზე მქონდა გახსნილი

FL 10988

24784

საქართველოს
საგარეო
მინისტროს
ბიბლიოთეკის
გამომცემლობის
გამომცემლობის
ბიბლიოთეკის
გამომცემლობის

ბული და ჩალის ქუდით სახეს ვიგრილებდი. სოფელში რომ შევედი, აქა-იქ ჯგუფ-ჯგუფით შეგროვილმა გლეხაკებმა ცნობის მოყვარეობით თვალსიერება დამიწყეს. გვერდზე რომ გაეფუვილი, დაჩუმდებოდნენ და თვალს გამომაცილებდნენ ხოლმე. ზოგი მათგანი სალამს მაძლევდა. მეც სალამითვე ვუპასუხებდი.

სახლს რომ მიუახლოვდი, ძაღლმა ყფვა დაიწყო. დედაცა და ოთახიდან გამოიხედა და მე რომ დამინახა, საჩქაროთ გამომეგება. პატარა ერთსართულიანი სახლი სუფთად იყო დალაგებული. ბუხრის თავზე „ცნობის ფურცლის“ სურათებიანი დამატება იყო გაკრული. კედელსა და კედელს შუა დიდი ტახტი იდგა; მეორე მხარეს კი, ტახტის პირდაპირ, ლურჯ სუფრა გადაფარებული მაგიდა. მიწური იატაკი დიასახლისის იყო მოერწყო და დაეგავა. დიასახლისმა ოთახში შემეპატიჟა და საჩქაროდ იქაურობა მიალაგ-მოალაგა.

— ხომ არ გიკვირს, ასეთს დროს რომ ამოვედი? კარგი სალამო დადგა და გამოსეირნება მომინდა. დიდი ხანია აქეთკენ არა ვყოფილვარ; ვითეძრე, ჰაერსაც ჩავყლაპავ და ნათლიდელასაც ვნახავ მეთქი, — ვუთხარი დედაცაც, როდესაც მაგიდის გვერდით სკამზე ჩამოვჯექი. — რატომაც არა! იშვიათი სტუმარი ბრძანდებით. წინათ უფრო ხშირად მობრძანდებოდით.

— წინათ ახალგაზრდა ვიყავი, გული მერჩოდა.

— არც ეხლა ბრძანდებით მოხუცებული! მიპასუხა დედაცა და მორცხვად თავი ჩაღუნა.

სიხუტე ჩამოვარდა. ვუიქრობდი, როგორ ჩამომეგდო საუბარი იმ საგანზე, რომლისთვისაც აქ მოვედი, რანაირი სიტყვები გამომეძებნა, რომ დედაცაც არ შეშინებულიყო და ჩემი განზრახისთვის ეჭვსი თვალთ არ შეეხედა.

— ეხლაც საეჭვოა აქეთ წამოვსულიყავი, შენთან მცირეოდენი რამ საქმე რომ არა მქონდა, — პატარა პაუზის შემდეგ ვუთხარი დედაცაც და თვლებში ჩავაცქერდი.

დედაცაც ვაკვირვება აღებუქდა სახეზე, სკამი უფრო ახლო მოიდგა და მუხლებზე იდაყვ-დაყრდნობილმა ცქერა დამიწყო.

— ჩემო ნათლი-დედ! დავიწყე ბოლოს და შევეცადე ხმისთვის აღერსიანი კილო მიმეცა. — ხომ გახსოვს, რანაირი დახმარება აღმოგიჩინე იმ საშინელი უბედურობის დროს! ნათესავი არ ვიყავი, დავალება არაფერი მქონდა. შენცა და შენი ქმარიც კარგი ადამიანები ხართ, კარგი ოჯახისშვილები, პატიოსან შრომას ეწევიით და ნამდვიარ ლუკმასა სჯამთ. ამიტომა გცემთ პატივსა, ამიტომ დაგეხმარეთ. ხომ მართალს ვამბობ?

— მართალა, ბატონო! — წაილულლულა ქალმა და ვიგრძენი ყელში მომჯდარი ნერწყვი როგორ გადაჰყლაპა. თავისი შავი დიდი თვლებით, რომლებიც გადაფითრებულ სახეზე უფრო შავად მოსჩანდნენ, ცნობის მოყვარეობით შემომცქეროდა და ცდილობდა აღეღვება დაემლა.

— ამიტომ მუდამ ეამს შენი ოჯახის მეგობრად უნდა მიგულებდე. ხომ დავიმტკიცეთ მეგობრობა? ქალმა თანხმობის ნიშნად თავი დაიქნია და შუბლზე ხელი გადაისვა. ხელი უკანკალებდა.

— თუ მეგობარი ვარ, მართალი უნდა მითხრა? — მოკლედ მოვჭერი სიტყვა და ჩავაცქერდი.

ქალი გადაფითრდა, აკანკალდა და თვალეებში ცრემლი მოერიო.

— რაზე მეკითხები?

— რათ მოჰკალი?

ქალი წამოდგა, შეტორტმანდა, შეშინებული გაგანიერებული თვალეები შემომანათა, მერე უმწეოდ ისევ სკამზე დაეშვა და ორივე ხელი სახეზე მიიფარა.

— თუ არ მენდობი, ნუ მეტყვი! — ალერსიანად ვუთხარი, წამოვდექი და ქუდს ხელი წავავლე.

— არა, არა! — ქვითინით წამოიძახა ერთბაშად დედაკაცმა. — დავიტანჯე, მეტის ატანა აღარ შემიძლიან. ყველაფერს გეტყვით, ყველაფერს! იქნება მაშინ მაინც დაწყნარდეს და დამშვიდდეს ეს წყევული ვული! თქვენს მეტს არავის ვენდობი! განათლებული ადამიანი ხარო, არ დამძრახავთ, არ გამცემთ, ოჯახს არ დამიღუპავთ, — ნაწყვეტ-ნაწყვეტად მეუბნებოდა დედაკაცი და კაბის ბოლოთი ცრემლებს იწმენდავდა. — იქ ღმერთი იყოს და აქ თქვენ ჩემი მსაჯული, — დაუმატა ცოტა ხნის შემდეგ დადაკაცმა.

* * *

„ოთხი წლის მოსული ვიყავი ამ ოჯახში, — დაიწყო თავისი ამბავი დედაკაცმა, — ის ბიჭი რომ სოფელში მოვიდა. ჯარისკაცად იყო წასული და არ მენახა. იმ უბედურის დედა კი ხშირად გადმოდიოდა და თვალცრემლიანი შვილს იგონებდა. დაბრუნდა თუ არა, მხნე მუშაობას შეუდგა. ჯარში ყოფნის დროს მამა მოუკვდა და სახლ-კარი ქვრივი დედაკაცის ანაბარად იყო დარჩენილი. ის უბედური ქორივით დატრიალდა. ოჯახი ერთბაშად ფეხზე დააყენა. სოფელი ჰხედავდა, როგორა მხნეობდა და მხარს აძლევდა. დინჯი, ჭკვიანი, ჩაფიქრებული ბიჭი იყო. საცოლოდ შეღერებულ ყმაწვილს ბევრი ჰმაჯანკლობდა. მაგრამ ცოლის შერთვაზე დიდს უარს იყო. ერთხელ წყლის მოსატანად წყაროზე ჩავედი. ის იყო კოკა მხარზე გავიდი, რომ ორობობიდან ის უბედური გადმოხტა და პირდაპირ ჩემკენ გამოექანა. შევკრთი, მაგრამ სვიმანა რომ დავინახე, დავმშვიდიდი. დარცხვენილი, ლოყებ-ალეწილი მომიახლოვდა და ჩურჩულით მითხრა:

— პატარა ხანს მოიცადე, ქალო!

— საქმე რამ ხომ არა გაქვს? — შევეკითხე და კოკა მიწაზე დავდე.

— საქმე როგორ არა გაქვს, დავდნი კაცი!

— რა დაგემართა? ავით ხომ არა ხარ?

თვალეებში ცეცხლი აენთო. მთლად აცახცახდა.

— ვაჰმე! — კბილის კრაჭუნით წამოიძახა და პასუხის ნაცვლად იფნის სახრე ღობეს გადაუტყალაშუნა.

ვიგრძენი, ცუდად იყო ატეხილი ის ბიჭი. საჩქაროდ კოკა მხარზე დავიდგი და ალერსიანად ვუთხარი:

— ეხლა მეჩქარება, სვიმანა! მერე გადმოიარე, თუ საქმე რამა გაქვს. აღარაფერი მითხრა, მწარედ ამოიოხრა და ისევ ღობეზე გადახტა.

მას შემდეგ კარგა ხანს აღარ დამინახავს. მეზობლები ამბობდნენ. სვიმანა ტყეში გაიჭრა, ხეებსა სჭრის, გაშმაგებული მუშაობს და ამბობს, სანამ ოც ხეს არ მოვჭრი, სოფელში არ ჩამოვალ. აღარ მინახავს, მაგრამ იმისი სახე თვალთაგან აღარ მომშორებია. მოგეხსენებათ, სვიმანა კობტა ვაჟაკი იყო. ლობეზე ჯეირანივით გადმარბმვა. ახალუხის საკინძე ჩამოსხნილი ჰქონდა, მოხშირებულ სუნთქვას ძლიერს იმაგრებდა და თავისი დიდი შავი თვალებით შუბლის ქვეშედან ისე მორცხვად გამოიყურებოდა, რომ ჯადო ნაკრავივით მთლად ავცახცახდი და თვალები მოვარიდე. სადაც არ უნდა წავსულიყავი, სვიმანას სახე თან დამდევდა. ვწუხდი, დავიწყებას ვსცდილობდი, მაგრამ ვერას ვავხდი. იმ დროს რომ სადმე შეგხვედროდი, ჩვენს შორის უბედურება დატრიალდებოდა. ერთ საღამოს სვიმანას დედამ ჩამოირბინა და მითხრა, ჩემი შვილი ტყიდან დაბრუნდა, საშინლად დაღლილა, მთლად ჩამომხმარა საცოდავი ბიჭიო. გულმა ცემა დამიწყო. თავი მოვარიდე და თახჩაში ქურქელს დაუწყე დალაგება. — ყოჩალი ბიჭი. გყავს სვიმანა! — ძლივს მოვახერხე სიტყვის ამოღება. — რატომ ცოლს არა ჰრთავ?

— უი შენს ვახარებასა, მეგ ბედნიერებას რომ ველირსო, მეტი რაღა მინდა! არა სჩადის! იმ დღეს სიტყვა ჩამოუფგდე, და ისე შემომიტიო, ისე გადმომიბრიალა თვალები, ველარაფერი გავუბედე?

— კარგი კი იქნება ცოლი შეირთოს! — ვუთხარი დედა-კაცს და თახჩას მოვცილდი.

— ნეტავი, შენს ვახარებასა; შეირთოს, ვინ თავ-მკვდარი დაუშლის! — მწარედ ამოიოხრა მოხუცმა და ჩაფიქრდა. — ალბათ ვინმე თუ უყვარს! — წამოიძახა ერთბაშად დედა-კაცმა და ისე შემომხედა, თითქოს თავისი ექვებისა თითონვე ემინიანო.

ტანში ჟრუანტელმა დამიარა. ყურებში ისეთი ბზუილი დამიწყო. თითქოს თავში კეტი დამარტყესო. იქვე ტახტზე რომ არ ჩამოვმჯდარიყავი, წავიქცეოდი.

— რატომ არ შეირთავს, თუ უყვარს? — ძლივს წავილულულუღე.

— იქნება ქალს არ უნდა?

— რა დასაჯერებელია! აბა, ერთხელა კიდევა ჰკითხეთ და სცადეთ გამოგიტყდეთ; რომელი გასათხოვარი გოგო დაიწუნებს თქვენს სვიმანას!

— მეც ეგრე ვფიქრობ, შვილო! — მიპასუხა ნასიამოვნებმა დედამ და საჩქაროდ სახლში დაბრუნდა.

მეორედ პირისპირ სვიმანას ჩვენს ხატობაში შევხვდი. დღეობა იყო. ეკლესიის გაღვანში ხალხი ირეოდა. ზოგან ლეკურს თამაშობდნენ, ზოგან ჭიდაობდნენ. დედაკაცები გალაფის პირას სადილს ვამზადებდით. უცბად ერთ ჯგუფში ჩოჩქოლი ატყდა. დედაკაცებმა წვილი დაიწყეს. ჩვენც წამოვიშალენით. კაცები იქითკენ გაქანდნენ. უცბად თვალი მოვკარი, რომ წრე გაირღვა და იქიდან გადაფითრებული სვიმანა გადმოხტა. ვიღაც კაცს საყულოთი მოათრევდა და თავისი იფენის სახრით, რომელსაც არასოდეს ხელიდან არ იშორებდა, თავპირს უსისხლიანებდა.

ჩემი ქმარი მაშინათვე სვიმანას მივარდა, თავპირ დასისხლიანებული კაცი ხელიდან გამოჰგლიჯა და სვიმანა ჩვენთან მოიყვანა.

— რა დაგემართა, ბიჭო! — სიცილით შეეკითხა ჩემი ქმარი, როდესაც ყველანი დაწყნარდნენ და შეწყვეტილი მზიარულება განახლდა. — რაც დამემართა იმან იცის! — წაიბუზღუნა სვიმანამ და დარცხვენით ჩემსკენ გადმოიხედა. — მეორეთ ველარ გაბედავს ბინძურ ლაპარაკს! იმას რა ეგონა, ჩვარში შემკრავდა თუ რა იყო? ისე დავუშვათ ის გვერდები, სიკვდილამდის მიქელ-გაბრიელი ელანდებოდეს! ჩვენს დედაკაცებზე რომ ლაპარაკობდა, მაშ რა ეგონა!

მივხვდი, რომ ჩხუბის მიზეზი მე ვიყავი, არც მაშინ და არც მერე სვიმანას ამ ჩხუბის შესახებ ალარაფერი უთქვამს, მაგრამ მე მაინც დარწმუნებული ვიყავი, რომ სვიმანა ჩემს პატიოსნებასა და ქალურ ღირსებას გამოეკომავა. მინდოდა ახლო მივსულიყავი და დავლაპარაკებოდი, მაგრამ ადგილიდან ვერ დავიძერი. მხოლოდ ერთხელ შევხედე: ამღვრეული თვალებით ისე ხარბად მიცქეროდა, რომ თვალი ვერ გავუტყუორე და საჩქაროდ ჩვენი უბნის მეზობელ დედაკაცებს შევეფარე.

დედაკაცმა ამოიოხრა და ჩაფიქრდა. გარედან ბავშვების კისკისი მოისმა. ცოტა ხნის შემდეგ ოთახში უფროსი ქალი შემოვიარდა, მის უკან მომავალი ბაჯბაჯით პატარა ბიჭი კი ჯერ დარცხვენით კარებში აიტუზა, მერე დედისკენ გაქანდა, თავისი ხუჭუჭა თავი კალთაში ჩაუღო და შორიდან ბლევოა დამიწყო.

— გამარჯობა, ბიჭუკელავ! — ვუთხარი ბავშვს და ხელი გავუწოდე.

— წადი, შვილო, ხელი ჩამოართვი ნათლიასა! — ალერსით ეუბნებოდა დედა და თან ცხვირსა სწმინდავდა.

— დედა! ძროხა მოიყვანეს! — უთხრა უფროსმა.

— ძლოხა მოიკვანეს! — გაიმეორა პატარამ და თავისი დიდი თვალები დედას შეანათა.

— კარგი, ეხლავე მოვალ! — უპასუხა დედამ და ბავშვები გარეთ გაისტუმრა.

* * *

„იმ საღამოს, როდესაც ის უბედურობა დატრიალდა, — სახლში მარტოკა ვიყავი. ქმარი ტყეში იყო წასული. უფროსი ქალიც მეზობლისას დაწვა. მარტო ყოფნა ეშინოდა და მთხოვა, ერთ საღამოს შენი ქალი ჩემთან დარჩესო. სახლში მარტო ის პატარა ბიჭი მყავდა. ბავში დავაძინე და ბოსელში შევედი, მინდოდა დაძინებამდე საქონლისთვის მიმეხედნა. ბოსლიდან რომ ზამოვბრუნდი, ჩურჩული მომესმა. შევეკრთი. კედელთან ავიტუზე წინ ფეხი ველარ გადავდგი.

— ნუ გეშინიან, მე ვარ, სვიმანა! — აკანკალებული ხმით მეუბნებოდა სვიმონა და მიახლოვდებოდა.

— აქ რას აკეთებ, ბიჭო, რატომ სახლში არა ხარ?

— არა მაქვს სახლი, სადა მაქვს სახლი! მეტი აღარ შემიძლიან, შემიბრალებ, ქალო!

— არ მესმის, რა გინდა ჩემგან! — წავიბუტბუტე და სახლისკენ გავეშურე.

— მოიცა, ქალო!— ხრინწიანი ხმით მომადახა სვიმანამ და ხელში მწვდა.

ტანის ცახცახი ამიტყდა, მუხლები ამიკანკალდა. ბოსლის კედელს მივყუდე და თვალებზე ხელები მივიფარე. მაშინ სვიმანამ თავისკენ მიმიზიდა და კოცნა დამიწყო. თვალთ დამიბნელდა. ველარათფერსა ვხედავდი, ველარათფერსა ვგრძობდი, სვიმანას გაშმაგებული კოცნის მეტსა.

— შენ გენაცვალე, შენი ქირიმე!— ქშენით ჩამჭურჩულებდა ყურში და ამ ალერსით თავბრუ დასხმული ველარა ვხედავდი, ტანზე კაბას როგორ მაგლეჯავდა.

— რას შერები, ბიჭო!— წამოვიძახე ერთბაშად, ჩემი გაღელილი გული რომ დავინახე.

— უარს ნუ მეტყვი, მეტი აღარ შემიძლიან,— ნაწყვეტ-ნაწყვეტად მეუბნებოდა სვიმანა და ხელიდან არ მიშვებდა.

— ეხლა ნუ, სვიმანავ, ეხლა ნუ!— უმწეოდ ვლულულულებდი და ვცდილობდი თავი გამენთავისუფლებინა.

უცბად სვიმანა მომცილდა. საშინელი სახე ჰქონდა. მწუხარებითა და ტანჯვით ჩემს კარმიდამოს თვალი მიმოავლო და ბოღმა-ნაღველით ხავსე ხმით შიგ ყურში ჩამჭურჩულა.

— თავს მოვიკლამ! სადმე კლდეზე გადავიხეები, ან ვისმეს წაგახრჩობ! მეტი აღარ შემიძლიან!

შემეცოდა. თვალთავან ცრემლები ლაპა-ლუპით ჩამომდიოდა. ნამტირალევი რომ დამინახა, ისევ მომვარდა, გულში ჩამინუტა და ტუჩებში კოცნა დამიწყო. ველარ გავუძალიანდი. მის ათრთოლებულ მეკრად მივენდე და მკლავები კისერზე მოვხვიე... ბარბაცით ჩემი ოთახისკენ მივდიოდი და სვიმანაც ფენ-აკრეფით ათრთოლებული და აღელვებული უკან მომდევდა.

ოთახში შევიყვანე, ლოგინი გავშალე და ლამფა ჩავაქრე...

უცბად კარებში კაკუნი მომესმა. საჩქაროდ წამოვხტი. თავზრ დაცემული კარებს მივაშტერდი და ფანჯრიდან თითქოს ჩემი ქმრის ჩრდილი დავინახე. თვალთ დამიბნელდა. იატაკი შეტორტმანდა. კედლებმა ზანზარი დაიწყე. კიდევ წუთი— და კარები გაიღება. შემოვა ქმარი. თავის ლოგინში სხვა კაცს დაინახავს, ალიაქოთი ატყდება, მეზობლები მოცვივან, ჩემი ქალიც მოიჭრება, პატარა ბიჭუკვლა გაიღვიძებს, სირცხვილი, სასოფლო სირცხვილი დამატყდება თავსა, შვილი შემომხედავს, ატირდება, დედა ეს ვინ არის აქა, მამა სადლა არის, ჩემი მამა სად არისო, შემომბლავლებს... მიშველეთ მიშველეთ!— დავიკვილე საშინელის ხმით.

სვიმანა წამოიჭრა, პერანგის ამარა კარებს მივარდა და სული განაბა. შეშლილივით ბალიშს წამოვავლე ხელი და გულზე მივიფარე. ბალიშს რომ ვიღებდი, ლეიბის ქვეშ უცაბედად ქმრის დანას მოვკარი ხელი. მეც არ ვიცი, დანა ხელში როგორ მოჰხვდა. ეს კი მახსოვს სვიმანასკენ გავექანე.

— რას შერები, დედაკაცო!— დაიყვირა სვიმანამ და ხელში მწვდა. საჩქაროდ გამოვუსხლტდი, დანა მოვუქნიე და გულში დავარტყი.

თბილი სისხლი სახეში მეცა... მეტი არაფერი მიგვრძნია. რას ვშვრებოდი, რას ვაკეთებდი ამის შემდეგ, აღარ ვიცოდი.

გონს რომ მოვედი, ჩემს წინ სისხლში ამოსვრილი სვიმანა თვრამეტი ჭრილობა აღმოაჩნდა. ეზოში მთელი სოფელი მოგლოავილიყო. ერთ დედაკაცს ჯამით წყალი დაეჭირა და სვიმანას სისხლით მოთხუზნულ პირისახეს ბანდა. ოთახში ბული იდგა. ვილაკამ მკლავში ხელი წამავლო და მოსასულიერებლად ჰაერზე გამიყვანა. აივანზე რომ გავედით, კარებთან ჩამოკიდებულ ფიწალის ნიაგმა დაჰკრა, გააქანა და კარებს დააჯახა. ფიწალმა დააკაკუნა...

დედაკაცს კიდევ რაღაცა უნდოდა ეთქვა, მაგრამ ვეღარ მოასწრო; კარები გაიღო და ოთახში აღელვებული და განხრებული ბავშვები შემოცვივდნენ.

— დედა! ჩვენმა ძროხამ ხბო მოიგო! — დაიძახა უფროსმა და ოთახში ხტუნაობა დაიწყო.

— ჩვენმა ძლოხამ ხბო მოიგო! — იმეორებდა უმცროსი და ისიც ბზრილასავით პროწიალობდა.

დედამ ხელი წამოავლო პატარას, გულში ჩაიხუტა, კოცნა დაუწყო და თვალთაგან გადმონადენი ცრემლები ბავშვის პერანგით მოიწმინდა...

ზალვა ამირანაშვილი.

ბერძენის სატრაპეზოს ურესკეში.

ქართული საეკლესიო მხატვრობის შესწავლისათვის ძვირფას მასალას წარმოადგენს სატრაპეზოების კედლის მხატვრობა, რომლის საუკეთესო ნიმუშები დაცულია დავით გარესჯის და ბერთუბნის მონასტრებში.

სატრაპეზოების მხატვრობის წარმოშობა და იკონოგრაფიული შემადგენლობა ადვილად აიხსნება, თუ მხედველობაში მივიღებთ სატრაპეზოს დანიშნულებას მონასტრის ცხოვრებაში. დავით გარესჯის და მის მახლობლად მდებარე მონასტრების სატრაპეზოების მხატვრობის იკონოგრაფიული შემადგენლობა ერთი და იგივეა, რაც საშუალებას გვაძლევს ვიფიქროთ, რომ ამგვარ შენობისათვის ქართულმა საეკლესიო მხატვრობამ შეიმუშავა გარკვეული სქემა და იკონოგრაფია. ამ მხრით საინტერესოა, რომ საღმრთო წერილიდან საგანგებოდ არჩეულია ისეთი სიუჟეტები, რომელნიც პურის ქამას ეხება.

თვით სატრაპეზოთა არქიტექტურული მოყვანილობა და ფორმები საინტერესოა ქართული ხუროთ-მოძღვრების მკვლევარისათვის და მოითხოვს ცალკე მონოგრაფიულ შესწავლას.

საყურადღებოა რომ ამ მხრით ბერთუბნის და დავით გარესჯის სატრაპეზოები ეკუთვნიან ერთადა იმავე ტიპს, რომელიც არსებითად განსხვავდება სხვა ქართულ სატრაპეზოებისაგან.

ბერთუბნის სატრაპეზო მოთავსებულია საგანგებოდ გამოკვეთილ მღვიმეში, რომელიც შიგნიდან მონათულია ფრესკებით. შესავლის პირდაპირ მდებარე კედელში ამოკვეთილია ღრმა ნიში, რომელიც ალბად წარმოადგენდა წინამძღვრის ადგილს ტრაპეზის დროს.

აქვე ამავე კედელში გამოკრილია შესავალი მეორე მღვიმეში, რომელშიაც ალბად ინახებოდა სურსათ-სანოვავე მონასტრისათვის. სატრაპეზოს სამხრეთ-აღმოსავლეთ კედლის შუა გულში მოთავსებულია აპსიდა, რომელიც საკუთხეველს წარმოადგენდა.

წინამძღვრის ადგილიდან იწყება გრძელი, მთლიანი და ვიწრო ქვის სუფრა საჯდომებითურთ, რომელიც შესავლისაგან არის მიმართული. ალბად ამ სუფრაზე ხდებოდა ჩვეულებრივი პურის ქამა მონასტერში. კედლის მხატვრობა სატრაპეზოსი თუმცა ზოგან ძლიერ დაზიანებულია, მაგრამ სიუჟეტების გამოცნობა არ წარმოადგენს სიძნელეს. ფერადები თუმცა ზოგ ადგილას ჟამთა ვითარებისაგან გადასულა, მაგრამ პირვანდელი სიცხოველე საუცხოვოდ აქვს შერჩენილი და დღესაც ალტაკებაში მოჰყავს ადამიანი თავისი კოლორიტით და ინტენსივობით.

მხატვრობა განისაზღვრება ერთი რიგით, რომელსაც ქვევით გარს უკლის ორნამენტალური ზოლი.

ხოლო რაც შეეხება მხატვრობის წარმოშობას, ის ეკუთვნის ერთს დროს და ერთი მხატვრის მიერ არის შესრულებული.

სატრაპეზოს ნიშში მოთავსებულია გულ მკერდამდის მაცხოვარი en face, რომლის ნიშნის მახლობლად დაცულია ჩვეულებრივი. მაცხოვრის გამოსახულების ქვევით, შიდა ნიშის თაღზე კარგად იჩივება ასომთავრული წარწერა იმავე შინაარსისა ქ. ევმანოი(ლ): ჩვენ თანა აღმერთი: მაცხოვრის გამოსახულების ორივე მხრივ არეზე მოთავსებულია ყვავილასანი მცენარეები და მათ შორის ფრთა გაშლილი ტრედი. ნიშის თაღის ზედა ნაწილის შუა გულში წარმოდგენილია მედალიონი ჯვრით, რომელიც ხელში უჭირავს ორ ანგელოზს, თაღის გვერდებზედ მოთავსებულებს მთელი ტანით en face.

ხოლო შიდა ნიში, რომელიც ამოკვეთილია მთავარ ნისში, სულ მთლად მოხატულია მცენარეთა სახეებისაგან შემდგარ წნულებით, ხოლო შუა გულში მოთავსებულია მედალიონები ფრთოსან ლომების გამოსახულებით, რომელიც შესრულების მხრით სავსებით გადმოვცემს სასანელთა დროის ქსოვილების სახეებს, რომელთაც ახასიათებს იგივე მოტივები.

ნიშის თაღს გარედან ამკობს ასომთავრული წარწერა, რომელიც ძლიერ გადასულია და არ იჩივება ვარკვევით.

მთავარ ნიშის ზემოთ მოთავსებულია დიდი კომპოზიცია, ორ ნაწილად გაყოფილი, რომელიც წარმოადგენს ხუთი პური და თევზით ხუთი ათასი კაცის განძღობას მაცხოვრის მიერ.

სურათის მარჯვენა (მხედველისათვის) ნაწილი მოთავსებულია მთელი ტანით $\frac{3}{4}$ მაცხოვარი რომელსაც მარცხენა ხელში უჭირავს დახვეული გრავნილი, ხოლო მარჯვენა ხელი გაწვდენილი. აქვს მის წინაშე მდგომარე მოციქულისაკენ, მაცხოვრის წინ მოსჩანს ოთხი პური და თევზი.

ნიშის ზემოთ მოთავსებულია ორი მოციქული მთელი ტანით: ერთი მათგანი მიემართება, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მაცხოვრისაკენ, მეორე კი ხელს უწვდის „ერს“, რომელიც მოთავსებულია სურათის მარცხენა (მხ.) ნაწილზე. „ერი“ წარმოდგენილია ერთ მჭიდრო ჯგუფად მუხლებ მოკეცილი, en face, ხელები კი გულზე აქვს დაწყობილი. ერთს მათგანს ხელში უჭირავს მრგვალი პური. „ერში“ მოსჩანს თებზე მდგომი ორ მოციქული რომელნიც აწვდიან პურს. ერთი მოციქულთაგანი ძლიერ დაზიანებულია.

სურათის არეზე მოსჩანს მთები და გორაკები და აგრეთვე ბროწეულის ხეები ნაყოფებით, რაც მეტად საყურადღებო წვრილმანს წარმოადგენს.

ამავე კედელზე მარჯვნივ (მხ.) მოთავსებულია აბრაამის სამხარო, ანგელოზები სხედან სელებზედ მრგვალ მაგიდის გარშემო. აბრაამი, რომელიც მოთავსებულია ქვევით სურათის მარცხენა (მხ.) ნაწილზე, აწვდის მათ პურს; იქვე მუხლებ-მოკეცილი სდგას მეუღლე მისი სარა და ხელებ გაწვდენილი ვედრებით შეკუთრებს ანგელოზთ; მაგიდის წინ მოსჩანს სამხევრალო ცხოველი. სურათის მარცხენა კუთხე-

ში ზევით მოსჩანს შენობის ნაწილი, ხოლო ანგელოზთან ზემოთ იდ-
ნავ ირჩევა გადასული მოხაზულობა მუხის ტოტემისა.

ჩრდილოეთ-დასავლეთის კედელი სატრაპეზოსი მოკავებული აქვს
ორს კომპოზიციას — სასწაულთ-მოქმედებას ქორწილის დროს კანაში
და მაცხოვრის საუბარს სამარიეტელ დედაკაცთან.

პირველი კომპოზიცია ძლიერ დაზიანებულია, მაგრამ საუყუეტი ადვი-
ლად გამოისაცნობია. შუაში მაგიდასთან ზის მაცხოვარი, რომლის
გვერდით, მარჯვნივ (მხ.) მოთავსებულია ღვთისმშობელი გაწვდნი-
ლი ხელებით ვედრების აღსანიშნავად. ღვთის მშობლის გვერდით
სხედან ჯერ დედოფალი და შემდგომ კი მეფე. ქვევით მარცხენა (მხ.)
კუთხეში სურათისა ღვინის ჭურებთან ირჩევა ფრაგმენტი ორი კაცი-
სა, რომელთაგან ერთს ნიშნი აქვს. სურათის არეზე მოსჩანს შენო-
ბის ნაწილები.

ამ კომპოზიციის გვერდით წარმოდგენილია მაცხოვრის საუბარი სა-
მარიტელ დედაკაცთან. მაცხოვარი ზის ხის ქვეშ, მარჯვენა ხელი
გაწვდნილი აქვს სამარიტელ დედაკაცისაკენ, რომელიც წყლის
ჭურჭლით მარჯვენა ხელში, სდგას მის წინაშე და მოწიწებით ყურს
უგდებს. მარცხენა ხელი უჭირავს გულ-მკერდის წინ, ხოლო ხელის
გული მიმართულია მხედველისაკენ. — მაცხოვრის და სამარიტელ დე-
დაკაცის შუა მოთავსებულია ასო მთავრული წარწერა ჯურღმული:
იაკობისი.

სამხრეთ-დასავლეთის კედელზე აღმოსავლეთ კუთხისა წარმოდგენი-
ლია სერობა, რომელიც ძლიერ გადასულა და გარკვევით აღარ ირ-
ჩევა. სურათის მარცხენა ნაწილში მოთავსებულია მრგვალ მაგიდას-
თან მაცხოვარი, რომელსაც მარჯვენა ხელი ჭურჭლის ასაღებად აქვს
გაწვდნილი.

მის წინ მოთავსებულია მოციქული იოანე, რომელიც თავით ეყრდ-
ნობა მაცხოვრის გულ-მკერდს.

დანარჩენი მოციქულები სდგანან მაგიდასთან ერთ რიგათ $\frac{3}{4}$ -ად
შებრუნებული. სურათის არეზე მოსჩანს შენობის ნაწილები.

საკუთხევის კონქში მოთავსებული ყოფილა ვედრება, მაგრამ ამ
კომპოზიციიდან ბევრი რამ არ დარჩენილა.

კონქის მარცხენა (მხ.) ნაწილში მოსჩანს ფრაგმენტი ღვთის მშობლის
თავისა და სახეულის მცირე ნაწილის; აქვე ირჩევა ბერძნული წარ-
წერა მისივე სახელის. სხვა აღარ ირჩევა. ხოლო ექვს გარეშეა, რომ
კონქში წარმოდგენილი იქნებოდა ღვთის მშობლის გარდა მაცხოვა-
რი და იოანე ნათლის მცემელი.

ამავე კომპოზიციის გაგრძელებას წარმოადგენს მთავარ-ანგელოზთა
სურათები გამოშვლებული ხმლით ხელში, რომელნიც მოთავსებუ-
ლია კედელზე საკუთხევის აპსიდის გარეშე. მარცხენა (მხ.) მთავარ-
ანგელოზი, როგორც ბერძნული წარწერა მოწმობს, არის მიქელ მთა-
ვარ ანგელოზი, ხოლო მთავარ კი უნდა იყოს მთავარ ანგელოზი გაბ-
რიელი, მაგრამ წარწერა სახელისა არ არის დაცული.

უკანასკნელი კომპოზიცია ამ კედელზე წარმომდგენს დავით გარეჯე-
ლის ცხოვრებიდან ამოღებულ სიუჟეტს. სურათის მარცხენა ნაწილში
დაცულია ფრაგმენტი დავით გარეჯელისა, რომელსაც ხელები გა-

წვდენილი აქვს ვედრების აღსანიშნავად. ხოლო სურათის მეორე ნაწილში მოთავსებულია მოწაფე წმიდა დავითისა ლუკიანე რომელიც წველის ირემს. აქვე წარმოდგენილი ირმების მთელი ჯოგი, ლუკიანე წარმოდგენილია. უნიმბოთ; წარწერა მისი სახელისა კარგად იჩვენებს მის თავ ზემოთ. ლუკიანე, სატრაპეზოს ჭერისებულ ცადაქნიდის შუა გულში მოთავსებულია თანასწორ მხრებიანი ჯვარი მედალიონში. მხატვრობა შესრულებულია არტისტიულად, რაც საბაბს გვაძლევს ვიფიქროთ, რომ ხელოვანი მეტის მეტად გამოცდილი და დახელოვნებული მხატვარი ყოფილა.

ფერადები, რომელსაც ხმარობს მხატვარი არ არის მდიდარი შემადგენლობის სხვადასხვა ფერობით და სიმრავლით, მაგრამ გასაოცარია ერთი და იგივე ფერის სხვა და სხვა სახეების შერჩევით და დაპირისპირებით. უმთავრესად იგი ხმარობს რამოდენიმე მისთვის მთავარ და ძირითად ფერადებს: მავ. ლურჯსა, ტრედის ფერს, მუქ იის ფერს, შინდის ფერს, მომწვანო ოქროს ფერს, ვარდის ფერს და ამ ფერადების სხვა და სხვა სახეებს. მთელი სიძლიერე მხატვრისა სწორედ აქ გამოიხატება. ზემოთ ჩამოთვლილ ფერადების სახეების შერჩევასა და დაპირისპირებაში, რომელსაც ალტაცებაში მოჰყავს ადამიანის თვალი. დიდი გრძნობა კოლორიტის ფერადების სიციხოველ და მადლიანობა ახასიათებს მხატვარს. საზოგადო მოხაზულობა გადმოცემულია წითური ფერით, ხოლო სახეების მოდელიზაცია შესრულებულია წერის რთული ტექნიკით სურათის პირველ ძირითად პირზე მოხაზულობა სახეებისა, ტანსაცმელისა და ნაოქებისა თავისუფალია, მოქნილი და მოკლებულია ერთგვარ სიმშრალეს, თუმცა კვლი სტილიზაციისა ზოგან ეტყობა.

ტანსაცმელის ნაოქების მიმართულება და მოხაზულობა საესებით გადმოგვცემს სამოსელში დაფარულს ფორმებს სხეულისას. პროპორციები საუცხოვრად და ზედმიწევნით დაცულია მხატვრის მიერ. მოძრაობა სხეულისა თავისუფალია და ბუნებრივი, თუმცა ერთგვარ სტილიზაციას არ არის მოკლებული.

ავრეთვე დიდი ნიჭი გამოიჩინა მხატვარმა სურათების კომპოზიციაში: ის ანგარიშს უწევს იმ ადგილის და სივრცის ფორმას, ზომას და მოყვანილობას, რომელზედაც უნდა მოათავსოს სურათი, იგი არსად არ ჰკარგავს მთლიანობას; ყველა მოქმედნი პირნი მჭიდროდ, ბუნებრივად დაკავშირებულნი არიან ერთი მეორესთან და ერთი მთავარი იდეა აკავშირებთ მათ. (მაგალ. ხუთი პურით ხუთი ათასი მშიერის განძობა მაცხოვრის მიერ).

მაგრამ მხატვარს მორთულობაში შემოაქვს სასანელთა დროის ხელოვნების მოტივები და ელემენტები, (ფროთოსანი ლომები) რომელნიც, როგორც აღვნიშნეთ წინეთ, ნაკარნახევი უნდა იყოს სახეებიანი ქსოვილების სიყვარულით. დამახასიათებელია რომ მხატვარს, ბიზანტიური (ამ ტერმინის ფართო მნიშვნელობით), საეკლესიო მხატვრობის ტრადიციებზედ აღზრდილს, შემოაქვს თავის მხატვრობაში საქართველოს რეალური ცხოვრების ელემენტები, იმავე დროს იგი თავისუფლად და შეგნებით ეპყრობოდა უცხო ქვეყნიებიდან ნასესხ მოტივებს. ყველა ეს ამტიციებს, რომ საეკლესიო მხატვრობას ჩვენში ჰქონდა.

ხანგრძლივი და დიდი მხატვრული ღირსების კედლის მხატვრობის
ტრადიციები, ვინაიდან უცბად ამგვარი ძეგლის წარმოშობა საქარ-
თველოს ნიადაგზე შეუძლებელად უნდა ჩავთვალოთ.
მხატვრობა თავისი სტილით და იკონოგრაფიით მიხედვით მე-XII
XIII ს. უნდა ეკუთვნოდეს. ასეთი საყურადღებო ძეგლი ჩვენი ხე-
ლოვნებისა საქირია რომ იყოს მონოგრაფიულად შესწავლული და
გამოცემული.

კონსტანტინე გამსახურდია

კრიტიკა და შემოქმედება

სულიერ ცხოვრების პოლარიულომის ორეულია: კრიტიკა და შემოქმედება. ორი სხვა და სხვა ბუნების ფუნქცია სულისა. წინადა კრიტიკას ისე უყურებდნენ როგორც ბირჟის მაკლერს, რომელიც დიდი კაპიტალისთვის აქციებს და ვალიუტას ასაღებს მრავალ წვრილ ვაჭარზე და მომხმარებელზე, თუ ჩვენ შილლერს ვავეყვით დახელოვნება ვიწამეთ როგორც ფენომენი კაცობრიობის მოღვმის აღმზრდელი ასეთი კრიტიკოსი—მაკლერი უთუოდ საჭირო იქნება. რადგან ათი ათასებს ისე ნაკლებად შეუძლიათ გაიგონ ნამდვილი ხელოვნება, როგორც მაღალი მათემატიკა ან პოლიტიკა. შემოქმედით ხატებით მეტყველია, კრიტიკოსი მცნებათა კატეგორიებში ხსნის ხელოვანის ირაციონალს. იგი ხსნის და ამარტივებს ამ ირაციონალს, გვიჩვენებს ყველა ელემენტებს, რომელიც მოუხმარია ხელოვანს ფერადების, ტონალების, მეტაფორების, ძირითად იდეების, თემის, კონსტრუქციის სახით.

შემდეგ იწყება ფასდადება რომელიმე თვალსაზრისით. ამ შემთხვევაში უთუოდ უნდა ივლდის მებოდეს გარკვეული ფილოსოფიური მეთოდოლოგია. კუნო ფიშერი სხვა არაფერია თუ არა და შექსპირზე მოახროვნე ფილოსოფოსი. ამგვარად ძველი ვაგების კრიტიკოსი სკდება ლიტერატურის ფარვალს. კრიტიკოსის მიზანს თუ ხელოვნების კერძოდ ლიტერატურის სფეროში ირაციონალის გახსნას შეადგენ, ირაციონალი ფილოსოფიის სამთავროა. მიუდგება კრიტიკოსი ფსიქოლოგიურის მეთოდით ხელოვნურ ქმნილებას, როგორც ვილჰელმ დილტაჰ მაშინაც ფილოსოფიას მიეკუთნება მისი ნაშრომი.

ჩვენში ზოგიერთი კრიტიკოსები ერთი მეორეში ურევენ კრიტიკოსის და ლიტერატურის ისტორიკოსის მოვალეობას. კრიტიკოსი თანამედროვეობის თვალსაზრისზე სდგას მუდამ. ლიტერატურის ისტორიკოსს თვალეზი უკუქცეული აქვს წარსულისკენ. თანამედროვეობა მას იმდენად ეხება, რამდენადაც ყოველი თანამედროვეობა ბოლოს და ბოლოს ისტორიკოსს უნდა ჩაუვარდეს ხელში. ტრივიალური ვაგებით ხელოვანი არის ვინც რამემს ქმნის, კრიტიკოსი, ვინც უკანასკნელზე რაიმეს იტყვის.

ლიტერატურის ისტორიკოსს რომ თვალს ვადავავლებთ, ჩვენ ვხედავთ რომ ლიტერატურაში კრიტიკოსს თავისი კუთხე არა აქვს. თვით გეორგ ბრანდესაც არა ჰქონია თავისი გზა. ბრანდესი რომ მოკვდებავერც ერთი კაცი ვერ ვაივლის მისს გზაზე, რადგან მან ვერ გამოარკვია თუ სად არის საყრდნობი ბუნქტი მისი ლიტერატურული ოქონარისა, რომლითაც იგი მთელ მსოფლიოს ლიტერატურას მოედო. ევროპაში დღეს

ეს მესამე კაცი უადგილოდ დახეტილობს გაზეთების რედაქციებში, უსაქმო კაცივით ატუხულია დიდი თეატრებისა, რედაქციების კულუარებში. ის ყველას ესაჭიროება, როგორც პოეტებს, დრამატურგებს, მსახიობებს, ისე მკითხველ საზოგადოებას, რომელმაც ჯერ გაზეთში უნდა ნახოს თავისი საყვარელი ავტორის და დრამატურგის სახელი უზომოდ ნაქები, ან უზომოდ ნაგინები, რომ მისი წაკითხვის წყურვილ-აღძვრას, მაგრამ მას მაინც თავისი საკუთარი შინა არა აქვს. ტრადიციული გავების კრიტიკოსი დღეს ზედმეტი მესამე პირის როლი შიდა, რადგან დღეს ყოველი დიდი შემომქმედი დიდი კრიტიკოსიც არის. ასე ანატოლ ფრანსი, მორის ბარე, თომას მან, რიჰარდ დეჰმელ, არნო ჰოლც, ჰანს ფიცკე.

ეს ორივე პოლარიულობა კრიტიკა და შემოქმედება დღეს ერთ პიროვნებაში ეტევა, რადგან ჩვენი თანამედროვეობა გაცილებით მეტ მოთხოვნილებას უყენებს შემომქმედს, ვიდრე რომელიმე საუკუნეში. უზენაესის შემგრძნობი, უზენაესის შემცნობიც უნდა იყოს. ახალ ეპოქაში ლესინგია ასეთი მწერლის პროტოტიპი. პოპულარიზატორები დღეს არავის სჭირია, რადგან თანამედროვე დასავლეთის კულტურა თავისი შინა ბუნებით უაღრესად არისტოკრატიულია. თანამედროვე ევროპის ტრადიციის კვანძი სწორედ აქ არის, რომ რაც დრო გადის მისი სოციალური ცხოვრების სტრუქტურა დემოკრატიული, მასისური ხდება, ხოლო მისი კულტურული ესენციალი სული, მისი მეტყველება უაღრესად არისტოკრატიული—მიამიტი შემოქმედება ხელ-ხელა უთმობს გზას შეგნებულ შემოქმედებას, რაფაელი და ვალტერ ფონ ფოგელვაადე, მიეროდნენ და ლალად ჰხატავდნენ, მიქელ ანჯელო და დავინჩი, შილერი და დეჰმელი პროექციებით, პლანებით, გეგმებით. წინასწარ გაძიჯნულ არქიტექტონიკას აგებენ ჯერ, შემდეგ ჰქმნიან. თვით უაღრესად მუსიკალური პოეტი დასავლეთისა პოლ ვერლენი პროგრამულ ლექსებს სწერს. აქ—ინტელეგენტი ისევე ძვირფასი სამკაულია, როგორც ძალა მიამიტი ინტუიციისა. დასავლეთის დიდი კულტურა სწორედ ამითაა მამზობლველი რომ მან პიოველმა აღმოაჩინა ბუნებაში კანონი, ამიტომაც მარტო ერთი კანტი აიწონის მთელ ლაოძეს და ჩინეთის ფილოსოფიას. გოეთეს დიდაკატორი თავმდაბლობა ალაპარაკებდა როცა იგი თავს უყადრებდა სპარსელ მოშიარეებს. დღეს უკვე ნათელია, თუ რათ არის უაღრესად კასტიური ხასიათის როგორც დასავლეთის ფილოსოფია, ისე ხელოვნებაც. რადგან თვით ურთულესს აღმოსავლეთის სანკია ფილოსოფიას და რიგვედას მათი დემოკრატიული სტილის წყალობით, ყოველი ქიშიშის გამყიდველიც გაიგებს. სულ სხვაა ნიცშეს ან კირკეგოს ფილოსოფია, დანტე გაბრიელ როზეტი, აუგუსტ როდენი, ან არნო ჰოლცი. აქ მირონის მიმღებს ისეთივე დიდი სულიერი უულტურა უნდა უძლიდეს წინ, როგორც მირონცხნებულს. შეიძლება აქ იყოს ერთი იმ უფსკრულთაგანი, რომელშიაც კანარისნებული კალიბანივით იმზირება ადამიანობის მოდგმა. ყველაფერს სეციფიური ინდივიდუალური უნარი უნდა, კონგენიალური გავების უნარი, როგორც კანტ ლაპლასის კოსმოლოგიას, ისე რიჰარდ ვაგნერს დაურერს, თუ სტეფან გეორგეს. ამიტომაც პოპულარიზატორის მუ-

შაობა სისიპის მუშაობაა, სამყარო სახედარის ნაკვალევში ჩაგუბებულ წყალში არ ჩაეტევა, არც ხელოვნების რთული ირაციონალი ზოპულარულ კრიტიკოსის კალმის წვერში. ჩვენი დროას ხელოვნება არისტოკრატიულია თავის ბუნებით. კულტურის ემანაცია რჩეულების თავზე გადმოდის, როგორც სული წმინდა ათ თორმეტ მოციქულის თავზე. მილიონებმა რომ ბუნებაში და ხელოვნებაში დაცული საიდუმლოებანი ვაიგონ ქვეყანა საგიჟე-თად გადაიქცევა.

ვიწროვდება ხელოვნების მრეცლის გარსი.

სულ სხვაა თანამედროვე ვაგების კრიტიკაც. ალა ფრანს, ან თომას მან. შემომქმედი მეორე შემომქმედის ქმნილებით ენთება და მას თავისი სუბიექტიური და ახალი შეაქვს წინამდებარეში. მთელი ჩვენი კულტურა მიღებისა და გაცემის პრინციპზე ემყარება. ისე როგორც ჩვენი დროას ეკონომიური პოლიტიკა. სფერო შემომქმედისა ინდივიდუალ განცდათა ფარგალში რომ ჩაიმწყედეს, იგი დაღარიბდება, პიროვნების შემოქმედების სფერო რთულდება და მდიდრდება სხვა იდეაურ სამყაროებთან ფრთების შეჭხებით. ამგვარად იდება ხიდი ყოფნასა და სხვა ყოფნას შორის ფორმას და ფორმას შორის, ან გზით იქმნება სული საუკუნისა, რომლის განპიროვნებაა ლიტერატურის ანსამბლი. ამგვარად მოძრაობს იდეათა მარადი გარსი, რომელსაც საუკუნეს ეძახიან.

ნიცშე ამბობდა დიდები გადასძახებენ ხოლმე პაროლებს ცარიელ საუკუნოებს. ამ დიდების გადასძახილი, ერთი მეორესთან გასაუბრება აზრის და გრძნობის გაცვლა გამოცვლა, ეს ქმნის ნამდვილ ლიტერატურას. ხელოვანი ერთის წამითაც არ სცილდება თავის იდეათა სამყაროს როცა იგი თანატოლის ქმნილებას სხვა ენით გადმოგვცემს. იგი თავის ესთეტიურ აპერცეპციის პრიზმაში გაატარებს ახალ მასალას და მასში იმოსება ეს ახალი, ახალი სიძვირუასით როგორც მზის სხივი ჩვენი დროის საოცარ კალეიდესკოპში.

ალ. გლიჯანი.

ანატოლ ფრანსის

LES DIEUX ONT SOIF.

ათი წელიწადი შესრულდა მას შემდეგ რაც პირველად დაისტამბა „Revue de Paris“-ში ანატოლ ფრანსის რომანი—„Les dieux ont soif“.*) როდესაც რომანის პირველი თავები გამოქვეყნდა საფრანგეთის კონსერვატული წრის პუბლიცისტების სინარჯულს საზღვარი არ ჰქონდა; მათ თავიანთ მკითხველთ ამცვენეს, ცნობილმა მწერალმა თავისი ახალი რომანით ის მოისაქმა, რაც ტენმა, ე. ი. მოსპო, გააბათილა რევოლიუცია და რესპუბლიკაო. მაგრამ სულ მალე მემარჯვენე პრესამ შესწყვიტა ბაასი ანატოლ ფრანსის მოქცევაზე; საფრანგეთში მიუყრდა ეს პრესა, რომ მკითხველისათვის არ აღეძრა ინტერესი, რომანისადმი, რომელმაც მისი იმედები არ გაამართლა.

ამ საინტერესო ისტორიას მოგვითხრობს საფრანგეთის რევოლიუციის ცნობილი ისტორიკოსი ოლარი, რომელსაც ანატოლ ფრანსის რომანი მიაჩნია ერთ საუკეთესო წიგნად, ისტორიულ რომანად, სადაც „პოეზია სიმართლის გამომხატველია“. „ეს წიგნი, — დასძენს ოლარი, — საესეა ისტორიული სიმართლით. თუ რომელიმე პედანტი მოიწადინებს ნახოს იქ ზოგიერთი ანახრონიზმი, ეს იმისი მაჩვენებელი იქნებოდა მხოლოდ, რომ მან ვერაფერი გაიგო პოეტის მეთოდისა, რომელიც აერთებს, ისტორიიდან ამონაკრეფ ელემენტებს მეცნიერის ტაქტთან“. რომანის მთავარი გმირიც, ევარისტ ჰამელენი დიადი დრამის ერთი პატარა აქტიორთაგანია და იგი ოლარს მიაჩნია „არა რომანის კარიკატურად, არამედ ისტორიულ ტიპად“.

ანატოლ ფრანსის რომანის მოქმედება ტერორის ხანას შეეხება, მისი დასაწყისი—1793 წლის გაზაფხულს, დასასრული—1793 წლის ზაფხულს (თუ არ მივიღებთ მხდველობაში რომანის უკანასკნელ თავს, რომელიც იმავე წლის თერმიდორიანულ რეაქციის ხანი ეპილოგია). კერძო ეპიზოდების ხრონოლოგია განისაზღვრება იმ უაქტობის უმეტეს შემთხვევაში გაკვრით ხსენებით, რომელთაც მაშინ ადგილი ჰქონდათ. ავტორს ნამდვილი, სწორი დატეხი არ მოჰყავს და ამ მხრით პედანტიურ კრიტიკას ბევრი რამ შეუძლიან უსაყვედურვედღუროს რომანისტს. მაგრამ კრიტიკა ამგვარ წვრილმანებს არ

*) Les dieux ont soif — ღმერთებს წყურიათ.

უნდა გამოეკიდოს: რომანი სამეცნიერო დისერტაცია როდია, რომ სრული სისწორე მოვითხოვოთ. როდესაც „Les dieux ont soif“-ს კითხულობთ და ყოველ ნაბიჯზე ნაცნობ ფაქტებს, გაკვრით გამოთქმულ შენიშვნებს, მაშინდელ პარიზის ცხოვრების ამა თუ იმ მოვლენათა აღნიშვნას ხვდებით, სრულ კმაყოფილებას გრძნობთ და დიდ სიამოვნებას განიცდით; ავტორი კარგად იცნობს ხალხს და ნაწუხბოვოდ აქვს წარმოდგენილი და შეთვისებული დიად ეპოქის ფაქტები და მოვლენები, თვით ყოფა-ცხოვრება, ხნე-ჩვეულება, მასის განწყობილება, წვრილმანებიც კი, რომელთა აღნიშვნა მოწმობს, რომ ავტორის გათვალისწინებული აქვს ფრიად დიდი საგნებიც კი, რომელთან დაკავშირებულ არიან ეს წვრილმანები. ვისაც კი წაუკითხავს მხატვრული აღწერილობა იმ ადგილების, რომელიც ოდესღაც თვით ინახულა, ის კარგად იცნობს სიამოვნების იმ გრძნობას, რომელიც მისს მესხიერებაში აღიძრება მიღებული შთაბეჭდილებათა განახლებით ხშირად ერთი მოსწრებული სიტყვით ან და მხატვრული შედარებით ან და უმნიშვნელო, გაკვრით თქმით.

ანატოლ ფრანსის რომანში ვერ ნახავთ გრძელ და ვრცელ, დაწვრილებით აღწერას, თუ სად და როგორ ეს თუ ის ამბავი ანუ მოვლენა წარმოიშვა, როცა ავგიწერს სექციათა ცხოვრებას ან და ქუჩის სცენებს, როცა რევოლუციონურ სასამართლოს კრებებზე გვაიძულებს დავესწროთ ან და ციხეებში, სადაც პოლიტიკური ტუსაღები იტანჯებოდნენ, შეგვიყვანს და სხვა. თუ ეპოქა გაცნობილი და შესწავლილი გაქვთ, ბევრს თვით შეავსებთ საკუთარის წარმოდგენით. ზოგჯერ ანატოლ ფრანსის რომანში სცენაზე ისტორიული პირებიც გამოჩნდებიან ხოლმე, მაგრამ აქაც საქმე გვაქვს მხოლოდ ჩონჩხთან, რომლის ორმა თუ სამმა ხაზმა უნდა მოგვაგონოს ნაცნობი პიროვნება და ესეც იმიტომ, რომ შეგვაგნებინოს, თუ როგორ უყურებს ამ პიროვნებას თვით ავტორი. მაგალითად, ანატოლ ფრანსი რომანის სხვა და სხვა ადგილას რობესპიერს წარმოგვიდგენს ხან იაკობინელთა კლუბის ტრიბუნაზე, ხან უმაღლეს არსების დღესასწაულზე, ხან მარბეფის ბაღში სეირნობის დროს, ან და ტერმიდორს საბედისწერო დღეს კომუნაში, და ყოველთვის მხოლოდ თვალის მოკვრით და მხოლოდ გარეგან სახის აღნიშვნით. ანატოლ ფრანსი რობესპიერის მნიშვნელობის განსაზღვრას და განმარტებას კი არ იძლევა, არამედ მხოლოდ საშუალებას, რომ ეს მნიშვნელობა ვიგრძნოთ, და მხოლოდ ერთ ადგილას გაკვრით აღნიშნავს რა გავლენა ჰქონდა მას ხალხზე, რომელიც რობესპიერს მიაწერდა „ყველა ბედნიერ და უბედურ მოვლენებს რესპუბლიკაში, კანონებს, ჩვეულებებს, წელიწადის დროთა მიმდინარეობას, მოსავალს, ავადმყოფობას“; მეორე ადგილას კი ანატოლ ფრანსი ამბობს, რობესპიერი იყო სიტყვის, კომიტეტების, ტრიბუნის კაცი, რომელსაც არ შეეძლო სწრაფი ვადამწვეტლების მიღება და რევოლუციონური აქტის ჩადენაო. ამ უკანასკნელ შენიშვნას თვით ანატოლ ფრანსი როდღი აკეთებს, ამას რობესპიერის მომხრენი სჩადიან და სწორედ იმ ვადამწვეტ მომენტში, როცა მათი ყოფნა არ ყოფნის საკითხია დასმული.

ეს ერთი მაგალითია იმ მრავალ მაგალითთა შორის, რომელიც შეიძლება მოვიყვანოთ იმის საერთო დასახასიათებლად, თუ როგორ არის რომანში აღწერილი ანუ აღნიშნული ეპოქის მთავარი მოვლენები და პირობები, — რაც სურათის მხოლოდ საერთო ფონს შეადგენს, ერთგვარ უქანა მოხაზულობას მთავარ პიროვნებისათვის. თვით ამ პიროვნებას წარმოადგენს უკვე დასახელებული მხატვარი და იაკობინელი, ევარისტი ჰამელენი. მართალია, მის გვერდით არიან სხვა პირობებიც, ცოტად თუ ბევრად დეტალურად დასურათებული ავტორის მიერ, მაგრამ ისინიც ან საერთო ფონის აკსესუარებს შეადგენენ, ან ასე ვსთქვათ, გმირის პირადი ანტიურაქია, როგორც მისი დედა, მისი სატრფო ელოდია ბლენ, მისი თაყვანისმცემელი და სხვა მისი ნაცნობები, რომელთა შორის გამოკალკავებული უნდა იყოს ერთი პირი, ვინაიდან იგი თამაშობს საკმაო დიდ როლს როგორც მისი ანტიპოდი რევოლუციის გაგებაში. „Les dieux ont soif“ — ეს საშუალო იაკობინელის პსინოლოგიაა; თუ სიტყვას იაკობინელს ჩვენ გავვიგებთ, როგორც გარკვეულ პარტიას, პოლიტიკურ აზროვნებისა და მოქმედების გარკვეულ მიმართულებას, რომელიც აგრე ნათლად რომბესპერის პიროვნებაში გამოიხატა.

ამ მხრით ანატოლ ფრანსის რომანი მხატვრული ნაწარმოებია. ტენის „თანამედროვე საფრანგეთის წარმოშობის“ მესამე ტომის *La conquête jacobine*, განსაკუთრებით ამ ტომის პირველ ნაწილში სადაც იაკობინელის პსინოლოგიის შესახებ არის ბაასი. მოვავონებ მკითხველს, რომ იაკობინელის ხასიათის მთავარ და ძირითად თვისებად ტენს მიაჩნდა საამაყე და დოგმატიზმი. ახალგაზნობის თავისებური „სენი“, რომელიც უკიდურესად განვითარდა იმ პირობებში, რომელშიც რევოლუციამ საფრანგეთი ჩააყენა. ანატოლ ფრანს უბრალოდ კი არ დაუხაზავს თავის რომანის გმირი ახალგაზნად, რომელიც კარვად გრძნობს, რომ მისი მოწოდება სამშობლოს ხსნაა და რომელსაც აგრეთვე სწამს, რომ ამ ხსნის საშუალება მხოლოდ ერთია. ამ შემთხვევაში ტენი და ანატოლ ფრანსი ერთიდა იმავე აზრისა არიან და ამისათვის ზედმეტად საგულისხმეიროა ის, რომ ოლარის განწყობილობა ტენისადმი უარყოფითია, მაშინ როცა ანატოლ ფრანს დიდი სიმპატიით ეპყრობა.

II.

ევარისტი ჰამელენი, რომანის გმირი, იყო ერთი იმ მრავალ პატარა პიროთაგანი, რომლებმაც „ტახტი დაანგრიეს და ძველი ქვეყანა გადაატრიალეს“; რასაკვირველია ეს ხალხი არავეითარ შებრალებას თავის მტრებისაგან არ მოელოდა; გამარჯვება ან სიკვდილი — აი მათი ალტერნატივა. როგორც სხვა დანარჩენი ამგვარივე პირობი პარიზის წვრილ ბურჟუაზიის ან ხალხის წრიდან, ის იყო ბრბოს ნამდვილი გამოძახილი. ჰამელენის პირით ანატოლ ფრანსი იმას ამბობს, რაც იმ დროს პარიზში ყველას ენაზე ეკრა. სიმშლილი და სიძვირე ეს სპეკულიანტების და ჩარჩების საქმეაო, რომ როგორმე ხალხს

სიძულვილი აღუძრან რესპუბლიკისადმი და მით თავისუფლება მო-
სპონ. კარგი, თუ ფედერალისტები იარაღით ხელში არ მოვლენ პა-
რიზში, რათა დახოცონ პატრიოტები, რომლებსაც სიმშვილი ისე ინ-
ტენსიურად არ ანადგურებს; უნდა დაწესდეს ფეკილზე ტაქსა და ყვე-
ლა ისინი, ვინც სპეკულიაციას ეწევა, ამბოხებას ამზადებს, სხვა
სახელმწიფოებთან მოლაპარაკება აქვს და სხვა, უნდა დახვრეტილ,
ან ჩამოხობილ იქნეს. ავტორი ხაზს უსვამს იმ გარემოებას, რომ
ჰამელენის ამხანაგები, როცა ის რევოლუციონურ სასამართლოს
წევრად ვახდა, იმგვარივე იყვნენ, როგორც თვით ჰამელენი.
...ესენი იყვნენ, — ამბობს ის, — უმეტეს შემთხვევაში უბრალო ხალხი
და როდესაც გასამართლების ფორმები გამართივდა, მათ იგრძნეს
თავის თავი უფრო კარგად. გამართივებული და შეზღუდული მართლ-
მსაჯულება მათ აკმაყოფილებდა. არაფერი ამ მართლმსაჯულების
სწრაფ მიმდინარეობასთან მათ აღელვებასა და შეძრწუნებას არ
იწვევდა. ისინი სცილობდნენ მხოლოდ გაეგოთ სამართლის ქვეშე
მყოფთა შეხედულებანი. მათ სწამდათ, რომ მათ მხარეზეა სიმართლე
და სინამდვილე, ვინაობა, უმაღლესი სიკეთე... ისინი თავიანთ
მოწინააღმდეგებს მიაწვრდნენ ცდომილებასა და ბოროტებას. ისინი
გრძნობდნენ სიძლიერეს; ისინი ღვთაებას ხედავდნენ. მართლაც, ხე-
დავდნენ ღვთაებას, რევოლუციონურ სასამართლოს ნათეცნი! უმაღ-
ლესი არსება, მაქსიმოლიანეს (რობესპიერის) მიერ აღიარებული და
ცნობილი, მათ საღვთო ალით აშუქებდა. მათ უყვარდათ და სწამ-
დათ“.

არაფრით არ განირჩევა ჰამელენი იმ წრის ხალხიდან, რომელიც
გარს ახვევია. ამიტომაც ავტორს, რომელიც თავის გმირს ახასია-
თებს, როგორც სამუშაო პატარა ადამიანს, რომელსაც ისტორიამ
დიადი საქმე დააკისრა, შეგვიძლია ვთქვათ, განძრახვა აქვს ჰამელე-
ნის სახით ჩვეულებრივი იაკობინელის ტიპიური ფიგურა წარმოგვიდ-
ვინოს. ინდივიდუალური თვისებები, რომლებითაც ანატოლ ფრანსი
თავის გმირს შეამკობს, — თვისებები, ხშირად სიმპატიური, სრულია-
დაც არ იძლევა საბაბს, უარვყოთ ავტორის განზრახვა.

ჰამელენი ნაკლებ განთქმული მხატვარი იყო; სამუშაოს ძიებაში ის
ყოველთვის ბედნიერი როდი ყოფილა; მაგრამ ხელოვნებაში დიად
მიზნებს ისახავდა. რევოლუციამ გაიტაცა ის როგორც მხატვარი;
ამ გარემოებაზე ანატოლ ფრანსი, მიუხედავად იმისა რომ მეორე
ხარისხოვან საგნების გამო სიტყვის ვაგროძელება არ უყვარს, საკმა-
ოდ დიდხანს ჩერდება. ჰამელენი მოდას ანგარიშს უწევს; ფუფუნე-
ბით სავსე ცხოვრებიდან სცენებს ხატავს; მაგრამ არსებითად ეს
სცენები მის ხასიათს, მის „გაუსწორებელ უმანკოებას“ არ შეეფერე-
ბოდა, ასე რომ მოყვარენი არ სცდებოდნენ, როცა ამტკიცებდნენ,
რომ ის არ იყო „ეროტიული არტისტი“. ეხლა, რევოლუციის
განვითარების დროს. ამ მოდაში ნახულოდა მხოლოდ მეფის სასახ-
ლისა და წარჩინებულთა სიწამხთრისა და გარყვნილობის ნაშთს
და ნახშირით ხატავდა ის სხვა და სხვა თავისუფლებას, რესპუბლი-
კანურ ღირსებას, სახალხო ჰერკულესებს, რომელნიც ტირანიის ჰიდ-
რას სპობენ, თუმცა ყველაფერი ეს, საუბედუროდ, მატერიალურად

არ აკმაყოფილებს ახალგზდა მხატვარს: მას არავითარი საშუალება არ მოეპოვება, რომ როგორმე დაასრულოს უკვე დაწყებული სურათი „ტირანი ფურიათა მიერ დევნილი“. ლუკმა პურხე ზრუნვამ გამოავიწყებინა ახალი სათამაშო კარტი, სადაც ძველი რეჟიმის შეფეების, ქალბატონების და ვალეტების მაგიერ უნდა ყოფილიყო სხვა და სხვა გენიოსები, ან წითელი მოქალაქენი, პეკის სანკილოტები და სხვ. სხვათა შორის ჰამელენი იძულებული იყო ემუშავა იმ ვაჭრის მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად, რომელიც ესტამპებს, კარტს სხვა და სხვა სათამაშოებს ყიდდა და რომლის მალაზიას, სადაც განსაკუთრებით საუცხოვო სცენებს მდიდრულ ცხოვრებიდან თხოულობდნენ, შემდეგი წარწერა ჰქონდა: „Amour Peintre“. ამ მალაზიის პატრონი, ჟან ბლეზი, ახალგზდა მხატვრის სატრფოს მამა, გარდა ამისა არავითარ ჩარჩობას არ გაუზრდობდა.

ჰამელენს ხელოვნების გარკვეული იდეალი ჰქონდა. მხატვრის თვალში ყველაფერი ძველი, ცუდი გემოვნების საქმი იყო, რომელიც ტირანიის უღელის ქვეშ აღიზარდა და განვითარდა, „საჭიროა, — ქადაგებს ჰამელენი, — დაფიქრდეთ ანტიურს. ახალ ცხოვრებისათვის აღორძინებულმა ფრანგებმა უნდა უარყონ მონობის მემკვიდრეობა. ცუდი გემოვნება, ცუდი ფორმები, ცუდი სურათი. ვატო, ბუშე, ფრაგონარი, — ამტკიცებს ის, — მუშაობდნენ ტირანებისა და მონებისათვის და ჩამომავლობას უნდა სძაგდეს მათი ზერეფე, არა სერიოზული ნაწარმოები. დავიდმა გამოძებნა ახალი გზა; ის უახლოვდება ანტიურს. მაგრამ ის ჯერ კიდევ საკმარისად მარტივი როდია“ და სხვა. ერთხელ ელოდია ქარგავდა; ჰამელენმა ნახა; მას არ მოეწონა მისი საკერავის სახე და შეპირდა სურათის დახატვას. — „ჰარმოდის მახვილი ყვევილებით შეიქმულა“.

სასტიკი სიმარტივე, დაბრუნება ანტიურისადმი, ცივიური სიუჟეტები — აი რაში მდგომარეობს credo ჰამელენისა, რომელიც დიდ ყურადღებას აქცევს არა მარტო პოლიტიკურ სიუჟეტებს, არამედ იმ სიუჟეტებსაც, რომელნიც მორალურ პრობლემასაც შეეხებიან.

ჰამელენის ძლიერ მოფიქრებულ და დაწყებულ სურათთა შორის იყო ერთი, რომელიც გამოხატავდა ელექტრას ავადმყოფ ორესტის საწოლთან მჯდარს. ეს სურათი გამოწვეული იყო უბრალო შემთხვევით, რომელიც მან როგორღაც ამოიკითხა ევროპიდეს ნაწარმოებში. „ოდესღაც, — განმარტავდა ის თავის განზრახვას, — ენეკსენმა ხელოვნურად დაასურათა ორესტის მრისხანება, მაგრამ ორესტი გვაღელვებს ჩვენ კიდევ უფრო თავისი მწუხარებით, ვიდრე მრისხანებით. რა გასაოცარი, საკვირველი ბედია! ვანა მან არ ჩაიდინა თავისი დანაშაულობა უმთავრესად მამა-შვილურ გრძნობის გამო, დაემორჩილა რა საღვთო ანდერძს, დანაშაულობა, რომელიც ღმერთებმა უნდა აპატიონ, მაგრამ ადამიანი არასოდეს არ აპატიებს. ვათელალ სიმართლის შურისძიებასათვის მან დაახშო თავის არსებაში ბუნების ხმა, ის უღმობელი, შეუბრალებელი შეიქმნა, ამრგლიჯა დახშული გული და ამაყი დარჩა თავის სახიზლარ და გამააციფრებელ ბოროტმოქმედების უღელს ქვეშ. აი, — დაუმატა მან, — რა მინდოდა დამებატა“.

ახალგზდა მხატვრის ასეთ განზრახვაზე შესაძლებელია აქ არ გვე-

ლაპარაკნა, რომ რომანისტის ნებით ამ განზრახვაში არ ყოფილიყო
 ჩაქსოვილი რალაც საწინასწარმეტყველო. ჰამელენეს წილად ხვდა
 განცეცადა ის, რაც მისი აზრით. უნდა განეცადა ორესტის მის მიერ
 ჩადენილ ბოროტმოქმედებისა და დანაშაულობის გამო. ერთმა მხარე
 ხველმა ქალმა, რომელსაც მან სურათი აჩვენა და მისი ზინაარსი გა-
 ნუშარტა, ორესტში მისივე მზგავსება დაინახა. კიდევ უფრო გვიან
 ჰამელენის ღვიძლი და მზათ იყო ორესტში თვით იგი ემცნო, — იმ
 ორესტში, რომელსაც მხეცური და მოხრენჯილი სახე ჰქონდა.
 ჰამელენი მართლაც უღმობელი შეიქმნა, როცა დაემორჩილა იმას,
 რაც სამშობლოსადმი მართებულ მოვალეობად მიაჩნდა. მხოლოდ, მი-
 სი აზრით, ის არ იყო დედის მკვლელი, ვინაიდან, პირ-იქით, რო-
 გორც თვითონ ამბობდა, შვილური სიყვარულის გამო ის უხვად
 ღვრიდა სამშობლოს მტრების ბინძურ სისხლს. ანატოლ ფრანსმა
 გახადა თავისი ჰამელენი დარწმუნებულ ტერორისტად, რომელიც
 მუდმივ სიკვდილით დასჯას მოითხოვდა და ათობით გილიოტინაზე
 აგზავნიდა ხალხს. ავტორს სრულიადაც არ სურს ამ ტერორისტში
 დაინახოს ბუნებითი დამნაშავე ანუ მელოდრამატიული ავაზაკი. პირ-
 იქით, აქა-იქ რომანში აღნიშნული თვისებები ადასტურებენ სათნო-
 ებას ამ ახალგაზრდა მხატვრისა, რომელიც რევოლუციონურ სასა-
 მართლოს სასტიკი და შეუბრალებელი ნაფიცი მოსამართლე შეიქმნა.
 მოხუც დედას მეტად უყვარდა თავისი კარგი, კეთილი ევარისტი;
 მისი ქალი არ იყო ძმით კმაყოფილი, — ამისათვის საკმაო საბუთები
 ჰქონდა, ამიტომ მტრულ განწყობილებაში იყო ძმასთან; დედა შვი-
 ლის მხარეზე იყო. რომანში არის ერთი ადგილი სადაც დედა, მოი-
 გონებს — რა თავის ევარისტის სიყმაწვილეს, ეუბნება მას: „შენ, შვი-
 ლო, თავდაბალი და მშვიდი ხასიათისა იყავი. შენს დას ცუდი გუ-
 ლი როდი ჰქონია, მაგრამ ის იყო თავმოყვარე და მკვახე. შენ უფრო
 მეტის-მეტე სიბრაღურს იჩენდი უბედურთადმი ვიდრე შენი და. რო-
 ცა პატარა ცელქები ხეებზე ბუდეებს ანადგურებდნენ, შენ ყოველ-
 თვის იმის ცდაში იყავი, რომ როგორმე მათვის ბარტყები წაგერთ-
 მია დედისათვის დაგებრუნებინა, და მხოლოდ მაშინ შესწყვეტილ ამ
 ცდას, როცა წაგატყვევდნენ და გაგლახავდნენ. შვიდი წლისა იყავ, —
 განაგრძობდა დედა. — იმის მაგიერ რომ საქმე გქონოდა ცელქებთან,
 შენ წყნარად ქუჩაში დასეირნობდი, კათეხიზმს იმეორებდი და ყო-
 ველ გლახას, რომელსაც კი შეხედებოდი, სახლში მოიყვანდი, რომ
 მოწყალეობა რამ მიგვეცა; ამის გამო შენ რამოდენჯერმე კიდევაც გაგ-
 ლახე... შენ არ შეგეძლო არ გეტერა, როცა სხვის ტანჯვას დაინა-
 ხავიდი“. და შემდეგ როცა ევარისტი წამოიხარდა, ის ისეთივე მშვი-
 დი, წყნარი ვაბუკი დარჩა და სახლში ყოფნა უყვარდა. „სიკვდილის
 უამსაც, დაუმატა მოხუცმა დედამ, — ვიტყვი ევარისტო, რომ შენ
 კარგი შვილი ხარ. მამის სიკვდილის შემდეგ მხნელ შეუდექი ჩემთვის
 ზრუნვას; ბევრს რასმეს ვერ მოულობდი, მაგრამ არაფერს მაკლებ-
 დი“. ანატოლ ფრანსი ვითომ თავის მხრითაც დასძენს, რომ ეს ასე
 იყო. სხვათა შორის ის რომანის ერთს ადგილას ამბობს, 1792 წელს
 ჰამელენს მოხალისედ წასვლა უნდოდა: დედის სიყვარულმა ამაზე
 უარი ათქმევინა, ვინაიდან ის ამ შემთხვევაში ულუკმა-პუროთ დარ-

ჩებოდა. ჰამელენი თვით ჩადგებოდა ხოლმე რიგში პურის საყიდლად, რომ დედა ამისთვის არ შეეწუხებინა. ერთხელ პური იყიდა, სახლისაკენ წამოვიდა, გზაზე შეხვდა ქალი ძუძუმწოვარა ბავშვით; ქალი შიმშილით გულშეწუხებული იყო; ჰამელენმა ნაყიდი პურის ნახევარი მას მისცა, დედას კი სახლში უთხრა: მომშვიდლო და ჩემი პური გზაზე შევჭამეო.

აღნიშნულ ადგილებში ანატოლ ფრანსი ხაზს უსვამს თავის რომანის გმირის გულკეთილობასა და გულშემატკივრობას. ევარისტ ჰამელენს ამასთანავე ზედ-მეტად განვითარებული აქვს მოვალეობის გრძნობა, რომელმაც მის პიროვნებაში სარწმუნოებრივი ხასიათი მიიღო. ავტორი მოგვითხრობს, რომ ჰამელენს შეუძლია ფილანტროპიულ ოცნებასაც მიეცეს; ის ხშირად ზედ-მეტ გრძნობიერებასაც განიცდის; ეს გრძობიერება დიდ მოღვაწე იყო მაშინ საფრანგეთში. რომანში სხვათა შორის აღწერილია ჰამელენის ქალაქს გარედ გამგზავრება ამხანაგებითურთ. აქ მინდორთა და ველთა სივრცეში ის „ბუნებისადმი სიყვარულმა შეიპყრო“ და „როდესაც დაინახა „მკელნი, რომელნიც ძნებს კრავდნენ, თვალებიდან ცრემლები გადმოუვიდა და გული და სული მისი თანხმობისა და სიყვარულის ოცნებით აივსო“. ერთხელ კიდევ რევოლიუციონურ სასამართლოს კარებზე ჰამელენმა იტერია: სამართლის ქვეშე მყოფი გაამართლეს; თავმჯდომარემ აღელვებულის ხმით ვერდიქტი წაიკითხა; დარბაზში საოცარი ტაშის ცემა გაისმა. ჟანდარმი, რომელმაც ბრალდებული მოიყვანა, მას გადაეხვია; თავმჯდომარემაც დაუძახა მას და ძმურად გადაკოცნა. ნაფიცმა მოსამართლეებმაც ის გადაკოცნეს“. არა ერთხელ ვხვდავთ ჰამელენს მტირალს ლმობიერობისა და გულ-მტკივნეულ როგორიც იყო, მაგალითად, უმაღლეს არსების დღესასწაულზე, როცა რობესპიერმა „ალიარა ღმერთად ჟან-ჟაკი“... მაქსიმილიანე (რობესპიერი) აიღებს ფაკელს, ალი სჩანთქავს გველეშაპს და წარმოიშობა სიბრძნე; ერთი ხელით ის თავისთავზე მიუთითებს, მეორეში მას ვარსკვლავთა ვეირგვინი აქვს. ტიულერიის სასახლესთან ესტრადაზე ევარისტ ჰამელენი გაელვებულ ხალხის წინაშე ლმობიერების ცრემლებს აფრქვევს და ღვთაებას მადლობას უძღვნის. ის უკვე ბედნიერების ხანას ხელავს. და ბოლოს ჩურჩულებს იგი, ჩვენ, ბედნიერები შევიქნებით, თუ რომ ავაზაკებმა და მტარვალებმა ხელი არ შეგვიშალეს“.

III.

ანატოლ ფრანსის წარმოდგენით ევარისტ ჰამელენი ბუნებით გულშემატკივარი, კეთილი და გრძნობიერი ადამიანია. გარდა ამისა, რომანის სხვა და სხვა ადგილას ავტორი ამბობს, რომ მისი გმირი არ იყო დამჯდარი მტკიცე ხასიათისა, ხშირად თავს მიანებებდა იმათ, ვისაც აღიღებდა, ვისიც ყოველისფერი სწამდა, ვისაც მიჰყვებოდა, ვინც უყვარდა. რევოლიუციის დროს ბრბო ხშირად გამოიცვლიდა ხოლმე კერპებს, და ჰამელენიც ამ ბრბოში იყო, მასთან ერთად ვიდოდა, დღეს ქებასა და დიდებას შეასხავდა მოთავეთა ერთ წყებას, ხვალ მეორეს და ყოველთვის, როცა კი უარყობდა წინანდელ კერპებს, ის თავის მერყეობას როდი ხელავდა.

ჰამელენის ხასიათის ამ თვისებას ანატოლ ფრანსი დედის პირით გვამცნობს, დედა კარგად იცნობდა თავის შვილს. როცა ერთხელ ჰამელენმა მას უთხრა, რომ ერთად ერთი პირი, რომელსაც რესპუბლიკის გადარჩენა, ხსნა შეუძლია, ეს მარატიყო, მან იმ წამსვე შენიშნა, თუ რას ამბობდა ის წინეთ: „ის, რასაც ეხლა მარატის შესახებ ამბობ, შვილო ამას ამბობდი მირაბოს, ლაფაიეტის, პეტიონის, ბრისოს შესახებაც.“ — „არასოდეს!“ წამოიძახა ევარისტმა, „გულწრფელმა, გულმავიწყმა“ — დასძინს ანატოლ ფრანსი. რომანის მეორე ადგილას გადმოცემულია ჰამელენისა და მაღაზის პატრონის, ჟან ბლენის შორის ბაასი; უკანასკნელი არა მოქალაქობრივად მსჯელობდა რევოლუციის შესახებ. „კმარა, — ამბობდა ის, — ჩვენ კარგად ვიცნობთ მათ, ყველა იმ დიდ მოქალაქეთ, რომლებიც მოგიყვანიათ კაპიტოლზე მხოლოდ იმისათვის, რომ შემდეგ ჩამოგვედოთ ტარპეის სალ კლდიდან, კმარა, ჩვენ კარგად ვიცნობთ ნეკერს, მირაბოს, ლაფაიეტს, ბაილის, პეტიონს, მანუელს და მრავალ სხვა პირთ; ვინ არის თავდები, რომ თქვენ არ უმზადებთ იმგვარივე მომავალს თქვენ ახალ გმირებს“.

— „დამისახელებთ, მოქალაქე ბლენ, — უპასუხა ჰამელენმა, — დამისახელებთ ის გმირები, რომელთა მსხვერპლად მიტანა ჩვენ გაგვიძრახავს.“ ეს ჰამელენმა იმ გვარი ტონითა სთქვა, რომ ბლენს გაახსენდა, რომ მას დიდი სიფრთხილე სჭირია, თავის მართლება დაიწყო და სთქვა, რომ სრულიად მას ეჭვი არ ეპარება ჰამელენის მოქალაქობრიობაში და სრულიად არ ამტყუნებს მას მერყეობაში.

რომანისტის განზრახვა იყო საქმე სწორედ ეგრე წარმოედგინა. როცა ჰამელენმა, უკვე რევოლუციონური ტრიბუნალის ნაფიცმა წევრმა, ჟირონდისტების გასამართლებებაში მონაწილეება მიიღო, მას როგორც ბევრს სხვას დაავიწყდა, რომ ოდესღაც მათ განუსახვრეელ პატივსა და თაყვანს სცემდა. „ეს ხალხი, ტრიბუნის — ამბობს ანატოლ ფრანსი, — რომელიც მათ (ჟირონდისტებს) გინებთა და ხმაურობით ხედება, მოსამართლე, ნაფიცი, თვით ხალხი მათ მჭერმეტყველებას ტაშს უკრავდა, ალტაცებით ხედებოდა, აღიღებდა მათ ნიქს, ქებას ასხავდა მათ ღირსებას... მაგრამ დღეს ყველაფერი აღარ ახსოვთ, დავიწყებდა მისცეს; ევარისტი წინეთ აღმერთებდა ვერნიოს, აღიღებდა ბრისოსს. მაგრამ დღეს ამას არ იგონებს და თუ მის მხსიერებაში წინანდელ გატაცების კვალი კიდევ დარჩა, ეს მხოლოდ იმ აზრით, რომ ამ გველუმაებმა შეაცდინეს საფრანგეთის საუკეთესო მოქალაქენი“.

ანატოლ ფრანსის რომანის მიხედვით შესაძლებელია გამორკვევა იმისა, თუ როგორ იცვლებოდნენ ხალხის კერპები. ნეკერი, მირაბო, ბაილი, ლაფაიეტი, ვერნიო, ბრისო, ერთი მეორეზე საზოგადოებრივ თაყვანისცემის სიმაღლეზე აღიოდნენ და შემდეგ უბსკრულში ცვივდებოდნენ. იმ თვეებში, როცა რომანის მოქმედება წარმოებს, ჰამელენის კერპად მარატი იყო, მისი სიკვდილის შემდეგ კი — რობესპიერი. რომელმაც საბოლოოდ დაუმორჩილა ის თავის ფილოსოფიის გავლენას. ორივენი მიაჩნდა მას იმ პირებად, რომელთაც რესპუბლიკის ხსნა შეეძლოთ. ჩვენ უკვე ვიცით, თუ რას ეუბნებოდა ჰამელენი მარატის შესახებ დედას, რომელმაც შენიშნა, რომ ამასვე ამბობდა

იგი სხვების შესახებაც. ერთ ადგილას ჰამელენი მოწმეა იმის, თუ როგორ მიდიოდა მარატი. აუარებელი ხალხის თანხლებით, კონვენტში; ეს რევოლუციონურ სასამართლოში მისი გასამართლებისა და გამართლების შემდეგ მოხდა. ამ გზაზე ჰამელენი თავმოკლევანი აუარებელ ხალხთან ერთად გაიძახოდა: „გაუმარჯოს მარატს“. პატრიუმფატორი, განავრძობს ანატოლ ფრანსი, როგორც ბედის წერა, კონვენტის დარბაზში შევიდა. სანამ ბრბო ნელის ნაბიჯით სვლას განავრძობდა, ჰამელენი ჰონორეს ქუჩაზე კუნძზე ჩამოჯდა და გულის ცემას ხელით აჩერებდა. რაც რომ იხილა, ყველაფერმა ამან მისი არსება წარმოუდგენელი ალტაცებით შეიპყრო. ჰამელენი გრძნობდა ღრმა პატივისცემას მარატისადმი, მზად იყო გაეღმერთებინა ის და გულის სიღრმეში ფიცსა სდებდა, რომ სიკვდილამდე პატრიოტი იქნებოდა. როდესაც რამოდენიმე დღის შემდეგ ჰამელენი ერთმა მანდილოსანმა, რომელსაც საქმე ჰქონდა მარატთან, ინახულა, ჰამელენმა ურჩია მარატთან მოსვლა. „თუ თქვენ უბედური ხართ, — უთხრა მან, მარტო თქვენ მიგიღებთ: მის დიად გულს თანავრძნობა და შებრალება სჩვევია. ის მიგიღებთ მაშინაც, თუ თქვენ გინდათ შეატყობინოთ რამე, რაც საზოგადოებრივ მშვიდობიანობასა და რესპუბლიკის ხსნას შეეხება, ვინაიდან ის ყოველთვის მზად არის მოლაპატეთა თვალთმაქცობა და ცბიერობა გამოამჟღავნოს“. მასხადამე ორი მოტივი უკარნახებდა ამ რჩევას: მარატი გულშემატკივარი ადამიანი იყო და მასთან ერთად სამშობლოს მხსნელი.

ეს სწორედ მარატის მოკვლის წინა დღეებში იყო. მარატის სიკვდილმა მას თავხარი დაესვა; პირად მწუხარებისა და პატრიოტული შიშის გამო მისი თვალთვი ცრემლებით იყო სავსე. „აი კიდე ერთი სიკვდილი! — ამბობს ჰამელენი. — მე შევიგნე ბედი პატრიოტების. მათ ჰკლავენ მარსის მინდორზე, ნანსში, პარიზში... ისინი ყველანი დაიღუპებიან.“ რამდენი საშიშროება მოგველის კიდეც, რამდენი საზიზღარი შეთქმულება, დალატი... ყველაფერს გამოარკვევდა და ბოლოს მოუღებდა მხოლოდ მარატის გონიერება და წინდახედულება.

„ხალხის მეგობრის“ სიკვდილამდე ჰამელენი მთელ დროს კორდელიერთა კლუბში ატარებდა; ეხლა მარატის სიკვდილის შემდეგ რობესპიერის პატიმცემელი გახდა და იაკობინელთა კლუბში დაიარება. აქ არ იყო, ამბობს, საბო კარმანიოლა, დანტონისტების ხმაურობა; აქ გამეფებული იყო ადმინისტრაციული თავის დაჭერა და ბურჟუაზიული მართებულობა. ჰამელენი, როცა ოქმების კითხვას ყურს უვდებდა, დაბნეულათ ათვალთვებდა ტიტველ და მოწყენილ კედლებს. ამ კედლებს ოდესღაც უხილავთ ერესის დიდ ინკვიზიტორის სულიერი შვილნი, ეხლა კი ეს კედლები უცქერიან სამშობლოს მოლაპატეთა ინკვიზიტორების კრებას“. დიდი მოწიწებითა და კრძალვით აღვსილი იყო ჰამელენი ამ ადამიანთა მიმართ; მას უკვირდა მათი ფეხბლობა, იკვირებოდა. დოგმატიური აზრი, წესიერებისადმი სიყვარული, მართვა-გამგეობის ხეობი, გონიერობა... განსაკუთრებით რობესპიერს იწვევდა მის ალტაცებას. რობესპიერის ბაგეებმა გააგებინა მას უმაღლესი სიბრძნე. „წინეთ ჰამელენი ჟირონდას ამტყუნებდა იმაში, რომ მას მონარქიის აღდგენა სურდა

ანდა ორღეანთა ხროვის გამარჯვება და გმირულ ქალაქის დაღუპვა, იმ ქალაქის, რომელმაც გაათავისუფლა საფრანგეთი და სულ მალე გაათავისუფლებს მსოფლიოს. ეხლა მის წინ ვადაიშალა უფრო მაღალი და უფრო წმინდა ქვეშაობებიანი, სიმართლენი: მან შეითვისა რევოლიუციონური მეტაფიზიკა, რომელიც ამალვებდა მის სულს, ათავისუფლებდა ცთომილებისაგან და აბსოლუტის სფეროში გადაყავდა. საგნები თავის თავად შერეული და გადახლართული არიან, და ფაქტების სირთულე ისეთია, რომ საესებით დაიკარგება ადამიანი იქ. რობესპიერმა გაუმარტივა ყოველისფერი; სიკეთე და სიბოროტე მარტივ და ნათელ ფორმულებით დაუსახა. ფედერალიზმი, განუყოფელობა; ხსნა განუყოფელობაში და მილიანობაშია, ჰამელენი გრძნობს ნაცნობ სიტყვას, რომელსაც ხსნა შეუძლია. დღეიდან რევოლიუციონური სასამართლო, როგორც ადრინდელი საეკლესიო სასამართლოები, განაგებს აბსოლუტურ დანაშაულობას, სიტყვიერ დანაშაულობას. ვინაიდან ევარისტს სარწმუნოებრივი განწყობილება ჰქონდა, ის ყველა ამ აღმოჩენებს მწუხარე ენტუზაზმით ითვისებდა; მისი გული ცახცახებდა და ხარობდა იმ აზრის გამო, რომ აწი მას აქვს სიმბოლო დანაშაულობისა და შეუცოდველობის გასარჩევად. მაგრამ ეს ყველაფერი როდია. „გონიერმა მაქსიმელიანემ შეაგნებინა მას იმათი განზრახვანი, ვისაც სურდა ქონების გათანასწოლება და მიწების დაყოფა. სიმდიდრისა და სიღარიბის მოსაპობა და ყველასათვის ბედნიერ საშუალობის დაწესება. გატაცებული მათი წესებით, მას თავდაპირველად მოსწონდა მათი გეგმა, რომელიც ქვეშაობით რესპუბლიკანელის პრინციპებს საესებით ეთანხმებოდა. მაგრამ რობესპიერმა თავისი სიტყვებით იაკობინელთა კლუბში გამოამჟღავნა მის წინაშე ამ ხალხის ზრახვანი, რომელნიც ჰამელენს მიაჩნდა სამართლიანად, და განუმარტა, რომ ამ ვაჟბატონებს რესპუბლიკის დაღუპვა უნდოდათ და ამიტომ მდიდართა შორის პანიკას ჰქმნიდნენ და სხვ. ერთი სიტყვით ესენი გახდნენ „მოღალატენი და ავაზაკნი, უფრო საშიში. ვიდრე ფედერალისტები“. ჰამელენმა რობესპიერის განმარტების შემდეგ შეიგნო, თუ რამდენად მავნებელია ატეიზმი. თვითონ ის არასოდეს არ უარყოფდა ღმერთის არსებობას, დეისტი იყო, თუმცა ნათლად და გარკვევით როდეს ჰქონდა წარმოდგენილი უმაღლესი არსება; მაგრამ ის როდეს ამბობდა, რომ პატარისან ხალხს არ შეუძლია უარყოს ღმერთის არსებობა, თუ კი ეს ხალხი თავის გულში ატარებს სიკეთის წყაროს. ის ერთგვარ სიმპატიასაც გრძნობდა ატეისტებისადმი, როდესაც ამ უკანასკნელებს ლანძღავდნენ და სდევნიდნენ. რობესპიერმა თვალეები აუხილა ჰამელენს, აუხსნა ატეიზმის ნამდვილი ხასიათი, მისი ბუნება. მისი წადილები და მისი შედეგები, ატეიზმის, რომელიც წარმოიშვა არისტოკრატიულ სალონებში და ბუღუარებში, რომელიც ხალხის მტრებმა გამოიტანეს მის გასათახსირებლად და კიდევ უფრო მის დასამონავლებლად, ვინაიდან დანაშაულობა ადამიანისათვის დამამწვინებელი ოქმენის წართმევა... ჰამელენს ამ განმარტებების შემდეგ ატეისტები შესძულდნენ.

მისი აზრი აღუღდა და იქვით აივსო. „როდესაც ელოდიას სანა-

ხვად ღამე წავიდოდა ცუდათ განათლებულ ქუჩებით ყველა სარდაფში ყალბ ასიგნაციების საჭრელი მინქანები ელანდებოდა; პურის მცხობლის ან ბაყლის მაღაზიაში მის ეჩვენებოდა ვადაპილული სურსათი; ბრწყინვალე რესტორანებიდან მას ესმოდა იმ ჯიჯი ტერების შესაიფი, რომლებიც ქვეყნის განადგურებას ამზადებდნენ. მაშინ, როცა მშვენიერ ღვინოს შეექცეოდნენ. ბინძურ, ტალახიან გადასახვევებში ის გრძნობდა როსკიპებს, რომელნიც მზად იყვნენ ფეხით ვაეთელათ ეროვნული კოკარდები, დროშები... ყველგან შეთქმულებს და მოლაღატეებს ხედავდა, და ფიქრობდა: „რესპუბლიკა! რამდენი ფარული და ცხადი მტერი გყავს! მათ წინააღმდეგ შენთვის მხოლოდ ერთი ხსნა... წმინდა გილიოტინავე, იხსენ სამშობლო!“ არის ადგილი, სადაც ანატოლ ფრანსი გადმოგვცემს ჰამელენის ფიქრებს; ეს ფიქრები პანეგირიკაა რობესპიერისა, ამ ახალ მესიასი, რომლის თვალში რესპუბლიკის მტრებია დანტონი, ემილ დემულენი, ებერი, შომეტი: ყველანი ისინი დახოცილი იყვნენ და მხოლოდ ამგვარად რესპუბლიკა ვადაოხა. „როგორ! ხალხის საქმის მოლაღატეობისთვის მაშასადამე არ იყო საკმარისი მირაბო, ლათაიეტი, ბაილი, პეტიონი, ბრისო. საჭირო იყვნენ კიდევ ისინიც, ვინც ამხილა ეს მოლაღატეები. როგორ! ყველა ის ხალხი, რომელმაც რევოლიუცია შექმნა იმისთვის, რომ დაბოლოს დაეღუპათ! ნუ თუ იმ პართა შორის, რომლებმაც სიკვდილით დასაჯეს ვერაჯი დანტონები და ვერაჯი შომეტები, რობესპიერის გამჭირაბი თვალი ვერ აღმოაჩინეს უფრო ვერაგებს? და სად შეჩერდება შეწყვეტილი ჯაჭვი მოლაღატეთა, რომელნიც ერთგული იყვნენ, და შეუსყიდავის გამჭირაბობისა“.

რამოდენიმე ხნის შემდეგ ჰამელენის ფიქრი ამავე საგანს დაუბრუნდა. ფლერიუსთან გამარჯვებამ მოაგონა მას, თუ როგორ მიმდინარეობდა საზოგადოებრივი ცხოვრება, ვასულ წლებში. სასტიკ ზომების გარეშე, რომლის დიდი, მზურეალე მომხრე თვით იყო, ავსტრიელების ცხენები ტიულერის ბაღის ხეების ქერქს დაჭორდინდნენ; ეხლა კი ის ზის იქ ფიქრობს სამშობლოს ბედ-იღბალზე და აღტაცებულია „მსხნელ ტერორის, სათნო ტერორის, საყვარელ გილიოტინის ნაყოფით“. მას უკვირს საზოგადოებრივ პარტიის ნიშნები, როცა ამდენი მოლაღატენი და შეთქმულები არიან კიდევ, როცა რევოლიუციონურ კომიტეტების შემადგენლობით განაზღვება და კონვენტის განწმენდაა საჭირო, როცა სამშობლო უნდა განთავისუფლდეს ყველა ამ ფუშეებისა, ტალიენებისა, რევეროვებისა და ბურბონებისაგან, რომელთაც ხელები სისხლში აქვთ ამოსვრილი. „შენ გძინავს, რობერსპიერი, მაშინ როცა ავაზაკებს, დამთერალი გულის წყრობით, შენი მოკლე აქვთ განზრახული და თავისუფლების დასამარცხებს ემზადებიან. კუტონო, სენ-ჟუსტო! რატომ არ გინდათ ამხილოთ ახალი შეთქმულება? როგორ! ძველი სახელმწიფო თავს იცავდა მით, რომ ციხეებში ყოველ წელს ოთხას ათას ადამიანს ამწყდევდა, ხუთმეტ ათასს ახჩობდა, სამ ათას ურმის თვალზე დააკრავდნენ სატანჯველად, ნუ თუ საფრანგეთის რესპუბლიკამ არ უნდა მიიტანოს სხვერპლად რამოდენიმე ასი კაცი თავის არსებობისა და ძლიერებისათვის. დავიბრჩოთ სისხლის მორევში და გადავარჩინოთ სამშობლო“.

X ლუღვიზ მარტოზე. X

ნიჟუა ღა შტრინდბერგი.

როცა ჩვენ უკანასკნელი სამი გენერაციის თანამედროვე ტრადიკულ ადამიანს ვადარებთ წინასაუკუნოების ტრადიკულად განწყობილ ადამიანებს, ჩვენ ვამჩნევთ, რომ თანამედროვე ტრადიკული ადამიანი ვერაა სრულყოფილ მთლიანობის განსახიერება. სულიერი ძირითადი ფორმების სხვაობანი თავს იჩენენ თვით სილუეტურ მონახვაშიაც. ნიცშეს და შტრინდბერგის ცხოვრებაში, მათს დამოკიდებულებაში სამყაროსთან ორი მთავარი ნაზის გარკვევაა საჭირო. ერთია სულიერი, მეორე ეროტიული.

ეროტიული და სულიერი ელემენტები მიზეზია მათი ანტიპოდურ დამოკიდებულების. ორივე ტრადიკულად იყო განწყობილი. ორთავე განსხვავებულ პოლარულობათა წარმომადგენელნი. ერთის დამოკიდებულება, დამოკიდებულება შეყვარებულის, მეორის სიყვარულისა. შტრინდბერგის იდეებით შეპყრობილობა პირდაპირ ეროსიდან მოდის. ნიცშეს ეროტიკა მიზან-იდეებითაა შეტყვევლი. ნიცშე — მუსიკოსი. ნიცშე იბრძოდა. შტრინდბერგი — პოლიტიკოსი, შტრინდბერგი — ლოკულობდა. ადამიანის არსება არასოდეს ისე მკაფიოდ არ ინატება მის პასიურ განწყობილებაში სამყაროსადმი — არამედ მისი აქტიური განწყობილებაა მისი სულობის საუკეთესო პრიზმა.

შტრინდბერგი ვერ მოსცილდა ქალს, დედაკაცს. თუმცა იგი ნიცშეს თვალებით შესცქეროდა მას.

ნიცშე ახლოსაც ვერ მივიდა ქალთან, თუმცა იგიც შტრინდბერგის თვალით შეჰყურებდა ქალს.

ნიცშესთვის ოჯახი უდიდესი დაბრკოლება იყო დამოუკიდებელ ადამიანისათვის. ნიცშე როგორც მეოჯახე — ეს სრულიად წარმოუდგენელია. შტრინდბერგი სათუთი ქმარი და მამა, იყო, ეს ცოტაა. იგი ოჯახს უმღეროდა ისეთი ნაზი ტონებით, რომ ჩვენი რღვევისა და დევნერაციის საუკუნეში, როცა ყოველივე კავშირი რღვევისაკენ ისწრაფვის, ეს სიმღერა ისმოდა როგორც ძველთა ძველი და მომჯადოებელი მელოდია.

ნიცშეს ცხოვრება მუდამ მიმართული იყო მეგობრულ კავშირების ძლევისაკენ, იგი რაც უფრო წინ მიდიოდა, იმდენად მარტოვდებოდა. შტრინდბერგი მუდამ იმ უფსკრულის ამოვსებას ელტვოდა. რომელითაც გაყოფილი იყო ადამიანობისგან. მარტოხელა ნიცშე, მარტოხელა შტრინდბერგი ეს ორი სხვა და სხვა მარტოობაა. მარტოხელა შტრინდბერგი per distance განიცდიდა ათას კონკრეტულ ბედისწერას, მარტოხელა ნიცშე, სილს მარიას მწვერვალზე, თავის ტრადიკულ ბედზე

ჭმუნავდა მხოლოდ. ნიცშეს შვეიცარიის მაღალი გლექშერები უყვარ-
და, ფანტასტიური მოხაზვით და კონტურებით, უსუბსტანციო თეთრი
ციხფერი ობერ ენგადინისა და სილს მარიასი.

ხოლო შტრინდბერგი სტოკჰოლმელი ზღვის სანახებზე იყო შეყვარო-
ბული, ამ ლანდშაფტში არ ურევია ეროტიული ელემენტი.
ნიცშეს გზა შოპენჰაუერის პესიმისტური ფილოსოფიიდან გამოდის
და ზეკაცის გმირულ—რიგორისტური მორალით სრულდება.

შტრინდბერგის გზა სულ წინააღმდეგ: პირველიდგან იგი შეუდრე-
კელი რეფორმატორია, შემდეგ კი ქრისტიანულ—რომანტიული მის-
ტიციზმით ათავებს თავის სიცოცხლეს.

პირველი ტანჯვით იკათვას გზას ცხოვრებისას, ტანჯვაში გმირობას
ეძიებს, მეორე ნელ-ნელა შორდება სამყაროსა და რეალობას და გა-
დაქარბებული დინამიკით აფეთქდება მისი ცხოვრება. სიყვარული
და ზიზღი იყო მარტოხელა შტრინდბერგის პოლიუსები.

კოსმურ ატმოსფერასა და კოსმიურ სიძულვილს შორის სრულდება
მარტოხელა ნიცშეს მარტვილობა. საშინელი სისასტიკის შემცვლე-
ლია ნიცშეს უკანასკნელი სიტყვები, გულთბილი და ნაზი ნიუანსე-
ბითაა სავსე შტრინდბერგის უკანასკნელი ქმნილება. დასასრულში
სასომიხილი პოეტი ქედს იხრის: მე უბრალო მომაკდავი ვარ. ეს
იყო მისი ცხოვრების უკანასკნელი აღსარება.

წინასწარმეტყველი აღსრულდება, როგორც ჰიბრის ორნაირ ზეცის:
დიონისო და ჯგვარცმული. ბედმა არ აღირსა არც ნიცშეს და არც
შტრინდბერგს, გოეთე—შილოერის კვალობაზე მეგობრულ ინტი-
მურობაში ეცხოვრათ და ემუშავნათ.

ნიცშეს წერილი ბრანდესისადმი. ამოწმებს, ნიცშეს და შტრინდ-
ბერგის ანალოგიურ განწყობილებას ქალისადმი.

როცა ნიცშეს შტრინდბერგმა თავისი „მამა“ გაუგზავნა, მან საპასუ-
ხო ნობათად მიიღო ზარატუსტრა. მხოლოდ შტრინდბერგის ნოველა
„ჩანდალას“ შემდეგ იზრდება უფსკრული ამ ორ გიგანტიურ სუფე-
რენტა შორის.

ეს ბუნებრივი იყო: იდეას უფლება სჭირია, ხოლო სიყვარულს სათ-
ნობა. ნიცშე-შტრინდბერგის მიწერ-მოწერა ნიცშეს გონების დაბნე-
ლებამ მოულოდნელად მისწყვიტა. როცა შტრინდბერგი თავის და-
მასკიდან დაბრუნდა, მან აღიარა თავისი აზრი იმ ადამიანის შესახებ,
რომელზედაც მას „წლების განმავლობაში უფიქრია“.

„ცეცხლში გადავადებული შანთი“, სთქვა შტრინდბერგმა ნიცშეზე.
ხოლო თუ როგორ ფიქრობდა ნიცშე შტრინდბერგზე ამისთვის საკ-
მაოა მოვიგონოთ, რომ იგი თავის „ფალ ვაგნერში“ სიტყვა ვაგნერს
„შტრინდბერგით“ სკვლის.

შტრინდბერგი და ნიცშე დიდი ანტიპოდებიც იყვნენ და ამავე დროს
ტყუპი შვილები ერთი და იმავე ვულკანიური ელემენტის.

ქაზივირ ელზიტი

მეხრესიონიზმი

ექსპრესიონიზმი უახლესი ლიტერატურული პაროლია, მას არაფერი საერთო არა აქვს იმპრესიონიზმთან. არც თუ გაგრძელებაა იმპრესიონიზმის ტრადიციების და მისი მანერის.

ექსპრესიონიზმის ძირითადი ფონი იყო: გრადაცია იდეასა და ძალისა. ექსპრესიონიზმს მრავალ გვარი წინაპარი მოეპოვება სიდიდისა და ტოტალურობის მიხედვით. მისი ფესვები ყოველ დროში და ყოველ ქვეყანაში მოიპოვება.

ის რასაც ექსპრესიონისტურს ვხედავთ დღეს, ეს მხოლოდ მისი სახეა, რომელიც ჩვენ გვაღელვებს: სისხლს ჩვენ ველარ ვხედავთ. ხელოვნებაში პროგრამების პოსტულაცია ადვილია, ხოლო პაროლების ასრულება ძნელი.

ისინი, ვინც შემოქმედების ბნელ ინსტინქტს აყოლილნი ქმნიდნენ, ჩვენს წინაშე დგანან როგორც ექსპრესიონიზმის მქადაგებელნი.

როცა მე ამ სამი წლის წინად ჩემი პირველი წიგნი გამოვაქვეყნე, მე სრულიად მიზნად არა მქონია ექსპრესიონიზმი დასახული, მხოლოდ სხვებმა სთქვეს, ეს წმინდა წყლის ექსპრესიონიზმია. მხოლოდ უნაყოფონი ასტენენ ხოლმე თეორიის გარემო აურზაურს.

საკუთარი გეზისთვის ბრძოლა კეთილშობილი საქმეა.

მაგრამ თავის თავის რომელიმე ხელოვნურ მიმართულების უბადლო და ერთად ერთ მოციქულად გამოცხადება ეს ფილისტერული ბაქიობაა, სხვა არაფერი.

საქმეს საბოლოოდ ყოველთვის შემოქმედებითი ძალა სწყვეტს.

გაჩნდნენ ახალი მოძრაობის ხელოვანნი.

ისინი არ კმაყოფილდებიან მსუბუქი ეფექტებით.

ისინი არ კმაყოფილდებიან შიშველი ფაქტებით.

ისინი აღარ ექვემდებარებიან მხოლოდ იდეებს, არც თუ წვრილ ბურჟუაზიულსა და კაპიტალისტურ საზოგადოების პიროვნულ ტრადიციას.

მათ უსახლგრო გრძნობა გამოეცხადა.

ისინი როდი ჰხედავენ,

ისინი სჭკრეტენ.

იმათ ფოტოგრაფიული გადმოღება აწი აღარ სწამთ.

ისინი ვიზიონერულ ხილვას არიან მოწყურვებულნი.

მაშხალის ნაცვლად მათ შეჰქმნეს მუდმივი ლელვა.

მომენტალურ განკდის მაგივრად — მუდმივი გავლენა დროზე.

მათ ეზარებათ ბრწყინვალე პარადი ცირკების.

მათ უყვართ ნამდვილი და წრფელი განცდა.

ქაღალდი უნდა იყოს.

მალაქხიძის მხატვარი

(სილუეტები)

შთელი საუკუნის განმავლობაში ჰკვდებოდა საქართველო.
იყო ბარათაშვილი და მისმა სათუთმა სულმა ივრძნო მძიმე ავად-
მყოფ დედოფლის, სასიკვდილო აგონიის დასაწყისი.
ბედით დაჩაგრული, მოხელოებით დაწყევლილი გენია დასტიროდა
ქართლის ბედს.

უკუნეთი...

ხსნა არსით სჩანდა. არ იყო გზა. იყო მხოლოდ ერთი გამოსავალი,
— მონობაში ორგია და თავდავიწყებაში გადავარდნა.

ალექსანდრე ჭავჭავაძის ტრადიკული სიკვდილი...

გრ. ორბელიანი სადღეგრძელოებში და ლოპიანას მუხამბაზებში იკ-
ლავედა პატრიოტულ ჟინს.

..დავლიეთ ვაგინარია...

„ვამაყობ საქართველოთი“. (გ. ტაბიძე).

იყო უდაბნოება.

„ბარაბანითა და მუხიკით კვდება საქართველო!“ — ამბობდა მწუხა-
რედ პატრი ნიკოლა.

„რა კარგი გამოგონებაა სასაფლაო!“ — ამბობდა დამტკრეულ რუსუ-
ლით ბარათაშვილი.

შემდეგ ერთი საუკუნის უდაბნო აქა-იქ ოდნავ ნაღვლიანად მბჟუ-
ტავ კელაპტრებით.

მივიწყებულ მონასტრის კედლებში ნაღვლიანი ცეკვა სამაიისა.

საუკუნეებით დაბინდული სახე ქართველ ქალებსა...

ქართული სულის ინტერესი სამზარეულოს სიბრძნით დამთავრდა.

რუსთველიდან და ბესიკიდან კნ. ჯორჯაძემდის.

„ვეფხის ტყაოსნის“ უნაზეს აკენესებიდან საქართველო კერესელიძის
„ცისკრის“ რედაქციამდის მივიდა, სადაც გულმოდგინედ სწავლობ-
დნენ კომპოსტოს დამყავებას და ბოზბაშის კეთებას.

შემდეგ ილღაუზია ლიტერატურულ რევოლუციისა.

თერგდალეულთა პოეზია.

კეთილშობილი გაქანება მოქალაქეობრივ მოტივებში და კასტრაცია
პოეზიისა!

ბანკობია და აპელაცია.

კრილოვის იგავ-არაკებით თავის გართობა.

და ასე უდაბნოება და უდაბნოება...

შემდეგ შეიქმნა ახალი გაქანებული ცხოვრება...

პროპელდორმა დააფრთხო ზეცის ილუმალობა.

სივრცე აცახცახდა რადიოს ტოკვით.

დრო გაფრინდა ელვის სისწრაფით.

მანქანების ქარიშხალმა გაანიავა წარსული.

და აი მოვიდა ვაჟი დათენთილი ამ სასტიკ ქარიშხალით, დათენთილი ქალაქის შემოდგომიან დღეებით, დაწეწილი სულით.

მოვიდა იგი „დაღლილ ქალივით“ და მას შორეულად ეაღერებოდნენ წარსულიდან თეთრ პარიკებით, მაღალ წინდებიანი და თეთრ ზედათმანიან პაქების გვერდით პირი მზის სამაია თავისი ოქროს ბალთიან ქოშით და ამღვარი ცამეტი სვეტი.

მოვიდა იგი ნაზი, მოქანცული და დაემხო შემოდგომის ფოთლებით დაფურცლულ, ანიავეტულ ჟამთა ვითარების გამო გამოყვითლებულ, მივიწყებულ მარმარილოს თლილ კიბეებზე და აქვითინდა უცხო ხმაზე.

საგნებმა და მოვლენებმა უღალატეს ადამიანს.

ისინი არ იძლეოდნენ ჩვეულებრივ სახეებს.

ისინი არ ეგებებოდნენ ჩვეულებრივად მოსიყვარულე ქალივით შემოქმედს. და პოეტს დაიბნა. პოეტმა იგრძნო ღალატი სამყაროჲსა. იგი ვერ იჭერს ჩვეულებრივ გამოსახვას საგანთა შინაგან არსისას და სასოწარკვეთილი იმწყვედევთავის სულში.

და ნაღვლიანი აქვითინდა პოეტი.

ჯერ არავის ეგრძნო ასეთი ღალატი სამყაროჲსა და სმენა მიაპყრეს პოეტს.

ჯერ არავის ვაეგონა ასეთი ქვითინი, ასეთი ნაზი ტიტინი აკვნესებულ სულისა.

ჰქვითინებდა იგი თეთრ ვერსალზე, საუკუნეების ქარიშხლით დაღეწილ ძველ მცხეთაზე და თეთრ სვეტიცხოველზე.

მოვიდა იგი და მას მტრულად განწყობილი ცხოვრება დახვდა ბროლის ვაზებისა და წერწეტ დედოფლის მაგიერ.

მათ უკვე კარგა ხანია სცენა დასტოვეს. სცენა ცარიელია. იგი კი ისე შემოიჭრა კულისებიდან ნეტარ მოლოდინით აღსაყვს, მაგრამ სიცარიელე და ათითხნილი, ბინძური დეკორაციები დაჰხვდა ლეგენდების მაგიერ.

მას მეტად დაავიანდა გამოხელა.

იგი დაავიანებული გრძობების მაყარია მივარდნილ აივნებისა, რომელზედაც კვეცილქა, ხავერდისფერ თვალებიანი, დამწველი თავდახურული ქალები რომ გადმოეფინებოდნენ ხოლმე ჭრელ ნოხებივით. მოვიდა იგი ნაზი, სათუთი და მოიტანა თავისი გამხდარი, გრძობებით დათენთილი ნერვები.

მოვიდა და ჰკითხოვლობს უმანკო გულუბრყვილობით:

„შორეული ქალის ემზი

„მოვა... მაგრამ როდის?

„სიყვარული სასახლეში

„მხოლოდ ერთხელ მოდის!..

იგი ჭიანჭურის კვნესასავით ნაზია და ჰშიშობ, რომ გრძობათა ამონთხევაში სული არ დალიოს წყნარად, ნაზად როგორც უიმედო სი-

ყვარილით დაქლექებული ასული, გაეპარება ხოლმე ერთ მოქათქათე ლამეში სიცოცხლეს.

მეცხრამეტე საუკუნის სულის დაღვევაში არიყრაყდა ანთებული მე-XX საუკუნე.

გ. ტაბიძე მოვიდა წარსულის პანაშვიდზე და გამოიტორა ვგი და პანაშვიდი იგი მიაგავს ხანდახან ლიუციფერის შავბნელ მესსას.

შავს მესსას ფარულ ღეთის გმობით: ვალაქტიონი შევიდა ძველ პარკში და დაიძირა მის ნოტიო ბინდგ-ბის მტევენებში. მთვარე ოდნავ ანათებს უნუგეშო მათხოვარ ქალის მკლავებივით დაძინძილ ხეებს.

ოქროს ფერია ყველგან თავადათ. მივიწყებული, ნახევრად დანგრეული და ჩამშრალი აუზი.

დაცარიელებულ და თაღებ ჩამოქცეულ ძველ სრა-სასახლეებში და-დის ლანდებთან ერთად ნალელიანი პაყი ნელა.

და აქ გ. ტაბიძე ჯადოქრობს ძველ კარაბადინით. ამოძრავდებიან მარბიხეტები ცოცხლდებიან ნილაბები:

„ღამეა. მთვარე, ხეივანი.
„—ოჰ, მეგობრო!

„მომჯადოებელ ვარდს ვეძახდი
„გუშინ რუსუდანს.

„—მაშ ახლა უნდა მოგილოცო.
„თუ გსურს მართალი

„მე მშვენიერი მირჩევნია
„ყველას თამარი!

„რაც შეეხება, ლამაზ ნინოს...
„(დაბოლოება წარმოითქმის

„სავსებით წყნარად:
„ხელი მეგობრის დაეყრდნობა

„მოსაუბრის ხელს.)
„—დეე იყოს ასე! მაგრამ შერიფს!..

„ოჰ ეს შერიფი!
„(ლოჯდება ჰაერი

„ენტება ლამე)“
ასეთია საუბარი ძველ პარკში.

საოცარი მოუსვენრობაა გამეფებული მის წიგნში.

ყველაფერი მოულოდნელია და თეთრი საშინელება იპყრობს შენს სულს, საშინელება თენებისა, როდესაც ჰგრძნობ სიცრუეს, ჰგრძნობ

შეჯგუფებულ კომპარებს დღისას.

მისი წიგნი ცახცახებს ნერვიულად.

მისი ნალველი გიპყრობთ თქვენ და უმწეობას გაგრძნობინებს.

უმწეობა და ირონია.

არ არის ხსნა. არ შეიძლება გამოხლართვა იმ წარსულის სახეებისა თანამედროვე ცხოვრების კანვაზე. ფორმა დაშორდა შინაარსს. საჯანი არ ენდობა თანამედროვე თვალებს.

„ჯვარს ეცვი თუ გინდა საშველი
„არ არის, არ არის, არ არის.“

მაგრამ პოეტი იმედს მაინც არ ჰკარგავს. იგი იპოვნის სულს საგნისას, სულს გარემოისას. ხანდახან მისმა სულმაც იცის მოლოდინი და იმედი,

„როგორმე ქარმა თუ მიმატოვა,

„როგორმე ხამთარს თუ გადაურჩი!“

ჰკივის იგი აწივილებული სულით, მაგრამ ლურჯა ცხენები მიჰქონან

„შეშლილი სახეების ჩონჩხიანი ტყეები

„უსულდგმულო დღეები რბიან, მიიჩქარიან!

ასეთია გ. ტაბიძე.

მერის სახელი არ ასვენებდა მის სულს, სახელი, რომელიც ისე სასტიკად აკვნესებდა შელისაც. სახელი, რომელიც ლეგენდად გადაიქცა. დადვა ბებერი როკაპივით ავი ხამთარი.

თოვლით დაიბინდა ყველაფერი.

ლამაზია ხამთარი, მაგრამ ნაღვლიანი.

ალღები დაყუწული არიან თოვლის ბრილიანტებით.

„ოჰ, ნეტავი არ შეირხეოდეს გადახნეკილი სიზმრების წელი!“

ნატრობს პოეტი.

„ათოვდა ხამთრის ბაღებს.

„მიჰქონდათ შავი კუბო

„და შლიდა ბაირაღებს

„თმა გაწეწილი ქარი.“

„გზა იყო უდაბური

„უსახო უპირქუბო,

„მიჰქონდათ კიდევ კუბო.“

„ყორნების საუბარი;

„დარეკე!.. დაუბარე!..“

„ათოვდა ხამთრის ბაღებს“

გალაქტიონი დათენთილია ტფილისით.

მას უყვარს იგი.

და მას ელანდება მისი მოჩვენებანი. მოსვენებას არ აძლევს მის სულს მადათოვი, მამადავითი, არსენალი. მას უყვარს ტფილისი და სულის კანკალით შესცქერის ყორნის მადათოვზე გადმოფრენას, სადაც მიყრუებული რესტორანი ანათებს ტივებიან ნაპირებს.

იგი მოვიდა დატვირთული ძველ სახეებით, ძველ, ძვირფას ნივთებით, მაგრამ თანამედროვეობას არ ესმის ამ ნივთების მნიშვნელობა. თანამედროვე სასძლოს არ უნდა იგი. და იგი დადის მარტო, დადის თაკისთვის.

თამაშობს ამ ძვირფას ქვებთან...

ეალერსება მათ...

იტანჯება მათთან ერთად — და ცრემლით დატვირთულს ისვრის ზღვაში თაგორეს მეზღვაურივით.

მეტად სასტიკია, ავი ქარიშხალი დაუნდობელი.

პოეტის სული კი მეტად ნაზია, რომ მას გაუძლოს.

იგი სასაფლაოზე ამოღტილ კიპაროსის წელივით იზნიკება ქარიშხლიან ღამეში და მისი ტოტები სტვენენ, ჰქვითინებენ. ხამთრის სისასტიკეს.

და მწვავეა ეს ქვითინი მწვავე. პოეტმა არ იცის სად მიიტანოს იგი, ვის სულში დაასვენოს, რადგან მეტად უყვარს თავის წამება, უყვარს ტანჯვა და ეძნელება, რომ ანდოს იგი ვისმეს.

პოეტმა სულიდან ამოიგლიჯა მოფართქალე გული, ჯერ ჰკიდევ მოცაბცახე არტერიებით და სწურავს იგი თავისსავე გულს, სწურავს და შიში გიპყრობს, რომ იგი დაიცლება სისხლისაგან და დაეცემა პაჟი დედოფლის ფეხრთით უსულო.

და დედოფალს თვალიდგან რამდენიმე მდულარე ცრემლი ჩამოვარდება და მარგალიტად გაყინული მკერდზე დაეზნევა პაჟს.

გათავდება პიერო, სულს დალევს იგი და ნაზი კოლომბინა დაიტირებს მას.

გათავდება ყველაფერი, გათავდება...

ფარდა...

პარტერი დაიცლება.

და დარჩება ცარიელი სცენა და ცარიელი პარტერი, ნაღვლიანი, დასევდიანებული ნაზ მოგონებათა და იღუმალ ფუსფუსით.

იქ, მძიმე ვარდის ფოჩვებ ქვეშ, პატარა ჯუჯა გამოძრება მშვილდისრით და პატარა რუხ თავგვს უდარაჯებს მოსაკლავად.

ნიღაბები კედელზე ჰკიდია და ელიან ხელახლად მგოსანს.

ნიღაბები ელიან პოეტს განუსაზღვრელი სურვილით ამეტყველებას მოსურვებულნი.

საათი კი კაკუნობს, კაკუნობს.

ნიღაბები ხელახლა გაცოცხლდებიან და იტყვიან ახალ სიტყვას, იტყვიან...

ნიღაბები ელიან მგოსანს...

პროფ. ბრ. ფ. წერეთელი.

პროლა

საბერძნეთის ლიტერატურის ისტორიაში მოიპოვება მრავალი მწერალი, რომელთა შესახებ უკეთეს პირობებში შეიძლება ლაპარაკი მხოლოდ მცირერიცხოვან და მცირესიტყვიერ ნაწყვეტებით, უარეს პირობებში კი მოკლე. ერთიმეორის მოწინააღმდეგე და ხანდახან ყალბ ცნობებით.

ასეთ მწერალთა შესახებ შეიძლება ითქვას, რომ მათგან დარჩა მხოლოდ ჩრდილი და ისიც არა საღამოსი, არამედ შუადღისა, თვალთავან ოდნავ შესამჩნევი.

ასეთ მდგომარეობაში იყო 30 წლის წინანდ პოეტი ჰეროდასი, რომლის შესახებ, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ რამდენიმე დაფანტულ ლექსებს, ნაშთს მისი შემოქმედებისას, ჩვენ მხოლოდ ვიცოდით, რომ ის სწერდა მიმიამებს, ე. ი. მიმებს, ანუ ყოველდღიური ცხოვრების სცენებს იამბიურ ზომით. ვიტყვი კიდევ მეტს! დროც კი, რომელშიც იგი ცხოვრობდა, შეუძლებელი იყო ნათლად გამოკვეთილიყო. თავის დროს კი ეს მწერალი მეტად განთქმული იყო, როგორც ეს მაგ. პლინიუს უმცროსის სიტყვებითგან სჩანს, რომლითაც იგი ანტონინეს მიჰმართავს. (Ep. IV, 3, 3): „მე ალტაცებაში მოვედი, როდესაც შენი ეპიგრამები და მიმიამები წავიკითხე. რამდენი მოხდენილობაა და სილამაზე, გონება მახვილობა და სწორი ასახვა სინამდვილისა! მე მეგონა ხელში მეკავა კალლიმახის, ან ჰეროდას ქმნილემანი!“ მაგრამ არც განთქმულმა სახელმა დაიხსნა ჰეროდასი დავიწყებისაგან და ბედნიერი შემთხვევა რომ არ ყოფილიყო, იგი ჩვენთვის დარჩებოდა ცარიელ ხმად.

მაგრამ აი 1890 წ. ეგვიპტეში აღმოჩენილი იქმნა მშვენიერი პაპირუსის ხეული, რომელშიც მოთავსებული იყო ჰეროდას 8 მიმი, და მივიწყებული პოეტი აღსდგა ახალ ცხოვრებისათვის: მისი მიმები, რომელთაც იგი ჰქმნიდა თანამედროვეთათვის, „ნაყოფნი თავისუფალ შრომისა მუხეუმში“, როგორც თვითონ ამბობს (VIII, 71), გახდნენ ბოლოს და ბოლოს ჩვენს კუთვნილებად. *) ეს კიდევ ცოტაა: აქამდის თუ მისი ცხოვრების დროც კი არ იყო სათანადო გამოკვეთილი, სამაგიეროდ ახლა ეს კითხვაც დაკმაყოფილებულია. — ჩვენ ვიცით, რომ ჰეროდასი ცხოვრობდა მე-III საუკუნის პირველ ნახევარ-

*) Kenyon. Classical texts from papyri in the British Museum including the newly discovered poems of Herodas. London 1891.

ში ქრ. წ., ე. ი. ელინურ პოეზიის მთავარ წარმომადგენელთა თანამედროვე, როგორც მაგ. კალიმახისა და თეოკრიტესი.

მართალია, თვით პოეტი არაფერს ამბობს თავის თავზე, თავის ცხოვრებაზე და წრეზე, რომელშიც იგი ტრიალებდა, და თუ ამბობს, ის ბუნდოვანად, რომ მის სიტყვებიდან შეუძლებელია ფართოდ დასკვნის გამოტანა, მაგრამ აქა—იქ გაბნეული ბუნდოვან ცნობებზე მაინც შეიძლება კაცმა იფიქროს, რომ პოეტის სამშობლო (წარმოშობით დორიელი, რასაც მისი სახელი გვიმოწმებს) დორიის კუნძული კოსი იყო, სადაც დაიბადა აგრეთვე მეფე პტოლომე VI ფილადელფოსი. ეს კუნძული იყო მთავარი ლიტერატურული ცენტრთაგანი და საზოგადოთ იგი ელინისტური განათლების ისტორიაში დიდ როლს თამაშობდა. რაც შეეხება იმ საკითხს, თუ რომელი პტოლომეს დროს მიაღწია უმაღლეს მწვერვალს ჰეროდას პოეტურმა შემოქმედებამ სადავოა. თუმცა, როგორც ჩვენს განკარგულებაში მყოფი საბუთები ამბობენ, ჰეროდას უნდა ეცხოვრა პტოლომე II ფილადელფოსის დროს, რომელიც ფაქტიური დამარსებელი იყო ალექსანდრიის მუზეუმისა და შესანიშნავი შემფასებელი, როგორც მეცნიერული ისე კაზმული ლიტერატურისა. *).

მაგრამ თუ მისი ცხოვრების დროს გამოკვევა დაახლოვებით შესაძლებელი გახდება, სამაგიეროდ ამით ამოიწურება ყველაფერი, რაც ჩვენ ვიცით ამ პოეტის შესახებ, მის ალექსანდრიის ლიტერატურულ წრეებთან დამოკიდებულების შესახებ მაინც შეიძლება ვავივოთ ცოტა რამე ერთი ადგილით მე-VIII მიმიდან, სადაც ის იხსენიებს მუზეუმს, როგორც თავის სამეცადინო ადგილს. (იხ. ზემოთ); მის ნაცნობობას პტოლომეთა სატანტო ქალაქის ანმაურებელ ცხოვრებასთან თვალსაჩინოდ გვიხატავს მისი I-ლი მიმი, რომლის სათაური „სიხმარი“-ა. ჩვენ ვივებთ იქიდან, თუმცა ქარავმულად, მაგრამ მაინც, რომ მას ლიტერატურული მტრები ჰყოლია, რომელნიც მას სახელში ედავებოდნენ, პირველი ადგილი ამ მტერთა შორის, რომელნიც გამოაყავს „თხის მწყემსთა“ ნიღაბით, არის რომელიღაც მოხუცი, რომელიც ეჯობრება ჰეროდას ერთსა და იმავე ასპარეზზე. აქ ჩვენ აღბად უნდა ვივლისნმოთ ჰეროდას დროის ელინური პოეზიის ერთი კორიფეოსთაგანი, მაგრამ რომელი, დანამდილებით ძნელია თქმა. შესაძლებელია იგი კალიმახს ჰგულისხმობდეს ასეთად, რომელიც სხვათა შორის სცილდა თავისთავს იამბიურ უნარშიც და „თხის მწყემსებად“ კი თეოკრიტეს, რომელიც იყო ავტორი ბუკოლიური, ე. ი. მწყემსური ლექსებისა და სხვა პოეტებს, რომელნიც თავს იყრიდნენ კალიმახის ირავლივ და იზიარებდნენ მის ლიტერატურულ გემოვნებასა და შეხედულებებს.**) ასეთ შემთხვევაში ჩვენ წინ ერთხელ კიდევ ვადიშლება საინტერესო ადგილი იმ თავისებურ პიარად დამოკიდებულებათა, რომელნიც არსებობდნენ მაშინდელ ლიტერატორთა შორის. ჩვენ უკვე ვიცოდით ადრე აპოლონ როდოსელის და კალიმახის გამწარებული ბრძოლის შესახებ, რომელიც აწენდა

*) Gerhard, Herodas (Pauly—Wissowa's Bealencyclopädie VIII, 1089).

**) ვეიდ. Crusis, Untersuchungen zu den Mimiamben des Herodas. 1911.

მათ ლიტერატურული გემოვნებათა შეუთანხმებლობაზე. ვიცოდით
სასტიკი წინააღმდეგობა კალლიმახისა ყოველგვარი სიახლისადმი
ლიტერატურაში და მისი ავადმყოფური თავმოყვარეობა და წარმო-
დგენა თავის თავზე. ასეთ პირობებში კალლიმახისა და ჰეროდოს
შეტაკება იქნებოდა სრულიად ბუნებრივი. ყოველ შემთხვევაში თვით
ჰეროდოს სიტყვებიდანაც ნათლად სჩანს, რომ მას უხდებოდა მედ-
გრად დგომა ბოძოლით მოპოვებულ ადვილზე და გამარჯვებულთან
ერთად მოწინააღმდეგეთა მოგერიება, რის გამოც ბავსაკ იგი შეეცა-
და თავის პიესაში, — ფორმით მიმი, რომელიც დაწერილია აშკარა
აზრითა და მიზნით. მისი მიზანი იყო ხაზი გაესვა თავისი
ღვაწლისათვის პოეზიაში და უზრუნველყო თავის პირველობა მიმის
შემოტანისათვის, ელინისტურ ლიტერატურაში რომელიც მან მო-
ათავსა ხოლიამბიურ ზომაში და, რომელიც გადმოიღო მე-VI საუკ.
ქრ. წ. პოეტი აბრკოს ჰიპონანკტესაგან. სწორედ ეს უნდა სთქვას
ჰეროდამ, როდესაც ის ამბობს მე-VIII მიმის ბოლოში:

„მაგრამ მუხებსა ვფიცავარ, განსხვავება არ არის დიდობაში,
ენ მომცემს მე პირველობას ექვს იამბიან ლექსებში,
ან და მეორედ ჩამთვლიან, ჰიპონანკტეს კი პირველად,
რომელმაც ძველად მოიპოვა დიდება კოკლი ლექსებით,
და რომელთაც იგი ჰქმნიდა კარგ მომსმენ ქსუთი დემისტისი.“
ამგვარად ჰეროდა ამაყობდა, რომ მან მიმები გადაიტანა ელინის-
ტურ ნიადაგზე. და ეს მართლაც დიდი დამსახურება იყო მის მიერ.
მაგრამ არც მეორე დამსახურებაა პირველზე ნაკლები, სახელდობრ:
მან მიმებს შეარჩინა მისი ძირითადი ხასიათი, რომელიც მას მისცა
მიმების შემქმნელმა სოფრონმა, მე-V საუკ. ქრ. წ. მწერალმა, ე. ი.
ჰეროდამ არ შეიტანა შიგ არც იდეალიზაცია და არც ფანტაზია:
მისი პიესები ტრიალებენ რეალიზმის სფეროში და ამ თვალსაზრი-
თი საბერძნეთის ლიტერატურის ისტორიისთვის წარმოადგენენ გან-
საკუთრებულ მოვლენას.

მაგრამ რა არის მიმი? მიმი ყოფაცხოვრების სცენაა, რომელიც გვი-
ხატავს ჩვეულებრივ ტიპებს ისე, როგორც ეს პოეტს ეჩვენება, პოე-
ტი, რომელიც უცქერის ხალხსა და მათს ცხოვრებას, იხატავს ერ-
თად ერთ მიზნად გადმოსცეს ის, რასაც ჰხედავს და თავი შეიკავოს
ყოველგვარ კრიტიკულ ხასიათის შენიშვნებისაგან და ფაბულისა და
მოქმედების გართულებისაგან. ვიტყვი მეტს: ნამდვილი მოქმედე-
ბა მიმებში არ არის, აქედან მიიღება მხოლოდ უბრალო მო-
მენტალი ფოტოგრაფიები, გადმოღებულნი იმიტომ, რომ აჩვენ-
ონ, როგორი არიან ადამიანები თავის ცხოვრების სხვა და
სხვა მომენტებში და საზოგადოდ როგორი ტიპები არსებობენ
ქვეყანაზე და საზოგადოების სხვადასხვა წრეებში, აქედან ცხა-
დია რომ შინაარსს მიმებს რაც გნებავთ ის მისცემდა. უბრალო
შეხვედრა, დღესასწაული, შეტაკება, — ყველაფერი ეს იყო მართებუ-
ლი ფონი მიმისათვის და შემდეგ ამ შემთხვევითს ფონზე იხატე-
ბოდა შესაფერისი სურათი. მომქმედ პირთა შორის იბმებოდა ბაასი.
ეს ბაასი იმართებოდა ჩვეულებრივ, ხანდახან ხალხურ ენაზე, აუარე-
ბელ ანდაზების შერევით, თქმულებებით და ხსარტულ თქმებით. და

ამ მუსაიდში იშლებოდა ხალხის ზნე-ჩვეულებანი, შეხედულებანი ცხოვრებაზე, ფიქრები და გულისცემანი. ერთი სიტყვით ყველაფერი ის რაიცა შეადგენს ტიპს. დაბოლოს ყოველივე ამას მიუმატეთ რამდენიმე რიგი საოხუნჯო მღვამარეობისა, მოუხეშავი, ხანდახან რისკიანი გამოსვლები და სხვა ყოველდღიური თვისებები და თქვენ წინ წარმოადგება ბერძნული მიმი, როგორც ის სოფრეონმა შეჰქმნა.

განვითარდა თუ არა იგი სიცილოში დორიულ ნიადაგზე და მიიღო თუ არა მხატვრული გადახალისება სოფრონის ხელში, უქანასკნელის სიკვდილის შემდეგ თითქოს ჩაკვდა იგი, ყოველ შემთხვევაში შეჩერდა თავის განვითარებაში. მართალია სოფრონის მიმები გადატანილ იქმნენ ათინაში, რომელთაც იქ დიდის თანაგრძნობით შეხვდნენ, მაგრამ ამას არავითარი გავლენა არ მოუხდენია მიმის ისტორიაში. მხატვრული მიმი წინ არ წასულა, თითქოს იგი წარმოადგენდა სრულიად დამთავრებულ შენობას. მაგრამ აი „კლასიკურ პერიოდის“ საბერძნეთის ლიტერატურას სცვლის „ელლინისტური“ ლიტერატურა, რომელიც სწავლობს ყველაფერ ძველს და გადმოაქვს თავის ნიადაგზე. მან არც მიმები დასტოვა უყურადღებოდ. ეს „ქანარი სავსებით უდგებოდა მათს გემოვნებას, ყოველ შემთხვევაში იმ წრის გემოვნებას, რომლის მიმართულებაც ჰბატონობდა მაშინ. საქმე იმაშია, რომ ელლინისტურ პოეზიაში იყო ორი მიმართულება: ერთი წმინდა-ობიექტური, რომელიც ყოველდღიურ ჭირვარამის მოვლენის გარეშე იდგა, მეორე — რეალისტური, რომელიც სცდილობდა მისდგომოდა სინამდვილეს და აესახა მისი განსაკუთრებული ხასიათი. პირველი მიმდინარეობა განსაკუთრებით დასახასიათებელი იყო ელლინისტურ პოეზიისათვის, რომელსაც იგი მესვეურობდა და რომელიც გაცოცხლებული იყო პირველ პტოლომეთა თანამედროვე მწერლის დიდებულ ფილეტის მიერ, რომლის მეცნიერულმა და პოეტურმა მოღვაწეობამ დალი დაამჩნია მთელ ელლინისტურ პოეზიის სახეს. ფილეტი იყო პირველი „მეცნიერი“ პოეტი: მისი აღმაფრენა ეყრდნობოდა ღრმა ცოდნას, რომელიც ანტიურმა ქვეყანამ გამოიმუშავა, და ეს ცოდნა იყო მისი შემოქმედების საფუძველი და მითოლოგიური ელემენტები, ეპიგრამები თანახმად ეპოპეების დროის სახე შეცვლილ ფორმებისა.

ეს თავისებური პსევდო-კლასიკური მიმართულება განსაკუთრებულის ძალით გატარებულ იქმნა პოეტების კალიმახისა და აპოლონ როდოსელის მიერ, რომელნიც ზედმიწევნით ამუშავებდნენ და ამშვენებდნენ გარეგნულ ფორმებს, თანდათან შეიტანეს პოეზიაში პირობითი სიტყვი და გულგრილობა. მხოლოდ ხანდახან თუ იფეთქებს მათში უშუალო ამლავრენის ნაპერწკალი, უმეტეს შემთხვევაში კი საგრძნობია არაბუნებრივობა, მანქიობა, განზრახული, რაღაცაზე გამოანგარიშებული პათოსი და სრულიად ზედმეტი, დამტვირთველი ცოდნა, რომელიც ამზგავსებდა მათ ენციკლოპედისტებს. მაგრამ აი სწორედ ეს პსევდო-კლასიკური პოეზია მოსწონდა ალექსანდრიის მაშინდელ რჩეულ საზოგადოებას, რომელიც ჰხედავდა მათში ანტიკის გამოძახილს და რაღაც ხელშესახებს, რომელიც თითქმის გამოიხატებოდა მათს ტონში და სტილში. მაგრამ ელლინისტური პსევდო-კლასიკე-

ბიც ჩამოდიოდნენ ხანდახან თავიანთ კონტურებიდან და ცივი, გან-
გებ შექმნილ პათოსის შემდეგ მოჰყავდათ რომელიმე დეტალი მაშინ-
დელ ცხოვრებიდან, დეტალი რეალისტური ხასიათისა, რომელსაც
თითქოს აღვლილი არ უნდა ჰქონოდა ჰიმნების დარბაისელ პრეზიაში
ანუ ეპოსში. ასე მაგალითად: ახოლონ როდოსელის „არგონატიკაში“
ჩვენ ორჯელ გვაქვს საქმე წმინდა წყლის დღიური სცენებთან. — ასე,
როდესაც იგი ასწერს კიპრიდასთან ჰერასა და ათენას სტუმრობას
და შემდეგ კიპრიდას ბაასი ეროსთან. და მახასიათებელი თვისებები,
რომელიც მისცა ავტორმა კიპრიდას, მისი დაღადი შვილის უვარგი-
სობაზე, მისი სიტყვები რომლითაც იგი მიჰმართავს მობაასე ბანო-
ვანთ და მისდამი ამ უკანასკნელთა მოპყრობა, — ყველაფერი ეს ნაკ-
ლებ ერგება ჩვეულებრივ ცხოვრებას და კერძოდ იმ ცხოვრებას, რო-
მელსაც ატარებდნენ ალექსანდრიის მალაქოლოგების ბანოვანნი, რო-
მელთა დრო ვადიოდა სიამოვნებაში და თავის გარეგნობაზე და ტან-
საცმელზე ზრუნვაში. ასევე არ უხდება ეპიკურ სიღინჯეს ჰანიმელისა
და ეროსის კამათლით თამაშობის შემდეგი აღწერა და თითქოს ყო-
ველდღიური სინამდვილიდან არის ამოღებული კიპრიდას ბაასი თა-
ვის მკირეწლოვან შვილთან, რომელმაც ჰანიმელი ცრემლებამდის
მიიყვანა, შემდეგ დედას ტანისამოსში ჩაეტანა და ეხვეწება აჩუქოს
მას ოქროს ბურთი. ასეთივე რეალისტური დეტალების პოვნა შე-
იძლება იმ მალაქ ტონიან კალკიმახის ჰიმნებში. მისივე ეპილეზ-
ზე „ჰეკალზე“ რომ არ ვილაპარაკოთ სადაც მხატვრულ რეალიზმით
არის დახატული გმირის ოჯახური ცხოვრება, მისი სახლის უბადრუ-
კი მორთულობა და ის განსაზღვრული საქმელები, რომლითაც იგი
უმასპინძლდება შემთხვევით მასთან მოხულ ბატონიშვილს თეზეოსს.
მართალია ასეთ რეალიზმს არ შეგვიძლია უწოდოთ რეალიზმი „თა-
ვისთავად“: იგი თამაშობს მეორე ხარისხოვან როლს და თავის მნი-
შვნელობით დადის ერთ დამატებითი ხასიათის დეტალამდის. რომე-
ლიც ახალისებს, ასე ვთქვათ საზოგადო სიტუაციას, მაგრამ იგი მაინც
მლიერ დამახასიათებელია და მიუთითებს უკვე მომწიფებულ მოთხო-
ვნილებას რეალიზმისას ლიტერატურაში და ამიტომ მისაღებია იმის
საილოუსტრაციოდ თუ როგორ ვაატანა რეალიზმმა პსევდო-კლასი-
კურ პოეზიაში, მიუხედავად მისი მტკიცე კონდის და გულგრილო-
ბის საჭურველისა. უსულო პსევდო-კლასიციზმი ჰსაჭიროებდა კორ-
რელატივს და ამ კორრელატივით წარმოიშვა წმინდა რეალისტური
მიმართულება, რომელიც თითქმის არ იცოდა საბერძნეთის კლასი-
კურ პერეოდის ლიტერატურამ.

ბიკლიობრაფია.

ნიკო ბარათაშვილი. ს. ფირცხალავას რედაქციით. ტფილისი. 1922. მიხეილ გედევანიშვილის მიერ გამოცემულ ილია ჭავჭავაძის წიგნის შემდეგ, ასეთი წიგნი ჯერ არ გვინახავს. სამსონ ფირცხალავას რედაქციით გამოცემული „ბარათაშვილი“ აკადემიური გამოცემაა. აქ ყოველივე წვრილმანი — რაც მკონის გარშემო მომხდარა — დიდის სათუთობით არის დალაგებული. ბარათაშვილზე ბევრია დაწერილი, მაგრამ ყოველი ნაწერი თითქოს ერთი მეორეს — ჰგავს: ყველა კრიტიკოს ახასიათებს ერთხელვე მიღებული ზოგადობა და ვაკცევილი კლიშე. მართალია, ბარათაშვილის შემოქმედებას სევდა ახასიათებს, მაგრამ ზოგიერთ ლექსებში თუ მიწერ-მოწერაში პოეტი მოსჩანს როგორც სიცოცხლის აზრის მაძიებელი, მზიარული, ცელქი, ოპტიმისტი. ამ ორ ჩანასახს დიდი ანალიზი სჭირია და პირადად მე მისი კერძო წერილები უფრო მაინტერესებს ამ მხრივ: აქ პოეტი ხან თუ „მარტოობას“ სწყევლის და „მოწყინება“ ისადგურებს მის „ობოლსულში“ ხან მეტისმეტად ატაცებულია, არშიყი, ონავარი და ასე წარმოიდგინეთ: ისე ჰყვარებია მომღერალი სათარა, რომ პოეტს „ქართლში რომელიღაც ეკლესიის კედლებზედ დაუწერია ამ მომღერლის ქება!“. პოეტი უეჭველად პოეტმა უნდა დაათასოს. და ამიტომაც ბარათაშვილის ლექსები სრულიად სხვაგვარ განათებას მოითხოვს თვით პოეტისაგან. დღეს ჩვენში, როცა ზოგიერთ ძველ ხელოვანთა გარშემო ლიტერატურული ექსპლოატაცია ხდება და „ციდილობენ, რომ მკვდრებიც კი ერთმანეთს გადაჰკიდონ“ ერთ საოხუნჯო ყურნალის თქმისა არ იყოს — „ბარათაშვილის მიმართულებით ჯერ კიდევ სიწყნარეა“. დუმისს დარღვევა უნდა. საჭირო აღარ არის ყალბი პათოსი, ტრადიციული ფრაზები. ბარათაშვილი უეჭველად თვით პოეტმა უნდა შეიგრძნოს და მე მრწამს, რომ პოეზიის გადასარჩენად შეიძლება ავტორიც გასწიროს კაცმა.

„მერანზე“ უფრო ჩვენ მოგვწონს: „ცისაფერს“, „ჩინაო“, „საყურე“ და „ღამე ყაბახზედ“ — აქ სრულებით არა სჩანს რიოში მარგალიტები და არც ნატყვიარი ჩიტის ფარფატი. ამ ლექსებში ბარათაშვილს აქვს, სხვათა შორის, რამდენიმე მოდერნისტული შედარებანი და თქმები რომელიც პირველი იყო მაშინდელ მწერლობაში:

„ნეტავი იმას, ვინც თაყის სუნთქვას
შენსა ჩრდილშია მოიბრუნებდეს“ (საყურე).

ეს პოეტური თქმა დღევანდელ საგაზეთო ენაზე რომ გადმოვთარგმნოთ აქ არის „კოცნა ყურის ძირში“.

„ამ დროს ნიავემა თეთრი კაბა მიმოუქროლა
და ბუღდშური მის ფეფები ლამაზად სჩანდა“ (ღამე ყაბახზედ).

აქ კი რომელიღაც ქალის ფეხებს ბუდეშურის ყურძნის მარცვალს ადარებს, რომელიც თავისი ჯიშინანობით მოგრძობა და შედარებაც ლამაზი, „სიამის ცნობათ წამლებია“—როგორც ამბობს პოეტი.

ასეთივე გულადი თქმა აქვს: ქავჭავაძეს, ალექსანდრეს—

„როს მუხლნი შენნი აბალიშდნენ თავსა ჩემსა“

„ჩინარს“, „ციხათერს“, „საყურეს“ და „ყაბახს“ მხოლოდ ამ ოთხ ლექსს—ჩვენ კვლავ დაუბრუნდებით უფრო ვრცლად ჩვენს მოხსენებაში. ამ ჟამად საინტერესოა რედაქტორის შეუდრეკელი ენერჯია. მართალია, წიგნის ბოლოში ვკითხულობთ, რომ გამოცემის ხასიათის და გეგმის გამოსაკვლევად შემდგარა კომისია რომელშიაც ყოფილან: კიტა აბაშიძე, იოს. გედევანიშვილი, ი. გრიშაშვილი, გ. ლახნიშვილი, გრ. რობაქიძე, დ. შეგარდნაძე და ივ. ჯავახიშვილი—მაგრამ როგორც ვიცით საქმის მთელი სიმძიმე სამსონ ფირცხალავას დააწვა, მაგრამ იგი მაინც იღვა თავის საღარაჯოზე როგორც უკანასკნელი პიროლი. მთელი ოთხი წელიწადი მუშაობდა ს. ფირცხალავა ამ წიგნზე: ჩვენ მოწმე ვიყავით თუ როგორის ენერჯიით, როგორის მეცნიერულ სიღინჯით სუნთქავდა არხივების სურნავანობას პატივცემული რედაქტორი რომ წიგნი—რომელიც ეკატერინე ერისთავის თაოსნობით გამოლიოდა—საესებითი საესე ყოფილიყო. აი, ასე იკრიბებოდა ყოველი მომენტი ბარათაშვილის ცხოვრებაში რაც დღეს სრულ ქმნის ჩვენს პოეტს.

დღეს როცა რედაქტორობა ფრჩხილებში ჩასასმელი სიტყვა ვახდა: პირდაპირ სანიმუშოდ ხდება ის მოკრძალება, რომლითაც წიგნის ერთ პატარა კუნჭულში, პატარა ასოებით ვკითხულობთ: „სამსონ ფირცხალავას რედაქციით“.

სამსონ ფირცხალავას უეჭველად აქვს ესთეტიური ალღო. 1909 წელს მან პირველად გამოსცა პოეზიის გაზეთი „მზე“ (შემდეგ „ფასკუნჯი“) რომელშიაც იბეჭდებოდა მხოლოდ და მხოლოდ ისეთი წერილები, რომელთაც წმინდა ხელოვნების დამლა ჰქონდა. ნიკო ბარათაშვილის წიგნიც გამთბარია ასეთი ნიავეით.

წიგნს დართული აქვს ჩვენში ცნობილ კრიტიკოსების წერილები ბარათაშვილის შემოქმედების შესახებ: ყურადსაღებია გ. ჯავახიშვილის წერილი: „ბარათაშვილის წინამორბედნი“ და თვით რედაქტორის: „ვარიანტების განსხვავება და განმარტებანი“—წიგნში მოთავსებულია ბევრი სურათი, რომლებსაც დღეს ისტორიული მნიშვნელობა აქვს.

მარია შიამდინაძე.

ვალ. ბაჟრინდაშვილი დაისები. ქუთაისი. 1918.

ვალერიან ბაჟრინდაშვილი მე ასე წარმომიდგენია: მკვუნვარე, თვალნალღიანი, ამორდიას შავ ნაბადით ბურვილი. ცოტა შეპუდრული ხელოვნური პოეზიის კოსმეტიკით. კინალამ ცოტახე მეტი. ხშირად უნდა შევაშინოს, იქ სადაც სულ არაფერია საშიშარი. სიტყვების ჟონგლიორია. ჟონგლიორობა იქამდის მიდის, რომ ცდილობს ყოველ სიტყვაში მეტი „ჩასტენოს“ ვიდრე ეს სიტყვა ჩაიტევს. მაგ. სიტყვა ბელურას ისეთის ტრალიზმით ხმარობს თითქოს ბელურა ჰამლეტის

მსოფლიო ქმუნვის მატარებელი იყოს. შეიძლება იგი მართალი იყოს გაფრინდაშვილი უთუოდ კულტურული მწერალია. ვეცო პრიმიტივეზი, სახალხო მოშაირეები, რითმის აკრობატები. მოიტათ მეტი სულიერი კულტურა. მაგრამ ბევრი კოსმეტიკაც არ ვარგა. არც მარცხდროსთვის არ გასვლია ვადა ბერძნების დევიზი—„არც მეტი და არც ნაკლები“. მე მინდა დაისებზე კარგი რამე ვსთქვა, რადგან სულ არაფრის თქმას კარგის თქმა სჯობნია. დაისები აქა-იქ გაბზარულია, მე ის მაინც სიყვარულით წავიკითხე. ქართული პოეზიის შედეგებად დარჩება მისი „ძალის სიმღერა“ „ღამის ფოთლები“ „ქალს ჩაქენილ თვალით“ „ვარ მოწყენილი ვით ზამთარში ნახი ბელურა“.

დაისებში მინდა პოეტის გამარჯვება დავინახო. პირველი წიგნი დიდი სარკვეა პოეტისთვის, მაგრამ ის მაინც გადამწყვეტი არ არის. ჩვენ არ ვიცით როდის იტყვის ესა თუ ის პოეტი უძლიერესს სიტყვას. ამ წიგნიდან ხშირად სიცივე ჰქრის, მაგრამ აქვეა მალალი პათოსი, ჩუმი მელანქოლია, ხელ-მარჯვე ცემა ჩოგნისა. არის ტემპერამენტიც დარდით დაბინდული.

წიგნის მთავარი ნაკლია: საშინელი, მონოტონური აკვიატება სახეებისა და ხატების: „გამლეტები“ (რატომ ჰამლეტი არაა?) ოფელია, კოლომბინა, კალიოსტრო, აშორდია.

საინტერესოა გაფრინდაშვილის ეროტიკა. („წითელი ბატონები“ ხელის ორეული და სხვ.) მასში იფარება რომანტიული შორით აელვა, იშვიათი სამკაული ჩვენის დროისა.

კურიოზულია გაფრინდაშვილ-აშორდიას დიალოგი. საკვირველია რამ შეაყვარა პოეტს ეს გაქსუებული აზნაური.

შედარებებში გაფრინდაშვილი ბედითი სალტო-მორტალებს აკეთებს. მაგ. წიგნის 15 ვკ. პოეტი ერთ თავის მეგობარს „პოეზიის წურბელს“ ეძახის; სიტყვა ორლესური მახვილია. სიტყვას ფრთხილად უნდა მოვლა. წიგნი ლამაზია. მხოლოდ ძალზე სადა. ვუსურვოთ გაფრინდაშვილს მეორე წიგნში აიშოროს პირველის დეტექტები, რომელზედაც ჩვენ განძრახ გვინდა გავჩუმდეთ.

ჰედღოთი.

ბერანდი გრანელი. სულიდან საფლავები ტფილისი. 1922. ჩვენი თანამედროვეობა მისტიკის სანიშნოს უყურებს. ჩემზე კარგი შთაბეჭდილება მოახდინა ახალგაზნა პოეტის საოცარის გამბედაობით გამოცემულმა წიგნაკმა, რომელიც უფრო საოცარ წარწერას ატარებს: „ტ. გრანელი მოდის სისხლიან სამარიდან“. ჩვენ დროს ესაჭიროება ქრისტეს სისხლიან სახის დემონიური შემოხედვა. ევროპაულის მასშტაბით მოხდა დიდი გადატეხა. რადიკალიზმიდან მარჯვნივ, ფილოსოფიაში მისტიკა იმარჯვებს. პოეზიასაც მისტიური ქოლვა ეუფლება. ახალგაზნა ტ. გრანელი სიმპტომატიურია ამ მხრით. წიგნში მრავალი გულწრფელი ცრემლებია, დიდი ქმუნვარება. დიდი სევდა, გაუხარებელ ხალველში გამოზრდილ თაობისა. სტრიქონები აქა-იქ სევდიანია როგორც ცოდვილი ქერუბიმების თეთრი ფრთების შრიალი.

ლექსების ტენიკაშიაც დიდი წინსვლა ეტყობა პოეტს. არ შეგვიძ-

ლია არ აღვნიშნოთ, რომ ტერენტი გრანელიც ალაგ-ალაგ დაშინებ-
ბას გვიპირებს თავის „მკვდრების“ პანტომიმებით. ჩვენ ისეთ საში-
ნელ ვაქანალიის განმცდელი თაობის წარმომადგენელი ვართ, რომ
სისხლიანი სურათებით ვერავენ დაგვაშინებს. დღეს რეალობა უფ-
რო მეტ ტრალიკულ მოტივებს იძლევა. ფურჩვეთ ახალგაზდა პრეტს
მოიზომოს ფერადები, ფერადების ნაძალადევი დამუქება მხოლოდ
იმას ამოწმებს ყოველთვის, რომ ავტორს ალაგ-ალაგ ფერადების
ჰარმონია აკლია.

ეს წიგნი უახლესს პოეზიაში ძლიერ თამამი სიტყვაა, მას ჩვენ თა-
ვის დროზე ჯეროვან ყურადღებას მივაქცევთ. საოცარი მატერია-
ლური სიღარიბე ეტყობა წიგნს, მაგრამ ეს აორკეცებს იმ ცრემლია-
ქმუნვარებას, რომელიც ასე ძლიერად ჰქრის ამ მინანქრის სტრიქონ
ნებიდან.

3—0

ა) **პროფ. დ. უზნაძე. ანაი ბარბოსანი.** ტფილისის სახელმწიფო —
უნივერსიტეტის გამოცემა. 249 გვ. 1920 წ.

ბ) **პროფ. უ. ნუცუბიძე. ალეთლოგიის საფუძვლები.** წიგნი I.
ქეშმარიტების პრობლემა. ტფილისი. 1922 წ. 240 გვ. სიხარულით შე-
ვგება ყოველი ქართველი პატრიოტი ამ ორი წიგნის გამოსვლას. ეს
სიმპტომებია რომ ახალი საქართველო დიდი მასშტაბით იწყებს მუ-
შაობას. ჩვენ ამ წიგნებზე გვახსენდება ის ბედნიერი დღე,
როცა ქართული ისტორიის თუკიდიდესმა ივ. ჯავახიშვილმა
1918 წელს თავისი ძველქართველური, დარბაისლური სიტყ-
ვით გახსნილად გამოაცხადა ტფილისის უნივერსიტეტის კარები,
როგორც რომის პაპა ჯვარის მიკარებით რომ შეანგრევს ყოველ 25
წლის შემდეგ წმ. პეტრეს ეკლესიის კარებს. ასეთი მაიესტეტური
ჟესტი იყო ივ. ჯავახიშვილის მიერ ეს აქტიც. ეს იყო ნამდ-
ვილი ამბოღება სულისა ქართულისა. ამ დღეს აზერბეიჯანელ-
მა სტუმარმა განსვენებულმა ხანხოსკიმ აღიარა: დღეს ამიერკავკა-
სიაში ირაველი სისხლის სუნია და ქართველებმა კი მეცნიერებისა
და სიბრძნის თეთრი დროშა ააფრიალესო. ესეც დიდი დაფასება
იყო დიდი აქტისა. ამ დღეს საქართველოს მტრები კბილის ღრჭინით
შესტკეპროდნენ, ზოგიერთი ჩვენი „მოყვარეც“ უსისიანებდა მაშინდელ
რუსის მთავრობას — ქართველებს უნივერსიტეტი უნდათ, სეპარატი-
სტული განზრახვები აქვთო; ცხადია კერენსკი და სხვა რუსის „სო-
ციალისტებიც“ ბევრს ეცადნენ ხელი შეეშალათ, რადგან წინასწარ
გრძნობდნენ რომ ტფილისის უნივერსიტეტი იქნებოდა მაღალი ჯილა
ქართული სულისა და კულტურისა. დღეს ყოველი ახალი წიგნი ამ
უნივერსიტეტის მუშაკთა ხელიდან გამოსული, ლახვრად ხვდება სა-
ქართველოს მტრებს, როგორც მიუვალი ციხის სათოფურებიდან
გამოსროლილი ყუმბარა. ქართველებისთვის კი ყოველი ასეთი წიგნი
ძვირფასი საჩუქარია. პროფ. უზნაძისა და პროფ. ნუცუბიძის წიგნე-
ბის გამოსვლა დიდი მოვლენაა ღარიბ ქართულ აზროვნების ისტო-
რიაში.

ლიტერატურა და ფილოსოფია კუნო ფიშერის არ იყოს ორი გან-
უყრელი და. ყოველ დროს და ყოველ ხალხში ისინი ერთი მეორეს
ანაყოფიერებდნენ იდეურად. ქართული ფილოსოფიური აზროვნება
ამ ორი ახალგაზდა მეცნიერიდან დაითვლის თავის ანაღებს. (ჩვენ
არ გვესმის რატომ სთვლის ნიკო მარი პეტრიწონელს პირველ ქარ-
თულ ფილოსოფოსად. პეტრიწონელი მხოლოდ მთარგმნელი და კომენ-
ტატორი იყო ნემ. ემესელის.) მაშასადამე ქართული ფილოსოფიის
აკვანი პირველად ტფილისის უნივერსიტეტმა დაარწია. ამ ორი წიგ-
ნის გამოვლაც საყვარელი ენის ადგმაა ყრმა ქართული ფილოსო-
ფიისა.

პროფ. ნუცუბიძის წიგნს სულერთიანად ექსაქტურ ფილოსოფიის რე-
გიონებში ვადაყევართ. პროფ. უზნაძის წიგნი ეხება ჩვენ თანამედრო-
ვე ფრანგის ფილოსოფოსს ანრი ბერგსონს, რომელმაც ისეთივე ძალო-
ვანი გავლენა მოახდინა მთელ დასავლეთის ლიტერატურაზე, რო-
გორც ფრიდრიხ ნიცშემ თავის დროს. ორივე წიგნის ინტერპრეტა-
ცია და დეტალური გარჩევა ჩვენ გადაგვიყოლიებდა ექსაქტურ ფი-
ლოსოფიის სამთავროში, ამ მხრით აქ აღძრულ პრობლემებს პირდა-
პირი კავშირი არ ექნებოდა ლიტერატურასთან. მხოლოდ „ანრი
ბერგსონის“ ავტორს არ შეგვიძლია მკირე საყვედური არ შევკად-
როთ, (თუ ეს სათანადო მასალების უქონლობით არ მოსვლია მას);
მას უგულბულ უყვია ანრი ბერგსონი როგორც ესთეტიკოსი. ამ
მხრით ბერგსონის ინტერპრეტაცია ფრიად საინტერესოა ჩვენთვის
ბ. პროფ. ნუცუბიძის კვლევის სფერო—ლოლიკა უფრო დაშორე-
ბულია ესთეტიურ და ლიტერატურულ პრობლემებთან. პსიქოლოგს
—უზნაძეს ყოველთვის ექნება საშუალება დილტანტური მდიდარი
პსიქოლოგიური ანალიზებით გადმოიქრას ლიტერატურაში (პროფ.
უზნაძემ სცადა ეს ნ. ბარათაშვილზე და ერთი ფრიად სერიოზული
მონოგრაფიაც აჩუქა ქართულ ლიტერატურას). ჩვენ მივესალმებით ამ
დიოსკურების მუშაობას ქართული ფილოსოფიის ასპარეზზე. ქართუ-
ლი ლიტერატურა ამით ბევრს შეიძენს. Wolahn!

ორივე წიგნის ნაკლად უნდა ჩაითვალოს, რომ არც ერთს — ინდექსი
არა აქვს დატული. ინდექსი მიუცილებელი სამკაულია, ყოველი
მეცნიერული შრომის.

K. G.

მის. ბოჭორიშვილი. მეტეხი. ტფ.—22 წ. მიხელ ბოჭორიშვილს აქვს
სიახლის განცდები. თუ არ ვცდები, მგონი, ეს პირველად „ლეილამ“
აღნიშნა. მის პირველ წიგნს „ეტიუდებს“—მოჰყვა მოთხრობა: „მე-
ტეხი“. „მეტეხი“ უფრო რომანია, ოღონდ შეკუმშული და ახალი მა-
ნერით დაწერილი. წიგნიდან შეიძლება ამოღება მთლიანი მინია-
ტურების...

ამ მინიატურულ რომანში ასახულია საქართველოს განვლილი ცხოვ-
რება 18 წლის 26 მაისამდე.

მომქმედნი პირნი ატარებენ რევოლიუციის ამბოხებულ ფერადებს.
მაგრამ ამასთანავე მათი სული განწყობილია პოეტურ სხვადასხვაობით
და სევდიანი ალტაცებებით! საინტერესოა, რომ შაქრო, გედვონი და

სხვ. აცილებულია ყოველგვარ პარტიულ დოქტრინორობას და მათი გული გამთბარია სამშობლოსადმი სიყვარულსა, რომელსაც სწირავენ სიცოცხლეს და თავიანთ სიყვარულის სავანასაც.
აქამდის ჩვენში იყო ცდები ვითომდა „სათაურებით“ კეკელიძე-ბისა—მაგრამ აქ შემოქმედება ნაკლები სჩანდა ყოველთვის. მხოლოდ რომელი მწერალიც კი შეეხო 90წ წლის რევოლუციასა და ამის შედეგებს ყველამ მხოლოდ უხეირო ფორგრაფიული სურათები მოგვცა. (მაგალ., მოთხრობები: „ახალი ტალები“, „ტყის ძმები“ და სხვ.). მიხეილ ბოჭორიშვილის „მეტეხი“ ლამაზი პოემაა სალი ლირიზმით დატვირთული. კარგია საქართველოს პოლონეთთან შეფარდების აღვლები, ნერვიული დიალოგები და ზოგიერთი ამოძახილი მამულიშვილთა:

— დეე, დამახჩონ, ოღონდ სახრჩობელის ბოძები მშობლიურ მიწაზე იყოს დადგმული.

აქ გვაგონდება ერთი მისივე მინიატურა:

— ო, მეგობრებო, ქაშვეთი რომ მიყვარდა თავს მამეზრებს ასეთი ხშირი პანაშვილებით.

წიგნში ალაგ-ალაგ მოიპოვება თოვლდაყრილი სტრიქონები, ბუნდოვანი მელანხოლია ვედონისა,

საზოგადოთ ქართველი მკითხველი დაჩვეულია ბოლომდე გაფიქრებულ სიტყვას და აზრის ტრაფარეტულად დალაგებას მიხეილ ბოჭორიშვილის წიგნი კი—ეს ერთგვარი წკიპურტია მკითხველის გონების ასამუშავებლად.

წიგნს ამშვენებს მეტეხის მშენიერი სილუეტი ახალგაზდა მხატვრის ირ. ტოფაძის მიერ შესრულებული.

პაბუთა ნუბინაბაღია.

ალ. მიქაბერიძე. ტროადის ომი. ტფ. 1922 წ. მშენიერი ენით დაწერილი წიგნი. დიდტანოვანი. მთელი საბერძნეთის მითოლოგია შესანიშნავი სიმარტივით და თანდათანობითი მსვლელობით არის განათებული. ავტორს ტროადის ომის გარშემო არსებული ყველა მითი დიდის მოწიწებით შეუკრებია და მოთხრობის სტილით გადმოცემულია აქვე ჰომეროსის ილიადის შინაარსი.

ასეთი დიდი წიგნი საბერძნეთის მითებზე პირველია ჩვენს ლიტერატურაში—თუ მხედველობაში არ მივიღებთ 1903 წელში გამოცემულ პატარა წიგნაკს, ჰომეროსის „აქილიანს“, რომლის თარგმანიც ეკუთვნის ბერძენთა ლიტერატურის არშიეს პეტრე მირიანაშვილს; კიდევ მამია გურიელის მიერ ლექსად ნათარგმანს „ილიადას“ (იხ. კრებ. „ცდა“ № 2.) და სხვადასხვა ჟურნალ-გაზეთებში გაბნეულ ალექსი ჭიჭინაძის მიერ შეკრებილ რამდენიმე მითს.

ალ. მიქაბერიძის „ტროადი ომი“ დაყოფილია თავებად და ყველა თავს ცალკე სათაური აქვს: ასე მარტივად შედგენილი წიგნი უწყალოდ მკითხველის თვალს ასვენებს.

ალ. მიქაბერიძის „ტროადი ომი“ დაწერილია მშენიერის ქართული ენით. და საბერძნეთის მითოლოგია რომ სულ არ იცოდეთ, ისე კარ-

გად არის შედგენილი ეს წიგნი რომ ამ ბრძოლების მიმდინარეობას გაიგებთ მთელი თავისი სიგრძე-სიგანით.

„ტროადის ომი“ როგორც სკოლაში, ისე ოჯახში სახმარებელი წიგნია. წიგნში არის ბევრი ჩვეულებანი რომელიც პირწმინდათი ჰგავს ჩვენს. ადათებს, (მაგ. სტუმართმოყვარეობა, ძმადნაფიცობა, ტირობა, ლხინი და სხვ.) მაგრამ რაც საინტერესოა—ეს არის, გმირობა, სამშობლოსთვის თავის დადება, კეთილშობილება.

აღ. მიქაბერიძის „ტროადის ომში“ განსაკუთრებული სიყვარულით არის გადმოცემული ეს მამულიშვილობა, რომელიც გვაგონებს ჩვენი მამულის სვეს.

წიგნის ნაკლად ის უნდა ჩაითვალოს, რომ დაბეჭდილია რაღაც ავადმყოფ ქალადზე, აკინძულია მავთულით. და რაც უმთავრესია, არ ახლავს წინასიტყვაობა, სადაც განმარტებული უნდა ყოფილიყო ილიადის დიადი მწვინელობა მსოფლიო ლიტერატურაში.

მეორე გამოცემისთვის ზოგიერთი მონოლოგი მოითხოვს შემკიდროებას, ვინაიდან მონოლოგების ფონი ისედაც აშკარად ხდის აზრს.

არის აგრედვე ისეთი გამოთქმანი, სადაც გმირების თუ ქალაქების საკუთარი სახელები ყველგან ერთგვარად არ არის დაცული...

ალბად, დღევანდელი ახალგაზრდობა—როგორც შევირდები ისე სკოლაგაუფელეები — დიდის ხალისით წაიკითხვენ ამ ბრძოლის სინოყვირით დამთვრალ წიგნს.

გბი — გბი.

მარიჯან. ლექსები. გამომცემლობა „სორაპანი“ 1921 წ.

ეს ლექსების პატარა კონა მარშან გამოვიდა, მაგრამ მარიჯანზე ლაპარაკი მაინც დაგვიანებული არ არის. მისი თანისთანობითი ზრდა და ქვეყანაში პოეზიის თვალთ გადახედვა, იმედს გვაძლევს რომ უფრო გაბედული ვიყოთ მარიჯანის მიღებაში.

ქართული პოეზიის ყაბახზე ბევრი ქალის ჯირითი გვინახავს და გვახსოვს ბევრი სახელის გასვენება ისე, რომ „ქალის სათქმელი“ მაინც არავის უთქვამს. ეს იმიტომ, რომ ისინი ასდევდნენ საერთო ქარის ქროვლას და ყოველ სოციალურ თუ ეროვნულ ჰანგებს იმეორებდნენ მამაკაცებივით.

ამ შემთხვევაში პირდაპირი გამოჩაქისია მარიჯან; მისი პირველი პერიოდი ფორმის მხრივ—არ იყო ინდივიდუალური, მაგრამ თავიდანვე მან თამამად დაილაპარაკა საკუთარ გრძნობაზე და ქალის დაჭრილი გული საჯაროდ დასდო ლექსთა კოცონზე, სადაც აღმოსავლეთის გათენებით იწვის ტრადიციებით დაღლილი „ქართველი მანდილოსანი“.

ამ რვეულში მოთავსებულია სულ რამოდენიმე ლექსი, მათში ბევრი არ არის გამართლებული პოეტურის მთლიანობით, მაგრამ ბევრი სტრიქონია ძვირფასი კენჭებით სავსე და გულწრფელობით დადასტურებული. თვით რვეულის გარეგნობაც საკმაოდ ამტლავებს ესთეტიურ გავიძებას და გავიწყებთ შაბლონს. აქ ნაგრძობია, რომ პოეზია

უკვე ინტიმობაში გადადის და საკუთარ სულს საკუთარი გარეგნობა უნდა მიეცეს.

ჩვენ ველით მარიჯანის უფრო მთლიან წიგნს.

ს. აფ. ივანული
გენერალის

გ. შორჩიბაში. ლექსები. 1922 წ. ამ წიგნზე მბიბლიოგრაფიის წერა ერთი მხრივ დანაშაულობა არის, რადგანაც ეს წიგნი არ არის ლირსი ლიტერატურულ დაფასების. თუ ჩვენ ვწერთ, ეს მხოლოდ იმიტომ, რომ ჩვენში კიდევ მოიპოვებინ ასეთი მოლექსეები და ყორჩიბაშები, და ყველა ამ ეპიგონების საყურადღებოთ შეიძლება ერთხელ და სამუდამოთ ელემენტარულ ჭეშმარიტების აღნიშვნა. მეოცე საუკუნეში ყველამ უნდა გაიგოს, რომ დღეს ლექსის წერა მოითხოვს დიდ კულტურას, დღეს პოეზიას მისტიური საგნების სახეები ანათებენ. გრიშაშვილის შემდეგ: „ქალის სილამაზეზე“ წერა არც ისე ადვილია რადგან გრიშაშვილმა ამ სფეროში სთქვა თითქმის ყველაფერი.

წიგნში მოთავსებული ლექსები არც ერთი არ ვარგა, ყველა ლექსი იძლევა დამარცხების საუკეთესო ნიმუშს.

დუმილი უფრო მეტ შთაბეჭდილებას იძლევა ვიდრე ეს წიგნი.

ჩვენ გულწრფელად ვურჩევთ ავტორს ან შეიგრძნოს ქართული ენა, ან თავი დაანებოს ლექსების წერას, პოეტმა უნდა იცოდეს რომ სახელის და გვარის პატივისცემა აუცილებელია ადამიანისათვის.

ც—ი.

რედაქციისათვის.

ამ ნომერში მოთავსებული მასალა უცხო ლიტერატურიდან, — თარგმნილია კ. გ.-ს რედაქციით. ჟურნალში თარგმანების თარგმანებს ადგილი არ დაეთმობა. ხელმოუწერელი მასალა არ მიიღება. პსევდონიმთან მასალებსაც უცილობდ დართული უნდა ჰქონდეს ავტორის გარკვეულად დაწერილი სახელი და გვარი.

P. S.

შესატყობი მასალები.

ამ ნომერში მოთავსებულ მასალებში სამწუხაროდ შეცდომები გაიპარა. ხარიტონ ვარდოშვილის ლექსში მე 5 სტროფაში „მწველი“ შეიცვალოს „ლელი.“

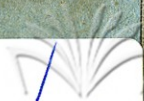
დ. აგლაძის მოთხრობაში „ლუღეშური“ უნდა შეიცვალოს „ბუღეშურად.“

კ. გამსახურდიას წერილში 30 გვ. „აქ ინტელეგენტი“ უნდა შეიცვალოს „აქ ინტელექტი.“

სარედაქციო კოლეგია

F 10

1922/2

中華民國
國家圖書館